

Muistatko

Juhani Aho

The Project Gutenberg EBook of Muistatko, by Juhani Aho
#3 in our series by Juhani Aho

Copyright laws are changing all over the world. Be sure to check the copyright laws for your country before downloading or redistributing this or any other Project Gutenberg eBook.

This header should be the first thing seen when viewing this Project Gutenberg file. Please do not remove it. Do not change or edit the header without written permission.

Please read the "legal small print," and other information about the eBook and Project Gutenberg at the bottom of this file. Included is important information about your specific rights and restrictions in how the file may be used. You can also find out about how to make a donation to Project Gutenberg, and how to get involved.

Welcome To The World of Free Plain Vanilla Electronic Texts

eBooks Readable By Both Humans and By Computers, Since 1971

*****These eBooks Were Prepared By Thousands of Volunteers!*****

Title: Muistatko

Author: Juhani Aho

Release Date: October, 2005 [EBook #9082]
[Yes, we are more than one year ahead of schedule]
[This file was first posted on September 4, 2003]

Edition: 10

Language: Finnish

Character set encoding: ASCII

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUISTATKO ***

Produced by David Starner, Tapio Riikonen and Distributed Proofreaders

MUISTATKO--?

Livros Grátis

<http://www.livrosgratis.com.br>

Milhares de livros grátis para download.

Kukkia kevaiselta niitylta

Juhani Aho

Kun hautasi umpeen luotua sen ympärille ryhmittynyt saattovaki kuin yhdestä suusta yhtyi viimeiseen virteeseen, paisuttaen sen kuin ylös korkeuteen kumpuilevaksi suitsutukseksi, vihlaisi rintaani katkera, kirvelevä tunne, että nyt olin sinut lopullisesti menettänyt. En ollut menettänyt sinua vielä _silloin_, kun olit hengähtänyt viimeisen hengähdyksesi. Pidin sinua silloin vielä kadesta ja sinä tunnit olevan ainakin osaksi minun. Eikä erontunne arkkua hautaan laskettaessa ja sitä umpeen luotaessakaan vielä ollut taysin tietoinen. Olithan siinä, joskin turpeen alla, ja minusta oli kuin olisin, haudalle tullen ja sitä hoitaen ja kukittaen, vielä kauankin voinut olla kanssasi kosketuksissa. Ja olisihan, minunkin kerran kuoltuani, leväty saman turpeen alla, yhdessä elettyä yhdessä haviten.

Mutta kun saattovaki sataanisena veisasi:

"Ja ruumis, se maatonut maassa,
nyt katoovaisuutensa muuttaa
ja taivaassa sielunsa kanssa
on alkava eloa uutta,
oi onnea, ihanuutta!"

niin oli kuin ero olisi ollut lopullinen ja peruuttamaton. Ne kaikki, ystävät, tuttavat, jopa ventovieraatkin uskovaiset yhtäkkäkin tempasivat sinut minulta ja veivät miltei mielenosoituksellisesti sinut virtensa savelsiivillä minulta pois. Monisatalukuisen seurakunnan aani oli kuin yhden ainoan aani, joka tulkitsi yhtä ainoata jarkahtamatonta, voitonvarmaa uskoa, että olet noussut sinne ja tulet siellä elämään niinkuin hekin vuorostaan kerran, kaikki, jotka siihen uskovat. Heidan uskonsa ei ollut minun, mutta minä tiesin, että se oli sinunkin. Rintani täytti kaipaus ja kaiho, etten voinut uskoa niinkuin sinä, vaikka olisin tahtonutkin. He ikaankuin jostain voitosta riemuiten veivät sinut minulta sinne, mistä en koskaan sinua saavuta. Oli niinkuin he ikaankuin enkelipilvessä olisivat kantaneet sinut näkyvistani hautuumaan koivuholvin lapi ylös kesäiseen sineen ja auringon haikaisevaan autereeseen, ja niinkuin sinä vastaansanomatta olisit antanut sen tapahtua, jattaen minut siihen avuttomine epauskoineni, voimattani sinuun enää koskaan yhtyä.

Tiesin, että uskoit elämään kuoleman jälkeen ja että oli taivas ja tapaaminen siellä. Ilmaisit sen uskosi silloin, kun ensimmäinen lapsemme oli kuollut, sanoit, että elämäsi olisi mahdoton elää, jolle tietäisi tapaavasi jälleen niitä, jotka kerran kadotit. Se oli sinussa siis pohjimmaltaan vain rakkautta meihin, rakastamiisi, minuunkin, jotka tahdoit tietää kohtaavasi jossain vielä kuolemankin jälkeen. En hennonut edes koettaakaan sitä tunnelmaa sinulta riistaa, en sinun tahtesi enka itsenikaan tahden, johon se myöskin kohdistui. Mutta sinä tiesit, etten minä sittenkaan uskonut niinkuin sinä. Kai suritkin sitä salaisesti.

Ja siksi oli nyt, niinkuin kaikki siteet valillamme olisivat katkenneet eivätkä olisi enää yhteen solmittavissa. Sinä olit mennyt ja minä olin

jaanyt.... Juhlahymnein sinut juhlasaatossa oli minulta viety. Olimme eläneet ihanan elämän kaksin, nyt täytyy minun elää loppuikani taalla yksin. Sina näytit surumielisesti, mutta samalla alistuvasti siihen tyytyvän. Tunnuit sanovan: usko, niin tapaamme! Ja yhtäkkiä oli minustakin, kuin olisikin se vain _siitä_ riippunut. Niin pian kuin uskon, ettet ole mennyt, et ole. Kun tulemme elämään yhdessä siellä, niin elämme vielä taallakin, joskin lyhyessä, satunnaisessa erossa. Olit vain mennyt hiukan edeltäpäin auringon maahan, minä taalla vain järjestäen jotain ja sitten seuraten.

Olisin tahtonut, kiihkeästi tahtonut, mutta en kuitenkaan voinut. Kuinka tunteeni koettikin minua taivutella, järjestäni en voinut mitenkään. En voinut muuta kuin itseäni saalien valittaa: miksi on minulta otettu lapsuuteni usko?

Olit kulkenut minulta avaruuden kuilun yli, olit iäksi mennyt sen toiselle puolelle. Uskaltaisinko minäkin, sittenkin, pyrkiä sen yli? Sinun vastuullasi, sinun uskoosi uskoen? Uhmata omaa epäuskoani?

Tuli hetkeksi huikaiseva, vaivuttava halu siihenkin. Oli miten oli, kavi miten kavi--mitä minä taallakaan ilman sinua? Vaivoin jaksoimme yhdessä elää nimen viimeiset kirovuodet maailmansuruinemme, kansankipuinemme, omine onnettomuuksinemme. Kuinka voin jatkaa elämistä yksin, kun kaikki vain pahenee: olot, ihmiset, ei rehellisyyttä, oikeutta, vanhurskautta, totuutta--mitä minä taalla enää teen? On mahdotonta koettaakaan. Ei ole tarmoa työhön, valittaa en voi ... lahdenko pois? Mutta jos en pääsekaan yli? Jos joudun iäksi harhailemaan erossa sinusta. Sina siellä, minä missä, ikuisessa erossa? En voi lahtea sille taipalelle. Jos eromme on oleva ikuinen, en sitä ainakaan itse tahdo jouduttaa.

Samassa tunnen: olipa miten oli ... olitpa missä olit, olitpa tai olit kuollut, erottipa meidät millainen kuilu tahansa, minä _tahdon_ olla yhteydessä kanssasi. Ja kuta suurempi on uupumukseni astuessani hautuumaalta kotiin pain ja taistelllessani hukkumistani vastaan, sitä kiihkeämmin minä turvaan tahaan oljenkorteen: siihen, että sittenkin täytyy. Miten? Sita en tiedä enkä kasita enkä valitakaan tietää. Mutta kuilun poikki minä olen kulkeva. Hoen sitä itselleni kuin hourailija.

Saavun kotiin. Talo on lehtikujan koivusta rannan pihlajaan saakka niin rauhallinen ja tyyni ja valinpitamaton, kuin ei taalla olisi mitään muutosta tapahtunut. Ja kuitenkin ne ovat nähneet, puut ja ikkunat ja paadyt, kaiken ja olleet mukana kaikessa. Miksi ne ennen aina elivät ja surivat ja iloitsivat yhdessä kanssamme? Nyt niistä on kadonnut myötätunnon ja osanoton henki. En sitä niistä löydä nyt niinkuin joka kerta ennen, kun tulin ja menin, nyt kun sitä eniten kaikesta tarvitseisin. Ovat korjanneet pois kuuset rappujen edestä. Pianpa ehtivat. Olisivat antaneet niiden siihen ruskettua niinkuin juhannuskoivujen, olisivathan olleet edes ne muistuttamassa siitä, että olit ainakin _ollut_ taalla, ollut siinä viimeisen kerran ja siitä lahtenyt.

Minulta tullaan tiedustelemaan talon huomisia toita: onko aloitettava jo heinänkeko vaiko mentävä ruismaata muokkaamaan? Vaki on sekin, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut eikä muuttunut. Minun täytyy antaa joitakin määräyksiä ja annankin. En jaksa paljoa ajatella, sen kuitenkin jaksan: Tahan taloon en voi jäädä. Kokonainen elämän malja yhteisiä iloja on suistunut suulle eika niita ole enää, suruja ja karsimyksiä en voi kenenkään kanssa jakaa. En jaksa, murrun niiden alle.

Jarvi oli tyven ja aurinko juuri laski. Sen muistan. Sitten vaivuin johonkin, johon jain.

Olen nukkunut yon ja paivan, ensi kerran viikkojen valvomisen jalkeen. Olen harhaillut autiossa talossa, jonka vahitellen taas tunnen omakseni. On kai juhannusilta, koska kaikki vaki on poissa, jarven rannoilla hulmuua kokkovaikkeitä ja keinukalliolta kuuluu soittoa.... Sinakin olet poissa, mutta kai tulet pian. Silta varalta, etta mina tulisin ennen, nayt--hyva haltija--panneen esille illallisen ja peittaneen ruuat liinalla. En tahdo koskea niihin, ennenkuin tulet.

Tiedan jo, etta olet tullut pois sielta, minne sinut veivat. Olen tavannut sinut kaikkialla. Puiston koivut ja rannan pihlaja tietavat jo tulostasi. Henkesi varahtelee joka lehvassa. Oli hyva, etta korjasivat pois hautauskuuset. Jaan tanne enka koskaan lahde. Nyt ei mikaan paina, nyt kaikki tukee ja nostaa.

Kuule, voin puhua sinulle milloin hyvansa ja mista hyvansa!

Tiedatko, elamani on loytanyt itselleen uuden lahteen!

Muistatko, kuinka me kerran, sina hirmuisena kesana, kun petyimme kaikesta--omistamme, tasta kansasta, sen punaisista niinkuin sen valkoisistakin, kaikista parhaista ihanteistamme, kun tyomme tulokset nayttivat luhistuvan raunioksi ja me sen alle ja vain sorasta nouseva poly leijaili kaiken ylla--kuinka me, kun elaman surkeudella ei nayttanyt olevan mittaa eika maaraa, kysyimme vastausta odottamatta, miksi elamassa lopulta kaikki ei ainoastaan sorru raunioiksi niinkuin nykyisilla tappotanterilla, vaan sitten myos niinkuin siella kuoleutuu ja kuivaa karuksi, ohdakkeiseksi eramaaksi, jonka hedelmoitymisesta ei ole toivoakaan. Ei kosteikkoa silmankantamissa, ei taivaalla nakyvissa ainoatakaan pilvea, ei vesisuonta maan alla ainakaan meidan tiedossamme eika saavutettavissamme. Miksi epailys, uupumus on ainoa, joka jaa? Miksi henkikin kuivuu ja kuihtuu yhdessa ruumiin kanssa? Onko senkin saatava kasvuvoimansa aineesta? Eiko sekaan kesta ajan vaihteita? Jos henki on vapaa, riippumaton, miksi se ei pysy vireessaan ruumiin sortumisesta huolimatta? Eika vain meidan, vaan koko maailman henki? Eiko olekaan sen sisaltoa ilman sen kuorta? Onko henki vain jotain semmoista kuin hoyry kattilassaan, sahko patteriinsa sidottuna?

Nama olivat minun viimeaikaisia vaikeroimisiani. Sina koetit sanoa vastaan. "Henki virkistyy ja uudistuu omasta voimastaan. Ihanteet ja aatteet imevat voimaa itsestaan, siita, mita ovat olleet ja mita ovat saaneet aikaan. Vaikkei niilla enaa nayttaisi olevankaan nykyisyytta, eika olevan tulevaisuudesta tietoa, on niilla ollut entisyys, joka ei voi havita, koska ei mikaan havia. Koska ei havia meren vaahtokaan, vaan muuttuu tuulen kuollessa takaisin vedeksi, koska se ei ollutkaan vaahtoa se, joka haihtui, vaan vetta, joka iat kaiket elaa, liikkuu ja laikkyy."

Jotain semmoista puhuit silloin, kun viela voit. Et kauankaan senjalkeen enaa voinut. En ymmartanyt sinua silloin, et saanut minua silloin siivilleni. Kai elamanlahde, sen alati uudistuva vesisuoni, oli johonkin katkettyna, mutta minulla ei silloin ollut sita kaivonkatsojatietajan taikasauvaa, jonka avulla olisin sen loytanyt, ei sita tuoretta oksaa, joka olisi taipunut sinnepain, missa kaivo oli katkettyna.

Ja nyt minulla on se taikasauva, ja juuri nyt se taipuu uutta tahan asti tietamatonta, minulle katkossa ollutta elamanlahdetta kohti.

Kayskelin taalla kuin nukkuvassa, lumotussa puutarhassa, jossa ei lintu liikahda, ei oksa, ei puu, eika valvo muu kuin valoisa, viilea kesainen yo, ja jossa sina nukut jossain kuin sadun prinsessa--niin yhtakkia levahtaa eteeni kuin valoisalle vaatteelle hailahteleva sarja eletyn elamani kuvia joista en tieda, mista ne saavat valonsa, mutta joissa naen liukumassa ohitseni sinut ja onnellisimmat hetkeni--enka ainoatakaan onnetonta. Vaelsin eilen pimeassa, haparoiden eteenpain, kopeloiden kasin ja jaloin, kiukutellen elaman kurjuutta ja pahoitellen maailman pahuutta. Niinkuin kerran vuoristossa, missa pimeaa yllatti, sakenemistaan saeten. Ja yhtakkia alkaa siella koko taivas salamoida, mutta ei jyrista, valot syttyvat ja sammuvat ja syttyvat uudelleen ja alinomaa, valahdellen vuorilta ja vuorten takaa, heijastaen sinisilta jaatikoilta ja lumihuilpulta toiselle ja sielta alas, niin etta kuljettavani polku yli kaitaisten siltain ja ohi ammottavien kuilujen pysyy valkeana ja turvallisena kuin paivalla.... Onnemme parhaat hetket, ihanimmat elamyksemme, suuret ja pienet, elamamme huiput, olen nahnyt ja naen ne ylosnousseina, uskosi herattamina kuolleista. Ne ovat siina ja tuolla ja kaikkialla ymparillani. Maan alla kumpuaa ja taivaalla hehkuu ja loistaa, tama lumottu puutarha heraa ja sina nousee puutarhan pihlajan alta ja tulet vastaani niinkuin silloin--muistathan--kun siita ensi kerran ojensit minulle katesi ja kun mina ujona ja mykkana en saanut sanaakaan sanotuksi tervetuliaisiksi, vaan sina kasvojesi ilmeella itse sanoit itsesi tervetulleeksi. Tappotannerten rauniot ovat tasoittuneet ja talot ja puutarhat ja puistot ja pellot ovat vanhoilla paikoillaan, ei mitaan ole havitetty, eramaa kukkii, koko maailma on ennallaan--niinkuin tama talommekin, josta en ikina lahde--sanoinhan jo: mina jaan tanne enka koskaan lahde.

Pian, pian ne muistiin, onneni hetket! Myoskin muu maailma ehka niita tarvitsee, kaikki, jotka vaeltavat pimeydessä ja epatoivossa eivatka tieda, missa on _heidan_ elamansa lahde ja miten se on loydettavissa.

Niita nousee minulle joka askeleella kuin kukkia kevaisella niitylla. Niita on yhtä paljon elamani varjoisilla alangoilla kuin sen paivaisilla rinteillakin. Onko niita todella voinut olla siella niin paljon? Musta, kylma maa peittyi kokonaan niiden alle, naen ne kunkin erikseen, voin laskea ja luetella ne, etaampaa naen niita loppumattomasti toisen toisensa takana sulaneina yhteen kuin kukkasvainioksi, kuin kukkasmaaksi. Saan niita, milloin tahdon, sylini taydet, sirotan ne kaikkialle kaduille, havitetyille paikoille, levitan ne kuin purppuravaatteen kuningasten kulkea,--ei kuningasten, vaan kerjalaisten, meidan kaikkien, joilla ei nayttanyt enaa olevan mitaan onnea, ei ainakaan omaamme. On, on, vaikka emme sita tieda emmeka ymmarra.

Mina vapisen kiihkosta kuin lapsi, joka tyhja tuohinen kadessa laahusti kotiinsa pain marjasta, missa ei koko paivana ollut mitaan loytanyt, ja yhtakkia yllattaa mansikka-ahon tai vadelmikon raunion kupeella--tuolla, tuolla niita punoittaa suuria, mehevia, kuinka paljon tahansa, enemman kuin mihin astia riittaa ja ehdin yksin poimia. Kun ei vain kukaan toinen tulisi ja veisi, minka mina olen loytanyt--ei, tulkoot kaikki, koko maailma, saatte kaikki, en tahdo itselleni mitaan, silla minulla on nyt yllin kyllin onnea loppuiakseni, kun ammennan uudelleen entisen elamani onnet.

Tunnen yhtakkia voivani unohtaa kaiken. Luontokin, vaikka taistelee ja

voihkaa ja karsii ja näyttää kuolleen valkoisen vaipan alle, paasee rauhaan, iloitsee eika nayta muistavan muuta. Ei kesainen tyyni lampi lipattavine laineineen muista talvellista jaapeittoaan, ei lehto hiirenkorvalla ollessaan syksyn kellastuneita, putoilevia lehtia, ei tyven meri myrskyä, ei kukkaniitty kuloa. Miksi mina sitten murheitani ja karsimyksiani!

Silla ethan olekaan kuollut. Jos olit, heratin sinut henkiin. Houkuttelin sinut takaisin ja luon sinut ehommaksi entistasi. Sina luot itsellesi ja minulle ja meille taivaan taalla, heraat hengettarena, joka kay talosta taloon, majasta majaan niita kaunistamassa. Lohdutukseksi varsinkin niille, jotka eivat jaksu uskoa elamaan kuoleman jalkeen, mutta eivat myoskaan kuolemaan elaman jalkeen, vaan tahtovat elaa uudelleen sen, mika tassa elamassa oli ihaninta ja parahinta, niinkuin se olisi tuleva elama.

Ajattele, etta onnettomuutta ei ole, kun sita ei anna olla. "Onhan sita tuossa ja tuossa, onhan joka tien varressa kaatuneita, lahoneita puita, ja eramaassa valkenevia luita." Olkoon, mutta katso myos hongikon humisevaan holviin ja tahtaa kauas taivaanrantaan pain, mista kosteikon palmu viittoo tieta. Elkaa valittako siita surkeudesta, minka naette, niin ette nae. Kieltakaa tosiasiat, niin niita teille ei ole. Opetelkaa hymyilemaan, silloin kun teilla on suurin suru. Kaykaa onneen niinkuin kukka aurinkoon pain silloinkin, kun aurinkoa ei ole, pilvisimmallakin saalla, yollakin, napaseutujenkin yossa. Kaantykaa siihen pain niinkuin islamilainen Mekkaansa, valvokaa niinkuin neitsyet ylkaa odottaen, etta ehditte ajoissa, ajoissa niinkuin aamua aavisteleva kukka, kaantyneina itaan imeaksenne siita itseenne heti ensimaisen onnen auringon sateen.

Kulkekaa, ihmiset, umpisilmin onnettomuudelle, elkaa muistako suota, johon olitte uponneet, vaan ihanaa tunnetta, kun pelastuitte ja paasitte sen reunaan ja riensitte ylos vaaran laelle. Kuinka monta kertaa olikaan meilla juuri niin! Mina tahtoisin antaa kaikille taman elamanviisauden ohjeen. Muistatko, mita me lastemme haudalta palattuamme paatimme? Sina sanoit: "Koettakaamme olla, niinkuin sita ei olisi ollutkaan. Tasotamme sen, kylvamme siihen kukkia. Emme pane hautaristia, vaan vihrean puun, jossa ei ole syntyma- eika kuolinvuosia, ja joka vain vihertaa ja tuoksuu. Unhotuksen evankeliumi olkoon meidan, niinkuin se on ollut ihmiskunnankin. Se on sen terveydekseen siten jarjestanyt. Jos kaikki vaaryys ja kauheus, mita maailmassa yleensa on tapahtunut, alati elaisi muistossa ja mielissa, taytyisi verikostossa surmata kaikki ja lopulta itsensa sovituksiksi. Ei mitaan sovitusta, ei mitaan uhria--ei mitaan anteeksiantoakaan, ainoastaan unhotus, niinkuin me--niinkuin sina teit niille, jotka surmasivat poikamme. Jos ihmiskunta olisi katkenyt itseensa kaikki onnettomuutensa, maallisia murheitaan hautoen, olisi se jo aikoja sitten menehtynyt, tukehtunut, kuollut oman mielensa myrtymykseen, omien veriensa myrkytykseen." Se oli sinun oppiasi tama, sina aioit elaa sen mukaan. En tieda, mista olit sen saanut--ehka oli se verissasi perintona joltain esi-isalta tai esi-aidilta, paljon karsineilta ja paljon kestaneita, jotka eivat koskaan nostaneet kattaan kohtaloaan kirotakseen, vaan tyytyivat siihen sen voittaakseen. Sinussa kai virtasi niinkuin minussakin semmoisten veri, joissa oli vuosisatojen taytymys ja tyytymys, jotka olivat vieneet hallavuosilta voiton ja kestaneet vanhojenkin isojen vihojen kauhut: meidan on kestettava naiden uutten, sina sanoit, ennenkuin sorruit. Sinussa virtasi semmoisten vanhojen uskovaisten veri, sina olit heista tulos. Meidan vanhempamme olivat uskovaisia ja emmehan mekaan omalla tavallamme muuta kuin uskoneet.

Tunnen, etta minussa alkaa soida hymni onnesta, ilolaulu onnelle. Sen aiheet kokoontuvat kaikkialta, missa ne ovat hajallaan kuin Lemminkaisen

ruumiinosat, jotka rakkaus kokosi, ja lahetti mehiläisen taivaasta noutamaan niille hengen. Sillä sinahan menit sinne vain tullaksesi ja tuodaksesi. Sortui kaikki ja kaikki on rakennettava alusta. Menetin maani, kansani, uskoni, molemmat poikani, lopulta sinutkin. En pukeudu tuhkaan ja sakkeihin niinkuin Job, en kiita siitä Herraa, niinkuin hän teki, vaan vaadin ja otan häneltä takaisin, mitä olen menettänyt. Liitan pala palalta yhteen sarkyneen elämän sirpaleet ja nostan ne jalustalle.

Kuljen kuin uuden elämän luomisen huumeessa. Luon sen muistoistani. Rakennan, mitä minulta polttivat, sovitan sillä, mitä rikkoivat, viiton heille kaikille sovituksen tien. En enää jaksa enkä tarvitse surra omaa kohtaloani, en isänmaan enkä muun maailman. Pakenen tata inhaa ikää siihen ihanaan aikaan, kun tata ei vielä ollut.

En tiedä, mihin joudun, mutta yhden tiedän--: kuinka. Lahden muistojen taipaleelle, lahdemme yhdessä; ensin yksin, sitten sinun kanssasi!

Muistatko--ethan voi, sillä eihan sinua silloin vielä ollut, ei ainakaan minulle. Mutta etkohan kuitenkin ollut mukana jo silloinkin, mukana elämäni aikaisimmassakin onnessa.

Se oli, niinkuin sanottu, keväinen metsäniitty, nuokkuen kukkia niin, että mikä siinä lieenee ollutkin pahan mielen mustaa mutaa ja murheiden kiviä ja nokisia kantoja niiden alla, ne peittyivät niihin. Sanoit usein, että lapsuutesi oli ollut sinullekin niinkuin minulle yhtämittaista onnea. Ehkä sinun onnesi kukat olivat toiset, minun toiset, mutta molempain kuitenkin kukkia.

Ja mikset olisi voinut jo silloin olla taalla, missä minäkin! Ainakin nyt minulla on se tunne, että jos joku silloin olisi sanonut minulle, että sinulla on ystävää, joka jostain sinua katsoo, vaikket hanta näkeäkään, olisin uskonut sen heti, empimättä. Jos minulle olisi sanottu, ettei hän tosin vielä ole syntynytkaan, mutta että hän syntymättömyydenä jo pyrahtelee kuin pikku lintuna tämän talon ympärillä, niin olisin uskonut senkin. Ettei vaikkemme heitä näkeäkään, he kyllä näkevät meidät. Minulle sanottiinkin joskus, että lapset, jotka eivät vielä ole syntyneet, liikkuskelevät sen talon tienoilla, johon kerran tulevat. Niin olin muka minäkin tehnyt. Minun oli helppo uskoa se silloin eikä minun nytkaan ole erikoisemmin vaikea uskoa, että toisilleen maaratyt henkine seurustelevat toistensa kanssa jo ennen henkilöitymistään. Se on niin kaunista ja näyttää selittävän niin paljon siitä, mikä on salaperäistä ja muuten käsittämätöntä. Ja olisiko se sen ihmeellisempää kuin kaikki se, mikä on satunnaista? Olisiko ollut vain pelkkä sattuman oikku, että me tapasimme toisemme, ja kaikki, mitä siitä seurasi? Ettei se olisi ollut mitenkään edeltä maaraty?

Varmaan sinä olit joku niistä valkorinta-paaskysistä, jotka muistan, ennenkuin mitään muuta muistan, istumassa ja sirttamassa aitan harjalla tai viilettelemässä ilmassa, kun minut on kannettu päiväpaisteeseen pihalle. Kukuit ehkä kakosena, jonka kuulin, mutta jota en koskaan nähnyt. Saatoitpa olla se tiainen, joka talvella tuli naputtamaan ikkunaan ja jonka luulin pyrkivän sisään ja joka kerran tulikin avatusta ikkunasta eikä mitenkään tahtonut lahtea ulos. Olithan tietysti taalla, kuinka et olisi ollut, vaikkei sinua vielä olisi ollutkaan, koskapa olet nytkin, kun sinua ei enää ole, enemmän kuin oli silloinkaan. Kun olet taalla se ilma, jota nyt hengitan, mikset olisi ollut sitä jo silloin?

Kuinkas minun muuten olisi niin sanomattoman suloista muistella muistoja niiltä ajoilta? Eivät ne tuomatta tule. Joku niita sieltä kukkasniitylta poimituttaa ja tanne kannattaa. Ne tulevat sieltä kuin ilakoivan lapsilauman tuomina, jotka odottavat isoisan oven takana, juhlapukuisina, valmiina hanta laululla herättämään hanen syntymäpäivanaan, jokainen koettaen kuin toisensa kilvalla kurkottaa niita minulle. Niita ojennetaan minulle pitkin päivää kaikkialla, missä vain liikun. En tiedä, mitkä niistä ennen toisia ottaisin vastaan, ne ovat minusta yhtä kauniita kaikki. Kun tulen tanne työhuoneeseeni, joka oli myös isäni työhuone, on niita pöytä ja ikkunat ja uuninreunat kukkuranaan. Ei niita maljakoita mihän niita panna. Sinako panet heidat tuomaan niita tanne, tahaan huoneeseen, joka on niin tainna sinua, ensin aavistusta sinusta, sitten kaipausta, sitten kaikkien toiveideni toteutumista? Taalla sinua ikävöin, tanne sinua odotin, tietämättä silloin vielä sinusta mitään. Tama oli haahuoneemme, tama työhuoneeni, tanne sina tulit ensin yksin luokseni, sitten lasten kanssa, toista kasivarrellasi kantaen, toisen kieppuessa helmoissasi. Kuulen pienet askeleet eteisessä ja kaden haparoivan lukkoa. Mina järjestelin joitakin talous- ja tilikirjojani, sina kudoit jotain lamminta ja pienokaiset kisasivat vuoteessa siihen lopulta nukkuen, milloin poikittain, milloin pitkin. Varhaisimpia muistoja on, että minäkin aikoinani kiasin siinä samassa vuoteessa. Taalla me lopuksi yhdessä itkimme poikiamme, kun heidat meiltä vietiin--mutta ei _siitä_ nyt sanaakaan, sillä tama ei ole siitä. Ikkunastahan näkyvät koivukäytävä ja vainiot ja kirkko ja silta ja virta ja kirkonsalmi ja kaukana tummametsäiset vaarat: yhteisen onnemme elinpaikka ja olinpaikka, taulu ja sen kehys.

Enhan tiedä, oliko lapsuuteni juuri se, milta se minusta _nyt_ näyttää. En tiedä tarkoin, mikä on unta ja mikä totta siinä, mitä siitä muistan. Seison sen tällä puolella niinkuin usmaverhon edessä. Toiset elämykset sen takaa näkyvät vain himmeinä ja haavemaisina, mutta toiset heloittavat täydessä valossa. Se verho on niinkuin utuseina, jota varhaisen sunnuntaiamun aurinko ja sen virittämä hiljainen tuulihenki ajaa rannan puihin sitä niissä liestyttellen ja ratkoen, availlen ja taas sulkien. Milloin näkyy ja milloin taas katoa palanen metsästä nientä, rantaa, saari, joku lato luhdalla haikaisevassa, täydessä valossa. Valiin on peitossa kaikki, kaikki, mikä on maassa, mutta taivas on koko ajan sininen ja vapaa. Kuuluu ajavien aania ja soutuviiden aironliikettä, kirkonkellojen soittoa sunnuntaisin. Ei näy paljoa kerrallaan, mutta se, mikä näkyy, näkyy voimakkaana ja valoisa. Sillä valoisa aamu, sunnuntaiamumaisena on minulle lapsuus elämyksineen. En saa sieltä nyt pakottamalla esiin muuta, kuin mikä on mieluista muistella. Miksi muistuu vain se? Siksi, että onnen kasvuvoima kevaisessa rehevydessään on niin suuri, että se tukehuttaa kaikki murheelliset rikkaruohomuistot?

Lapsuus on lyhyitä ja nopeita elämyksiä, voimakkaita vaikutelmia, se ei ole kokonainen eikä yhtenäinen, mutta ei siinä myöskään ole mitään puolihamyistä eikä himmeää. Mutta heileimmilläänkin se on salaperäinen ja selittämätön. Se oli minulle tainna näkyä ja pikku ihmeitä, joita en kuitenkaan semmoisina pitänyt, vaan jotka olivat kaikki ymmärrettäviä-- ehkä siksi, ettei tuntenut edes tarvetta niiden ymmärtämiseen. Ei mihän olisi voinut hammastyttää. Uskoi kaikkeen ja teki kaikesta toden ja ilonaiheen. Ihastui kaikkeen, ei ihmetellyt mitään. Jos kuu ja tähdet olisivat alkaneet tanssia viiruina taivaalla niinkuin parien hehkuva hiili sitä pimeässä pirtissä kiivaasti heiluttaessani, olisi se vain

ollut hauskaa, olisin hypellyt varpaillani ja taputtanut kasiani jumalalle, jonka pisti paahan nain huvittaa lapsiaan.

Lapsi on elamansa loitsija, oman itsensa taikuri, pikku Prospero, jolla aina on saapuvilla ja kaskettavanaan mielikuvituksensa Ariel. Han taittaa lepanlatvoja siivikseen, liehuttaa niita ja on lintu ja lentaa. Han tarvitsee ratsun, tempaa kepin ja keikahtaa sen selkaan ja ajaa. Haukahtaa ja on koira, ammahtaa ja on lehma, hirahtaa ja on samassa varsa, ynahtaa ja on vasikka.

Ei ole mitaan eroa lapsen unella ja todella, han valvoo ja nukkuu tietamatta, mika on unta ja totta. Lapsuuteni _kokonaisuudessaan_ on kuin joku senaikainen tallainen _yksityinen_ yo: nukun pitkat ajat niin sikeasti, ettei siita ole muuta muistoa kuin pimeys. Sitten alkaa sen sisasta haamoitella suloisia unia, useinkin samoja ja ennen nahtyja: uskaltaa hypata katon harjalta, kun jo tietaa, ettei loukkaa jalkaansa; osaa ja saa uida; saa ratsastaa _oikean_ hevosen selassa. On joskus pieni painajaishata, kun iso koira ajaa, mutta se ei saa koskaan kiinni. Heraa ja nukkuu uudelleen ja on taivaassa, jossa lapsillekin on varattu omat pienet kultapoytansa ja kultajakkarat, ja tarjotaan luumuja ja kermaa hopealautasilta. Mutta juuri kun on ollut saamassa sen suuhunsa, heraa pahimmoilleen. Se on suru, ei sentaan suurimpia, silla toivoo, yha unessa, etta toisen kerran on taivaassa parempi onni.... Jos olet siella, pida huoli, etta lapset eivat heraa, ennenkuin saavat syodyksi luumunsa kerman kera.

* * * * *

Aikaihmiset alkavat nouseskella, mutta minun ei vielä ole tarvis. Olen puolihereilla, mutta tahdon sailyittaa unen silmissani enka avaa niita. Kuuluu hiljaista liiketta ja kuiskutusta. Joku kohottaa minua olkapaista ja asettaa paani tyynylle ja vetaa peitetta jalkojeni paalle. Aiti se on, tunnen hanen otteensa, joka on toinen kuin lastenhoitajan. Raotan hetken paasta silmiäni. Takassa leimuaa aamuvalkea ja aiti istuu sen aareissa ja parsii kintaita. Ne ovat minun, joihin eilen tuli reika. Heti kun nousen, menen makeen. Mutta nyt ei ole vielä aika nousta, silla ikkuna on musta. Aiti sanoo: "Tuti vielä." Nukun taas ja kun heraan, on iso paiva ja ikkunasta naky huurteinen koivu. On satanut tuoretta lunta. Seinalla vastapaata vuodetta vaelttaa lattiasta kattoon ulottuva pitka kaitainen varjo nurkasta toiseen, kadoten uunin taa; hetken kuluttua liukuu sama varjo uunin takaa ja kato nurkkaan; sitten tulee niita kaksi, toinen toisaalta niinkuin kaksi ihmista vastakkain, ne sulavat hetkeksi yhteen ja seisovat siina keskella seinaa; sitten ne eroavat kukin haaralleen. En tieda, mita ne ovat, enka kysy. Tuolilla vuoteen vieressa on uusi kelkka ja ne minun kintaani. Mina pelmahdan pystyyn ja kirkaisen riemusta. Mita sina paivana sitten tapahtui, en muista. Mutta niinkuin semmoinen yo ja semmoinen aamu on minulle koko lapsuuteni.

On kuin senaikuseen onnentuntuun tullen paasisin heti kosketukseen myoskin kaiken sen onnen kanssa, mita minulla on elamassani yleensa ollut sinun kanssasi. Niinkuin siella olisi pohjallinen koko elamani langan kultaisen keran. Kultaisenko? Ei ole kaikki kultaa, joka kiiltaa, sanovat, eika kai ollut silloinkaan, minullekaan. Vaan vaikka se olkoonkin valekultaa muille, minulle ei lapsuudessani mikaan ollut valekultaa. Lapselle kaikki kiiltaa ja lapselle kaikki on kultaa, kuvittelunsa kultaa. Ja eiko elama yleensa ole kuvitellen elettya, silloin kun se on kauneimmin eletty, sita kauniimmin kuta kuvitellummin? Taivaan valtakunta on lasten, mutta lasten valtakunta on myos taivas.

Se valtakunta oli pieni ja rajoitettu. Siinä ei alussa ollut muuta kuin pihamaa huoneiden ja ulkokuoneiden keskellä, ja puutarha ja pienet pellot ja tie rantaan ja toinen metsänrantaan ulkoverajalle ja siitä suureen ulkometsaan. Kaikki, mikä tapahtui ulkopuolella, tapahtui toisessa maailmassa. Yhteyttä sen kanssa ylläpiti vain se, mikä sieltä näkyi ja mitä sieltä kuului. Jotkut ajoivat maantiella tai soutivat järven, eivät olleet meidän maailmasta, vaan siitä toisesta. Ne olivat vieraita ja minä niitä vierastin ja vieroin. Vieras, vihainen harka puski veräjää, mutta ei päässyt. Se mylvi kerran koko kesäisen yön ja ammui vimmatusti, mutta minua ei pelottanut vuoteessa isän selän takana. Toisen kerran kavi ukkonen, jyrysi ja leimahteli, valaisten isän korkean otsan hänen istuessaan ja katsoessaan ikkunaan. Isä on totinen ja pelkää, koska se on Jumalan voima, joka käy, ja koska milloin tahansa saattaa samalla tavalla jyrähdellen ja leimahdellen tulla maailman loppu. Minä en pelkää, koska se on aidan takana ja minä olen isän selän takana. Ei meidän maailma lopu, vaikka muu maailma siellä loppuisikin.

Tämä kotoisen turvallisuuden tunne on elämäni ensimmäisiä onnen tunteita.

Minulla ei ole mitään tarvetta pyrkiä pois pihamaan puitteista. Kun ensi kerran joudun maantielle ja kuulen karryjen rytinää, juoksen täyttä karkua kotiin niinkuin ketunpoika luolaansa. Näen kyllä kaukaa kirkontornin ja pappilan keltaisen paadyn ja suuret ikkunat ja valkoiset ikkunalaudat, kuulen saannollisesti soitettavan siellä ruokakelloa, jonka mukaan meilläkin tulevat toista, kiipeänpä aidallekin nähdäkseni seipästä pidellen paremmin, mutta minun ei tee sinne minnekaan mieleni. Näen samasta paikasta toisenkin talon, vastakkaiselta taholta, livaaran rinteeltä hyvin kaukaa salojen takaa toiselta puolen järven. Se on vieläkin suuremman ja komeamman näköinen. Sillä on ruskea katto ja vihreät seinät, mutta ikkunoita ei näy. Minä tiedän, että se on metsänkuninkaan Tapion linna, koska Satu-Anni niin sanoi. Muut sanovat, että se on vain vanha aho, jonka järkka rinne näyttää seinältä ja rusottava kaski katolta. En usko. Se on sen Tapion linna. Uskon kaiken siksi, miksi mieleni tekee.

Minulle on ja elää ja haastelee kaikki, niinkuin itse tahdon. Jokainen esine elää, jokaisessa on henki. Hieno virpa vingahtaa, vahan paksumpi vongahtaa, kun niitä huiskutan, mutta luuta suhahtaa. Minä saan niistä ne äänet. Minä annan niiden haastaa niin kauan, etten enää jaksa. Keppiäkin kalahtaa, kun lyön sillä toista keppiä, toinen keppi toisin kuin toinen. Keppi suuttuu ja lyö minua peukaloon. Minäkin suutun ja lyön takaisin pahaa keppiä. Tynnorista vastaa toisin, kun siihen puhun, kuin jos siihen kuiskaankin. Metsä huutaa: "Hoh!", kun minä huudan: "Hoh!"-- "Hih!", kun minä huudan: "Hih!". Oli siitä niin hauska, olin siitä niin onnellinen, että sitä muistaessani yhä vieläkin on siitä hauska ja olen siitä onnellinen.

Ei mikään ole siihen aikaan niinkuin se oikein on. Ei mikään ole minulle niinkuin muille. Minä aavistelen aikahmisten puheista, että heillä on toisin kuin minulla, etteivät näe sitä mitä minä. He valista hymahtavat minulle, vaikkakin ymmärän miksi.

Ilmaantuu tuon tuostakin iso musta lintu pihaan, jolla on punatupsu niskassa ja pitkä nokka. Se lentää pitkissä ponnahtuksissa, siivet kauan supussa, laskeutuu ja nousee, ja sen huuto kuuluu jo kauan, ennenkuin se näkyy. Se lentää aitan seinään, pysyy siinä ja takoo sitä niinkuin

paastakseen seinasta sisaan. Aitan seinasta se menee tallin seinään, siitä lahoon koivuun puutarhassa ja kumauttelee sitä. Sitten se lentää virran yli ja huutaa mennessään, ja sen huuto kuuluu vielä kauan. Se tulee silloin, kun pihalla ei ole muita kuin mina. Mina kuvittelen, että se tullessaan ja mennessään viheltelee vain minulle. Kerran kaksi tulee kukkumaan ihan pihakoivuun eikä silloinkaan ole muita kuin mina. Mina naen, kuinka sen kurkku pulpahtelee ja pyrsto liikahtelee joka kerta, kun se kukahtaa. Sanovat tietävän kuolemaa, kun kaksi tulee pihaan kukkumaan. Minulle on kuolema sitä, että lapsi paasee taivaaseen. Minun oli mieluista ajatella, että se tulee ottamaan minua. Mutta ei kauankaan sen jälkeen syntyi minulle pikku sisar.

Miksi tilitaltti niin mukavasti nostanee ja laskenee pyrstoaan, kun pysähtyy kivelle? En vasy sitä katsomasta ja kummastelemasta ja seuraan sen mukana portille asti. Teen itselleni pyrston kattopareesta, hyppelen kiveltä kivelle ja nostan ja lasken.

Miksi leppalintu, jolla on pesä liiterin nurkkalaudan alla, valista piipittaa, niinkuin silla olisi hata? Se kuin itkee jotain. Mita se itkee? Miksi tulee sade yöllä, kun se illalla itkee?

Eraana kevaana ennen jaiden lähtöä laskee parvi suunnattoman suuria valkoisia pitkäkaulaisia lintuja sulaan virtaan. Ne uiskentelevat siinä edestakaisin ja sukeltavat paansa ja kaulansa veteen. Mina katselen niitä tästä isän kamarin ikkunasta, polvillani tuossa sohvalla, minulla on yskä enkä saa mennä ulos. Yhtäkkiä ne kaikki ojentavat kaulansa. Joku ajaa sillalla. Sitten ne nousevat siivilleen ja lähtevät lentamaan pohjoista kohti yli harmaan lumettoman jaan.

Sen ajan muistoja ovat kevatillat, jolloin sammakot kurnuttavat, niin että metsät ja niityt ja rannat helisevät, ja kuuluu myös puron kohina niitylahden pohjasta. Näin yhden niita latakun reunalla navetan takana. Silla oli suuret ulkonevat silmät kuin nalkaisilla sairilla kerjalaislapsilla. Silla oli suuri vatsa ja hintelot saaret. Mina kaannan sen kepillä selälleen ja se potkii ja sen vatsa on keltainen. Minun on paha olla. Tunnen ehkä ensi kerran elämässani tunnonvaivoja.

Siihen aikaan oli jonakin vuonna nalkavuosi. Näen suuren muuripadan aamusta iltaan asti kiehumassa keittion hellalla. Siinä on jonkinlaista ruskeaa vellia, josta saa kupillisensa jokainen tulija, joita paivat paastaan käy ulos ja sisaan. Keittion pöydällä on rivinaan puokuppeja, joiden aareen pyytäjiä istuu toinen toisensa jälkeen. Syöneet sijoitetaan rekeen ja hoidetaan taipalelle. Kun renki palaa viemästä, odottavat hantaa uudet saatettavat. Katselen heidän tuloaan ja menoaan ruokasalin ikkunasta. Puhahdan valista keittioonkin. Kerran seisoo sen oven suussa vaimo, sylissään iso tyttö, jota pidellessä laihan kantajan selkään on surkeasti kenossa ja vinossa. Hän ei voi laskea lastaan maahan, sillä sen, nalkaisen ja sairaan, jalat eivät kannata hantaa. Tyttö tuijottaa suurilla tylsillä silmillään eteensä. Seison hellan kulmassa hellanraudassa kiikkuen. Äiti tulee sisaan ruokahuoneesta sylissään sisareni, jolla on kadessaan vasta saamansa voileipa. Vesi kihoo minunkin kielelleni, sillä minullakin on nalka, aina nalka, vaikka kai saan syödä jotakuinkin tarpeekseni. Ovensuussa äitinsä sylissä istuva tyttö ei puhu mitään, mutta hänen silmansa alkavat elää ja palaa. Näen vieläkin sen ilmeen. Sisareni aikoo viedä voileivan suuhunsa. Silloin äiti kuiskaa jotain hänen korvaansa. Sisareni ojentaa katensa ovea kohti, äitini astuu askeleen ovelle ja kerjalaisvaimo askeleen peremmälle. Kun hänen tyttänsä nakee, että hänelle ojennetaan voileipää, syöksähtää hän eturuumiillaan niin pitkälle kuin paasee ja on vahalla kaataa äitinsä tempauksellaan,

tarttuu molemmin kasin voileipaan ja avaa suunsa selälleen kuin linnunpoikanen, ja samalla katoa voileipa kielen yli kurkkuun, saaden aikaan raivoisan lakahtymiskohtauksen, joka päättyy surkeaan rykimiseen.... Mutta eihan minun pitänyt naista tammoisista--miten lienevät johtuneet mieleeni? Sekaantuiko sinun kuvasi aitini kuvaan?

Seison kerran kesällä laiturilla, jonka alla ja ympärillä jo silloin oli se hieno valkea hiekkapohja. Minun ei oikeastaan olisi lupa siihen mennä, kun ei ole muita rannassa. Siihen ui syvästä nousten parvi suuria kaloja, joilla on punaiset evät. Ne ovat niin kesyjä, että uivat ihan rannalle pulikoimaan. Niiden selät nousevat vedestä ja näyttää kuin ne pyrkisivät maihin. Ne ovat ehkä niitä Nakin ottamia lapsia. Olen kuullut, että Nakki ottaa lapsia, jos lapset menevät luvatta yksin rantaan ja vie ne linnaansa ja muuttaa kaloiksi. Yhtäkkiä ne suikaisevat jyrkkäyksen taa ja ovat kadonneet. Jos ne menivät viemaan sanaa isälleen? Mina juoksen kiireesti pois laiturilta.... On ollut semmoinen Kihovauhkonen, joka on ihminen, mutta kun tulee järven rannalle, ei lahde kiertamaan, vaan kulkee pohjaa myöten ja nousee toisella rannalla maihin. Sillä on rapylat sormien ja varpaiden välissä. Se on kaikkien kalain tuttu. Se on ollut Nakin kultalinnassa ja nahnyt siellä kirkkoveneen pituisen hauen. Se ajaa sen selässä, kun on kiire. Mina olen ja elän Kihovauhkosena pitkiä päiviä, sukellan aitan alle ja tulen toiselta puolelta ylös.

* * * * *

Seison yksin tormalalla, avopain ja paljain jaloin, ja katselen alas rantaan. On kielletty menemästä yksin, mutta minun tekisi taas kovin mieleni sinne, heittamaan voileipia ja munalukkoja. Torman alla on sauna ja sitä vastapaata korkea, tiuha pisteaita, josta ei pääse yli eikä lapi. Saunan edessä on pistekota ja musta muuripata. Kodasta tulee ulos ruskea elukka, melkein niin iso kuin meidän vasikka. Mutta ei se ole se, koska se juuri asken oli niityssä. Eikä sillä ole hantaakaan. Se kulkee toiminan kuulumatta hiljaa hypähdellen aitaan asti ja haviaa siihen. Yli sen se ei voinut mennä eikä myöskään lapi, se vain havaitsi siihen. Ehkä se sittenkin oli vain vasikka. Seison siinä ja mietin sitä. Narhi raakaisee aidan takana. Nyt se mahtoi nahda sen. Se raakaisee aina silloin, kun näkee jonkun.... Menisinko kertomaan, että meidän saunasta tuli vieras hannaton vasikka ja meni aitaan ja havaitsi siihen? Ne eivät ehkä uskoisi. Mutta kuta enemmän luulen muiden epäilevän, sitä varmempi olen itse. Kenenkään lienee ollut vasikka ja mitähän sillä mahtoi olla tekemistä meidän saunassa? Ja kuinka se pääsi aidan lapi? Olipahan kenen tahansa, se pääsi vain. Se olisi paassyt, vaikka olisi ollut aikalehma. Mina tiedän nyt jotain, jota muut eivät tiedä ja pidän sen omana tietonani. Se on ensimmäinen suuri salaisuuteni, jonka olen säilyttänyt tähän päivään asti.... En menekään sillä kertaa rantaan, vaikka piit menevät ja minäkin voisin mennä. Miksi? En tiedä. Menen mieluummin yksin leikkimaan hiekkalaatikoon isän kamarin ikkunan alle.

* * * * *

Hiekkalaatikossa, auringossa, lampiman seinän kupeessa--kaivamassa, peittamassa, rakentamassa ja hajoittamassa ... uuneja, taloja, tarhoja, koko ajan hyrailemassa omatekoista savelta ... toverina pikkusisar, joka ei vielä osaa muuta kuin istua ja nauraa ja kaivaa hiekkaa lapiolla miten sattuu; jattaa sen ja tunkee hiekkaa suuhunsa ja silmiinsä ja alkaa itkeä ... mina siivoan hänen nenaansa, pikkuraukan, sitten äiti tulee ja ottaa

hanet....

Muistatko, kuinka me kerran avonaisesta ikkunasta ulos nojautuen katselimme samanlaista kohtausta samassa paikassa, ja sina puristit liikutuksesta ja onnesta kattani ja suutelit minua poskeen? Sina elat taalla, sina elat ja te kaikki. Muistoni sulavat yhteen, toisen ajan ja toisen.

Mutta missas nyt olinkaan?

On ilta, meidat lapset on laitettu vuoteeseen, suureen yhteiseen pesaan, niinkuin linnunpoikaset emon untuviin. Han on pannut meidat peitteen alle ja vetanyt sen reunoistaan kiinteaksi kahden puolen. Me seuraamme aina aidin kaikkia iltatoimia hanen liikkuessaan huoneessa. Vasta sitten, kun han on poistunut tai istuutunut iltaompeleksensa aareen tai laskeutunut levolle ja kaskenyt meidan painamaan silmamme kiinni, me teemme niin ja antaumme unen valtaan. Nyt han aikoo vielä viimeksi laskea uutimen alas, ettei aamuurinko noustessaan pistaisi silmaan.... Silloin han pysahtyy ja jaa katsomaan ulos. Sitten han katsoo meihin ja hymyilee, laskee vielä vahan uudinta, hitaasti ja varovasti, mutta ei laskekaan ihan alas asti. --"Aiti, mita siella on?"--"Ei ole mitaan, painakaa vain silmanne kiinni." Mutta siella on jotain, koska han yha katsoo sinne ja hymyilee meille.-- "Aiti, sano, mita siella on?"--"Tulkaahan sitten katsomaan, mutta tulkaa hyvin hiljaa." Meita pelmahtaa valkoinen poikue polvilleen sohvalle. En ensin nae muuta kuin puutarhan, porkkanapenkit ja retiisipenkit ja pinattilavan ja ruoholyokkipenkit ja karviaismarjapensaait ja meidan lasten hernepenkit ja aidin omat hernepenkit, joista ei saa ottaa luvatta.--"Tuossa, tuossa hernepenkin paassa", kuiskaa aiti.--"Ai!"-- "Pitaa olla hiljaa, ettei se pelasty." Siina on minun nimikkopenkkini paassa pieni koyryselka ruskea elukka, joka napertelee pienella, hyvin nopeasti veputtavalla turvallaan herneen helpeita, maistaen yhtä, maistaen toista. Sitten sen selka oikiaa, ja takajalat venyvat hirvean pitkiksi ja se siirtyy toiseen penkkiin, syo taas ja kuukkii reunimmaiseen penkkiin ihan ikkunan alle.--"Aiti, onko se kissa?" kysyy pikku sisar.--"Hss, ei ole kuin pupu." Se ei nae meita. Mina tahtoisin hetipaikalla saada sen omakseni, mina naen sen jo omanani, mina saan leikkia sen kanssa niinkuin pikku kissan kanssa, mina otan sen syliini ja syotan sita omasta hernepenkistani. Aion juuri pyytaa aidilta, etta saisain menna ottamaan sen kiinni, kun pikku sisar kopauttaa ikkunaan. Se siella kapsahtaa takajaloilleen istumaan, pitkat korvat pystyssa ja etujalat hassusti lerpallaan. Me rummutamme kaikki ikkunaan ja meilta paasee hilliton nauru ja riemuhuuto. Se loikkaa pitkan laukan poikki porkkanapenkien ja retiisipenkien ja pinattipenkien ja yli karviaismarjapensaiden torman alle saunaan pain. Silla ei ollut hantaa kuin pieni topohanta.

Aiti vetaa uutimen alas ja komentaa heti nukkumaan ja kaskee painamaan silmat kiinni. Mina painan ne kiinni siksi aikaa, kun aiti on huoneessa, mutta kun han on mennyt, mina valvon kauan ja mietin. Minun hannaton vasikkani taisi ollakin tama pupu.

* * * * *

Seuraavana paivana mina odotan sita saunapolun paassa. Se ei tule. Illalla, kun aiti laskee uudinta, odotan, etta han taas kutsuu katsomaan. Han ramayttaa uutimen alas ja menee, kehoitettuaan meita heti sulkemaan silmamme. Hiivin vuoteesta, kiipean sohvalle ja raotan uudinta. Ei se ole siella. Aiti vain kuukkii porkkanapenkissa ja kitkee. Miksi aiti menikaan sinne, tulisi pois pian ja panisi hankin nukkumaan, johan kaikki muutkin

ihmiset nukkuvat! Vihdoin aiti tuleekin ja nukkuu heti. Mina nousen vielä kerran ja raotan taas uudinta. Ei se ole siellä nytkaan. Ei se mahdulla enää milloinkaan. Sataa tuhatta ja tuulee. On autiota ja ikavaa. Onko se pelästynyt ja pahastunut? Luuliko se, ettemme sallineet sen olla siinä ja hatistimme sen siksi pois? Olisi se saanut syödä minun hernepenkistäni kuinka paljon tahansa.

* * * * *

Huomenna heti herättyäni pyydän paasta etsimaan pupua aidan takaa. Pienet veljet ja sisaret pyytävät paasta mukaan. Aiti antaa luvan, mutta tulee itse aidan taakse pitämään silmällä. Mina alan kutsua pupua kuin kissaa ja kaikki muut tekevät samoin. Mutta kuinka sitä puputankin, se ei tule. Aiti sanoo, että pitää liikkua aivan hiljaa ja etsiä nareiden juurilta. Jos joku näkee sen, ei saa kirkaista, vaan pitää pysähtyä ja peräytyä ja tulla sanomaan toisille hiljaa. Me hiivimme sammalikossa varpaisillamme, hipristellen niinkuin sokkosilla, hajaannumme, tarkastamme joka pensaan. Luulemme näkevämmme vaha valia pupun, mutta se ei olekaan se, se on milloin kivi, milloin kanto, milloin ei mikään. Silloin aiti sanoo, että joku rupeisi pupuksi ja toiset sitä etsimaan. Pikku sisko saa ruveta. Me vahan loitonemme ja hän saa sille aikaa mennä piiloon.--"Nyt saa tulla", huutaa aiti. Me etsimme taas.--"Ole hiljaa, pupu", varottaa aiti. Pikku sisar on vahan aikaa hiljaa. Sitten se alkaa parkua täyttä kurkkua. Se oli kyyristynyt ihan muurahaispesän viereen. Se ei sano, mikä sitä vaivaa, vaan huutaa aitia. Mina retuutan sen aidan luo ja aiti nostaa sen aidalle ja alkaa tarkastaa. Sillä on muurahaisia koltin alla. Se herkeää parkumasta vasta, kun aiti sitä suutelee ja taputtelee sitä purtua paikkaa....

* * * * *

Toisena päivänä menen yksin leikkimaan pupua ja rupean itse itselleni pupuksi. Piiloudun nareen juureen ja kuukin siitä toisen nareen juureen. Narhi näkee minut ja raakaisee, toinen narhi vastaa. Ne seuraavat minua puusta puuhun aitaan asti. Kiipeän piha-aituuseen, hiivin saunan taitse ja tormaa ylös puutarhaan. Syön, veputtelen siellä herneenpalkoja. Aiti tulee.--"Saahan pupu syödä aidinkin penkistä?"--"Syököön nyt sitten." Mina panen toiset rummuttamaan ikkunaan, että pelastyisin. Ne tekevät niin ja mina loikkaan nelinkontan porkkanapenkien ja retiisipenkien ja portlaakkapenkien yli. Aiti vaatii, että minun täytyy pysyä käytävällä.--"Mutta eihän oikeakaan pupu?"--"Vaikka kohta!"--Pikku sisar rummuttaa eraana päivänä ruudun rikki. Se ei saa siitä vitsaa, kun on niin pieni; mutta pupusilla olo päättyy siihen.

* * * * *

On ikava, ei tiedä, mihin ryhtyä, tuulee kylmästi ja on kylmä, vaikka aurinko paistaakin, ei mikään maita, voileipä putoo monta kertaa alaspain hiekkaan--en ymmärrä, miksi sen aina pitää pudota alaspain--ei ole toveria, ei tee mieli leikkiä yksin hiekassa, ei viitsi aina ratsastaa keppihevosenkaan selässä. Enkä keksi muuta kuin heittäytyä selälleni aitovarrelle. Taivaalla liitelee ja laatelee kaksi suurta lintua, ne laskee ja nousee siipeä liikauttamatta, valista ne on niin korkealla, että niitä tuskin näkee. Viimein ne katoa kokonaan. Semmoisina päivinä arty tekemaan pahaa, huudattaa siskoja, tekee kaikenlaista kiusaa, sorkkii kepillä porsaita karsinaan ja saa nuhteita. Tulee mielihaluja, joita ei saa tyydytetyksi. Tahtoisin paasta suureen kuuseen, joka kasvaa portin pielessä, vaan en näe keinoa miten sinne kiiveta. Siellä sanotaan olevan oravan pesä ja rastaan pesä ja latvasta näkyy Jortaninkallio ja

koko järvi ja kirkonsalmi ja haudankaivaja ongella Koiraniemessä. Se on liian paksu reisittavaksi eikahan ulotu kadet edes sen ympäri. Alimmat oksat ovat niin ylhaalla, etten paase aidan paaltakaan. Hypatessani aidalta alas satutan ison varpaani kiveen ja taytyy panna vesikaare. Kun olen parkunut paruttavani ja lakkaa pakottamasta, on kylla se pieni hauskuus, etta varpaassa on kaare ja saa nilkuttaa kantapaallaan ja etta kaikki kysyvät: "Kah, mika on sattunut varpaaseen?" Mutta paiva on kuitenkin menetetty eika tieda huomisestakaan. Menen maata ilottomasti ja yolla potkii veli peitteen alla. Muistan tantapaisen paivan siita, mika sita seurasi.

Kun aamulla saan silmani auki, on vuoteeni vieressa kukkapoyta. Poyta on katettu valkoisella, lattiaan asti ulottuvalla liinalla. Sen etupuolelle on kiinnitetty kiehkuroita harakanvarpaista. Sen keskella on maljakossa ruiskukkia ja maljakon ymparilla on seppel kissan kapalista. Siina on lakeritanko ja rintasokeria ja kaksi piparkakkupupua ja muitakin piparkakkuja.--"Voi herttanen aika!" (Meidat on opetettu sanomaan: "Voi herttanen", ettemme sanoisi: "Voi herranen" ja turhaanlausuisi Hanen nimeaan). Pikku siskot seisovat malttamattomina poydan ymparilla. Niiden taytyy saada maistaa ja ne saavatkin. Aiti panee kuitenkin minulle pussistaan yhta monta piparkakku sijaan. Lapset ovat yha levottomia, vaikka ovat saaneet suunsa tayteen. Ne hypahtelevat ja pyorahtelevat ja niilla nayttaa olevan jotain mielessaan.--"Aiti, sano sille jo!"--"Mita, mita?"--"Panehan nyt ensin housut paallesi." Sitten han sukii tukkani ja sanoo viimein:--"Jos nyt sitten menisit talliin."

Lapset kirmaisevat ulos, kaataen toisiaan mennessaan ja ehtivat ennen minua tallin ovelle, silla varvas on viela hella. Sen oven alipuoli on kiinni, ylapuoli on auki. Siita kurkottaen naen piiltuun nurkassa haavanoksia.--"Menehan lahemma." Menen lahemma, mutta en nae viela mitaan.--"Katsohan tarkemmin." Pieni pupu kyyrottaa nurkassa, korvat supussa selan paalla. Riemuhuuto! Mina olen saanut elavan pupun syntymapaivalahjaksi.--"Katsohan tarkemmin!" Riemu remahtaa kaikista suista, silla siella on toinenkin samanlainen. Mina olen saanut kaksi elavaa pupua syntymapaivakseni.

* * * * *

Meni koko se kesa niiden hoitamiseen, haavanoksien hankkimiseen, karvakortteiden keraamiseen. Ne ovat ensin arkoja, kyyrottavat nurkassa eivatka uskalla tulla ottamaan, ennenkuin olemme kiivenneet ylasillalle ja sielta tirkistamme lattian raoista. Sitten ne vahitellen kesytyvat ja uskaltavat ottaa maasta, vaikka me olemmekin sisalla vahan matkan paassa. Lopulta ne ottavat kadestakin ja kun mina paivakaudet katson, kuinka niiden huulet veputtavat, niin alkavat omatkin huuleni veputtaa, ja minulle nauretaan, etta ne veputtavat yolla nukkuessanikin.

* * * * *

Se oli se ikimuistoinen pupukeza ja kaikki sen muut muistot ja elamykset haipyvat naihin.

Sitten kavi niin, etta toisen vei kissa ja toinen loikkasi ulos ullakon ikkunasta, jonne ne oli viety tallista pois hevosen tielta. Suru ei paassyt tunkeumaan kovinkaan syvalle, silla satoi ensimaisen lumen ja lumipallosilla olo ja lumilinnonjen rakentelu antoi yllin kylla muuta ajattelemista.

Lapsuuteni muistot ja mielialat ja elamykset ovat kuin heilimoivia

tahkapaita, joista niita koskettaessa polahtaa pois ne helpeet, joihin hieno jauho on kiinnittynyt. Tahtoisin verhota lapsuuteni sen omaan ruumiinmukaiseen harsohuntuun. Olen kompelosorminen maaraatali, joka saa aikaan vain huonosti istuvan pitkahihaisen kotelon. Lapsuus on kotelostaan vapautunut perho, se pitaisi saada keijukaisena tanssimaan, mutta tama minun lapseni tallustelee tassa kuin isan raskaissa, suurissa saappaissa. Pelkka kosketuskin, pelkka mainitseminen, riittaa kuitenkin itselleni, pysyttamaan itseani sen ajan onnen tunteessa ja siksi mina omiksi iloikseni jatkan. Lohtikoot muut esiin omansa.

Sanon tassa vielä kerran, etta maailma oli minulle vain ihmeita taynna ja etta kaikkein tavallisimpienkin tapahtumien takana oli jotain, jota jain ihmettelemaan ja kysymaan ja josta olisi tahtonut tietaa enemman. Kaikki uusi minua jannitti, ei vain siksi, etta se oli uutta, vaan etta siina vielä oli jotain muutakin. Sellaisena salaperaisena on maailma minulle oikeastaan aina pysynyt. Silloin en tietystikaan koettanutkaan sen ihmeellisyyksia selittaa. Lapsi aavistelee kylla, mutta tietaa tuskin sen tekevansa. En ole koko elamassani paassyt kauemman kuin lapsi, joka todetessaan ihailee ja ihmettelee, pyrkimattakaan sen pitemmalle ja syvemmalle. Olen ollut mielestani kaikkein selvimmilla silloin, kun maailma on ollut minulle vain ihana, lumottu metsa, jossa aina vain aukee uusia ihanuuksia ja tulee vastaan yllatyksia, kaikkein tavallisimmissakin. Odotan joka tien kaanteessa metsanneitoa tai jotakin semmoista ilmestysta. Ja se tulee aina toisessa tai toisessa muodossa. Enka sita koskaan hammasty. Sinakin tulit minua vastaan niinkuin lumotussa metsassa. En ymmartanyt sinua enemman kuin muutakaan, en kyennyt mitenkään selittamaan tuloasi, ainoastaan lumouduin ja huumauduin, ja saakoon se minulle yha edelleenkin riittaa. _Luulin_ lopultakin saaneeni selityksen sinusta, sina olit kaiken elamani huippu, edemmaksi sinua en ole kyennyt nakemaan enka mielestani tarvinnutkaan. Mutta sinussa oli niin paljon ihmetta kuin kaikessa muussa yhteensa. Miksi viehatit, mika sinussa viehatti, sita en saanut selville enka koettanutkaan enka enaa koeta. Kuta enemman sinua muistelen, sita ihmeellisempi olet.

Ihmeellisinta sinussa oli, etta olit jo ennenkuin olitkaan. Sinulla oli minussa edeltajasi, huutavan aanet, jotka tuloasi valmistivat. Tunne sinuun, johonkin sinunlaiseen, oli minussa, ennenkuin itse olit. Loydan ne, edeltajasi, aikaisimmasta lapsuudestani, ainakin luulen nyt loytavani. Rakastin niita, koska niissa oli kussakin jotain, mita sinussa sitten kaikin. Ne pitivat minua sylissaan, niiden kanssa leikin, ne kertoivat minulle satuja, mina viihdyin niiden kanssa, haastoin heille huoliani, ikavoin heita enka olisi hennonut heista koskaan erota. Ne muistuvat juuri mieleeni toinen toisensa jalkeen.

Muistathan Taaton tadin?

Pidit hanesta paljon ja vielä enemman han sinusta. Retkemme hanen luokseen, hanen pieneen taloonsa, jossa han isannoi ja emannoi yksin, oli ensimmäinen retkemme kahden kesken. Jotta se kestäisi kauemmin, ajoimme kayden melkein koko matkan. Kesainen tie kulki viilleita metsia, pihkalle tuoksahtelevia petajikoita, tyynten lampien rantoja, ahoisia maita, siinsi vaaroja ja haamoitti aukeita, etaisia ulapoita. Hevonen pysahtyy lepaamaan ja saa levata, kunnes itse, taakseen katsoen ja kuin kummastellen, taas lahtee liikkeelle. Ratas milloin helisee kovalla kangastiella, milloin sihisee pehmoisessa hiekassa.

Ja paivan painuessa iltaan tullaan pieneen vanhaan, valkoiseksi rapattuun taloon lehdon sisassa lammen rannalla, jossa valkomyssyinen vanha neiti sulkee meidat syliinsa, nauraen ja itkien ilosta. Han nauroi aina, itkiessaankin, pelkasta ilosta ja nautinnosta saada nauraa.

Sina muistat hanet, kun han syleiltyaan meita loi katensa yhteen ja huudahti: "Kyllapa te, lapset, olette kaunis pari! Kyllapa sinulla on hienon- ja hyvannakoinen morsian, mista hanet lienetkin loytanyt!" Eihan sita kenenkaan olisi tarvinnut minulle sanoa, mutta minun oli kuitenkin mieluista sita kuulla.--"Voi teita herttaisia lapsia, etta tulitte! Etteka kirjoittaneet sanaakaan! Olkaa onnelliset, olkaa onnelliset!" Ja sitten han vuoron itki, vuoron nauroi ja nimitti meita alinomaa lapsikseen. Osasit olla niin kauniisti hanen kanssaan, puhella hanen asioistaan ja huolistaan, joita hanellakin oli: rengit laiskottelivat, naapurit syottivat lehmillaan hanen niittynsa, varastivat kaloja hanen katiskoistaan. Tuotit niina paivina hanelle sanomatonta iloa, autoit hanta hanen vastalauseistaan huolimatta ruuan laitossa. Rakastin sinua siita jos mahdollista vielä enemman. Han makuutti meita untuvilla kuin lintuemo poikasiaan, toistamistaan toistellen: "Te olette nyt minun lapsiani, teidan pitaa antaa minun kuvitella, etta olette minun, minun vain nama paivat." Kautta elaman patoutunut aidinrakkauden tarve purkihe hanessa silloin meihin niinkuin ennen minuun.

Olin rakastanut hanta aivan pienesta, niin kauan kuin muistan. Rakastin hanta varsinkin siksi, etta han oli iloinen ja nauroi. Aiti ja hanen sisarensa eivat olleet iloluontoisia, nauroivat vain harvoin, kun valtamatta taytyi, kun eivat voineet sita mitenkään pidattaa. Silloin he purskahtivat kuin pakosta, hytkyivät, koettivat kaikin tavoin vastustaa, saivat kuin kouristuksen, se naytti tekevan kipeaa, kunnes sen vihdoinkin voittivat kuin vaikean kohtauksen ja huokasivat lopuksi ja pyyhkivat vedet silmistaan ja olivat taas hirvean totisia. Tadista hersyi nauru kuin puro pulppuavasta lahteesta.

Han kavi meilla pari kertaa vuodessa ja tuli aina yllattaen. Minulla on hanesta tavallisin muisto, etta heraan pimeana talviaamuna, kun tuli jo roihuaa ja raiskaa takassa ja kuulen kuiskuttelevaa puhelua. Han istuu ja juo kahvia isan ja aidin kanssa. Karkaan paitasillani vuoteesta, kirkaisen, heittayn suin pain avautuvaan syliin ja puristaun siihen pehmeata rintaa vasten ja tunnen poskessani silkkaa pehmoisesta, korkeasta povesta. Tempaan esille hanen kultakellonsa, joka on aivan erikoisen pieni ja soma, jonka naputus tuskin kuuluu, saan itse avata sen ja katsoa sen sisaan, sen ihmeelliseen sykkivaan elamaan. Saan sormia sen kultakaatya ja kulettaa edestakaisin sen nappulata. Hanella on paljon muuta naytettavaa, on medaljonki, jossa on sen mammavainajan hiuksia, on korvarenkaat, joita saa sormia, kunnes han huutaa: "Koskee, koskee!"--ja on itkevinaan, vaikkei koskisikaan. Hanen taskuistaan saa ottaa kaikki, mita niissa on, ja niista loytyy joka paiva aina uusia karamelleja ja mita kaikkea. Vaikka niita kuinka usein tyhjentaishi, on niissa vahan ajan paasta aina jotain uutta. Han suutelee, jota aiti ei koskaan tee, eika aidilla ole aikaa leikkia minun kanssani, kun aina taytyy hoitaa pienempia ja hommata. Han kuuntelee tarkkaavasti kaikkea, mita hanelle haastan pupuista ja Nakin kaloista ja Kihovauhkosesta ja mustista linnuista ja muista, joista ei osaa haastaa kenellekaan muulle, ja han nauraa, kun hanta kutittaa kaulaan tai kainalon alle. Han kiikuttaa polvellaan ja laulaa: "Riia riia rankka, hesten heeter lankka, naar vi kom till hennes koor, vaar teer inken hemma, para en kammal kumma, ok tvoo smoo huntar unter penken vast me kulenken, somssaa, somssaa: hauvavauva vauvvaa--" ja silloin se on purevinaan rintaan ja harisevinaan

ja mina puren ja harisen vastaan ja me olemme molemmat menehtya nauruumme.

Han lahtee yhtä salaperaisesti, kuin on tullutkin. Kun heraan jonain aamuna, ei hanta enää ole. Han on niin hellasydaminen, että hänen olisi vaikea olla, jos täytyisi kuulla lasten itkevan jalkeensa. Ja jotta ne eivät itkisi hänen kuulemattakaan--niinkuin eivät sitten itkeään--han jattaa jaahyvaistuomisikseen parhaat antimensa: milloin omenia, milloin viikunoita, milloin marmelaateja, joita ei koskaan muuten saa.

Han oli ensimmäinen rakkauteni, sillä en luule, että on suurtakaan eroa rakkaudella, olipa se mitä lajia tahansa, kun se kerran on sitä oikeinta, sitä parasta. Rakastin hanta siksi, että hän rakasti minua, ja rakastin sinua siksi, että sinä rakastit minua.

Toinen rakkauteni oli punainen tyttö pappilan rannassa.

Naapurin poika oli tuonut kaupaksi onkikalojaan, suuria ahvenia, sarkia ja sayneitakin. Jännityksestä jaykkana minä kysyn:--Mistä olet saanut nama kalat?--Vahan mahtavoiden hän vastaa:--Koiraniemesta.--Maaltako vai veneestä?--Suupieltaan venayttaen hän vastaa:--Veneestä minä ongin.

Minä sain onkia ainoastaan maista jaloin omasta rannasta tai enintään kahlata niin pitkälle, kuin paasin polvia myöten veteen. Pyykkilaiturin paassa olisi ollut hyvä paikka, mutta siihen en saanut mennä, sillä siitä alkoi jyrkkäys, jonka takana oli kuolema ja vaani se Nakki. Veneestäkin olin joskus saanut onkia. Mutta sitten oli kerran sattunut se hirmuinen hapea, että veneessä hypellessäni sen kokka oli irtautunut maasta ja vene alkanut ajautua ulos selälle ja olisi kai mennytkin sitä menoaan ja vienyt minut mennessään, jollei äiti, parkunan kuultuaan, olisi syössyt puutarhasta rantaan ja suin pain vaate päällä veteen ja saanut kokasta kiinni. Mistä seurasi ankara, vitsan uhallä annettu kielto olla sen jalkeen ollenkaan menemättä veneeseen, jollei kokka ole lujasti maissa kiinni ja tuuli maihin tai piiat pesemässä pyykkia rannassa.

Kielto oli olemassa jo kolmatta kesää, mutta siitä huolimatta minä olin oppinut sekä soutamaan että pohjasta tyontelemään--matalalla vedellä sisapuolella kaislikon--aidin aanettomalla suostumuksella hänen itsensä pitaessa salaisesti silmällä puutarhasta. Mutta valjemmille vesille, ulkopuolelle kaislikon en ollut mennyt enkä halunnutkaan mennä, sillä vaikka kielto tavallaan olikin kaytannossa kumottu, oli se kuitenkin olemassa ja saattoi milloin tahansa astua uudelleen voimaan kaislikon sisapuolellakin.

Mutta nyt oli Pekka ollut Koiraniemessä asti ja saanut nuo suuret ahvenet ja sayneet, eikä se ollut paljoakaan suurempi poika kuin minä, pikemmin kooltaan pienempi, vaikka vahan vanhempi. Ja osasinhan minäkin jo kulkea veneellä sekä meloen ja soutuena että pohjasta työntäen.

En tiedä itseään, mitä minussa oli tapahtunut, en, kuinka olin tullut siihen, mistä itseni tapasin: veneestä kaukana ulkopuolella kaislikon, melomassa lahden poikki saarta kohti, joka oli virran niskassa, matkalla Koiraniemeen, joka oli virran alla. Päätös oli nahtavasti tapahtunut silmanrapayksessa niinkuin koiranpenikan, joka kappyrassa maaten yhtäkkia kuulee sisäisen äänen haukahtavan hänelle jotakin, kutsuvan jonnekin, kavahtaa pystyyn ja livistaa tiehensä taakseen katsomatta, mistään

valittamatta ja mitaan kutsua kuulematta, vaikka sen kuulisikin. Kiisin kuin veitsella viiltaen rantaan. En tieda, nakiko minut kukaan, kun lahdin, ja huusiko kukaan jalkeeni, mutta vaikka olisivat huutaneetkin, en luultavasti olisi mistaan valittanyt, vaan karannut kasista. Tuli mita tuli jalestapain, minun taytyi saada suorittaa suurteko, onkia veneesta, saada suuri ahven Koiraniemen kainalosta, laskea virta ja nousta se omin voimin, niinkuin Pekka oli tehnyt.

Olin laskenut taman virran usein ennenkin, mutta en yksinani, vaan isan ollessa perassa ja mina hanen polviensa valissa: olin solahtanut sillan alitse, jonka arkkujen valissa vesi loklatti kummasti ja aanet kumahtivat kuin kellarin holvissa ja aivot taytyi vetaa kiireesti sisaan. Tuli vastaan aina toinen toistaan kummempaa kummaa: Virrantalon nuottakota ja sen kahden puolen saman talon risupadot, joista kevaalla kudun aikana saatiin vitsamerroista mahdottomasti sarkia, sitten vanhan sodanaikuisen sillan vedenalaisen arkun jaannos, jonka paalle piti varoa ajamasta taydella veneella; sitten suuri riippukoivu, jonka alta hauki otti uistinta, kun sattui syonnilleen, ja oli kerran ottanut haudankaivajan uistimeen niin mahdottoman suuri Kihovauhkosen venkale, ettei pysynyt veneessa; sitten poukama ja niitty ja niitylla Ryhalan lato perallaan ja suu vinossa, ja kun kierrettiin sakeata haapaa kasvava niemenkarki, niin nakyi Koiraniemi ja sen suuri kayra petaja, johon aina kytkivat tukkilautan, mista Virrantalon ahne isanta nytki rumat rahat lautamiehilta. Niemen kainalossa oli ryto, mahdottoman suuri veteen juuriltaan kaatunut kuusi, jossa kellonsoittaja pyhaamuinakin onki eika ahneissaan malttanut lahtea pois, ennenkuin naki papin veneen tulevan.

Vuolas virta on alkanut vieda venettani ja topakasti meloen mina lisaan sen vauhtia. Valkopainen virstapatsas sillan korvassa kuin kurkottaa kaulaansa paremmin nahdakseen, kuka sielta tulee. Ja silta koyristaa selkaansa, ihmetellen ja ihaellen, etta onpas poika uskaltanut lahtea yksin virran vietavaksi. Arkkujen mustat aukot ammottavat suurempina ja vahan kuin uhaten ja pelotellen: uskallatko tulla? Mina uskallan, mina vaannan vetta taapain melalla. Pikku koira vikittaa siltaa pitkin ja pysahtyy ja pistaa kuononsa kaiteiden valiin ja vikisee ja heiluttaa hantaansa. Ka, meidan Penni! "Penni se! Penni se! Hyppaa!" Se ulvoo ja pyrkii mukaan, mutta ei uskalla hypata alas ja rientaa rannalle. Virta kantaa veneen arkkuun, laita rusahtaa--mutta rusahtakoon! Joku ajaa sillan yli, kaviot kopsaa ja koko silta nytkyy, ja rapisee hiekkaa veteen ja veneeseen. Sillan alitse tultuani naen, etta se onkin vain pikku poika, ei sen suurempi kuin mina. Se heiluttaa ohjasperiaan ja hosaisee hevostaan ja huutaa minulle mennessaan: hei! johon minakin huudan: hei! niinkuin pitaa ja raiskaytan melalla vetta korkealle ilmaan. Meita on kaksi Manttalan poikaa, toinen sillalla, toinen sillan alla, toinen hevosella, toinen veneella. Veneen vauhti kiihtyy, virta vyoryy yha suurenevina haransilmin. Vanhan sotasillan kohdalla nakyi pohja ja seisomaan nousten mina survaisen siita veneelle uutta vauhtia. Jaan seisomaan peraan ja vipuan melalla veneen laidasta.... Nuottakota siina katsoa mollottaa ... paivaa, nuottakota!... Penni laukkaa rantaa, niin etta korkea heinikko lakoilee sen kohdalla. Nahdakseen minut paremmin, missa mina menen, se pomppaa korkealle ilmaan. Penni se! Koiraniemessa mina otan sinut veneeseen, tule sinne! Isa saa heti huomenna ostaa minulle uistimen, niin mina ensi kerralla otan tuosta riippukoivun alta sen suuren hauvin, joka paasi haudankaivajalta.... Rannan puut katsovat kummastellen, etta kuka siina menee semmoista vauhtia. Keskella virtaa on suvanto ja sen poukama ja siella on lumpeita ja loistaa hauvinkukkaa. Lato lahden pohjassa niitylla tollottaa suu auki ja vielä enemman perallaan kuin ennen. Otanpa tuosta lumpeita ja hauvinkukkaa pikku siskolle, joka niita aina pyytaa tuomaan. Ollappa se nyt itse tuossa

kokassa ottamassa, niin olisi silla hauska. Ei tieda sisar, ei tieda kukaan, missa tama poika menee. Eivat tietaisi tulla ottamaan, vaikka meloisin maailman laitaan.

Vene kelluu kaislikkorinnassa, missa akanvirta sita pidattaa. Kuuluu hyrsketta ja polsketta. Joku tulee jostain. Tuleeko joku minua hakemaan? Ajetaanko minua takaa? Niemen nenaitse pohkaisee vene vihaista vauhtia. Se tulee melkein kohona. Kokassa on iso koira. Mies seisoo perassa ja sauvoo pohjasta ja vene hypahtelee ja hyrskahdelee. Kokka vaahtoa ja suuri laine lakoilee kahden puolen venetta. Se tulee ihan minua kohti. Aikooko se tulla ottamaan? Muistan lahteneeni luvatta. Lyykahdan voimatonna peratuhdolle ja mela putoo veteen. Sita sorkkiessani on vene tullut ihan kohdalle. Sehan onkin Salomo, tuttu mies. Silla on rykelma verkkoja veneessa ja kokassa pyssy. Se meneekin kalaan ja vesilintuun. Ei se mene kotiin kantelemaan. Se on hyva mies, kaikkien meidan lasten ystava, kun on meilla toissa. Se auttaa minut aina suureen kuuseen olkapailtaan. Mahdottoman vakeva mies, kantaa yksin rakennushirren selassaan ja jaksaa kiikuttaa minua kammenellaan suoralla kadella. Se aina muhoilee, nytkin se sielta muhoilee.--"Hei!" huudan mina.--"Heipa hei!" vastaa Salomo.--Nyt se jo menee siella kaukana. Sen koira horistaa korviaan Pennille toisella rannalla. Penni seisoo veden rajassa ja haukkuu ja lahtee sitten rantaa pitkin Salomon veneen jalkeen. Meidan Penni on Salomon Hallin pentuja.

Kampean veneen takaisin keskivirtaan, ja siita nakyy jo Koiraniemi ja kuusiryto sen kainalossa ja kayra paksu petaja niemen nenassa. Mutta matalan niemen yli siintaa levea kirkonsalmi ja sen rannalla iso pappila ja pappilan takana kirkko. Aina kun siihen tuln, silloin ja joka kerta sen jalkeen lapsena, nuorena ja vielä vanhempanakin, pidatti ihmetyksesta hetkeksi henkeani, niinkuin olisin katsellut maailmaa korkealta maelta. Sinne teki mieli, mutta ei uskaltanut. Pappila on rantaan viettavalla rinteella korkeiden koivujen ja haapain keskessa. Se on suuri ja komea, taitekattoinen ja keltaiseksi maalattu ja laudoilla vuorattu, ja valkoiset ikkunalaudat. En ole siella koskaan kaynyt, ainoastaan soutanut ohi. En huomaakaan, kun olen jo ajautunut ohi onkimapaikan. Ka, eihan minulla olekaan onkea mukana. Vene saa liukua sivu Koiraniemenkin, mina istun perassa selkakenossa ja mela kainalossa ja uitan sikaa, antaen virran vieda. Salmi suurenee, virta laimenee, vene kantautuu ohi pappilan uimahuoneen ja pysahtyy tyynen salmen keskelle pappilan laiturin kohdalle.

Pappilassa ovat salin ikkunat auki ja sielta kuuluu pianonsoittoa ja kaunista laulua. Rouvasvakea koreissa vaatteissa kayskentelee herrain kanssa kasikkain puutarhassa. Siella on vieraita. Niiden pikkupojat ovat pallosilla maantiella aittojen edessa. Minun tekisi usein mieleni menna sinne niittyja myoten ja haan lapi katsomaan aidan raosta, silla siella on kesy kurkikin, joka koikkii pihamaalla, mutta en saa, silla ne ovat suruttomia ja me olemme heranneiden ihmisten lapsia.

Pihasta juoksee rantaan avopainen, ihan punaiseen puettu tyttö. Silla on toisessa kadessa ongenvapa ja toisessa matotuohinen. Se juoksee laiturin paahan, heittaa onkensa veteen ja seisoo sitten kauan aikaa liikkumatonna ja tuijottaa eteensa. En ole koskaan nahnyt kokonaan punaiseen puettua tyttöä, ainoastaan yhden semmoiseen huiviin kirkossa. Aiti ei mennyt siihen penkkiin, vaan istui toiseen ja sanoi, ettei saa katsoa taakseen. Vaan tati meni. Kenen lienee se tyttö, pappilassa ei tietaakseni ole yhtaan senkokoista eika mustatukkaista tyttöä. Se kuvastuu kokonaan veteen, siina on kaksi samanlaista punaista tyttöä. Nyt se riipaisee siimaa ja valayttaa salakan vedesta. Se juoksuuttaa sen maihin ja tulee

pian takaisin laiturin paahan, ja kumartuu ottamaan matosta tuohisesta. Sen tukka on vain yhdestä kohti niskasta kiinni sidottuna punaisella nauhalla, se putoo monta kertaa sen silmille ja se heittää sen paansa heitolla olan yli. Taas se saa salakan, mutta se lentää laiturin viereen ja paasee. Silloin se sanoo: ash! Voi herttanen, kuinka se on soma! Kyllä kai se paasisi taivaaseen, jos kuolisi, vaikka silla onkin punainen hame. Koskapa tatikin sanoi siitä kirkon punahuivisesta tytosta, että olkoon lapset puetut kuinka suruttomasti tahansa, eivät ne joudu hukkaan, vaan niiden vanhemmat.... Nyt se taas sai salakan!

Ja mina istun siina, kuinka kauan istunenkin, ja katselen punaista mustatukkaista tyttöä, mela yhä kainalossa, vaikkei vene liikahdakaan. Se ei ole minusta tietävinaankaan, ei katso kertaakaan muuanne kuin onkeensa. Seisoo ihan liikkumatonna, valista vain pyyhkäisten itikan otsaltaan.

Pihasta tulee sen lihava mammalyllero ja pysähtyy laiturin paahan.

"Etko jo tule pois?"

"En mina vielä."

"Aurinkokin laskee ja alkaa tulla kylmä."

Mutta tyttö vain seisoo yhä ja onkii ja saa taas kalan.

"Kuka se on tuo poika? kysyy sen mamma."

"Kuka poika?"

"Tuo, joka istuu tuolla veneessä lakittomin pain."

Tyttö ei vastaa.

"Kenenka sina olet poika?" kysyy sen mamma nyt suoraan minulta.

Kuin pahanteosta pakoon hypahtaen mina sysään liikkeelle veneen, joka istuessani ja katsellessani punaista tyttöä on kaantynyt kotiin pain, silla on alkanut kayda iltatuulen viri salmea pitkin. Melon yhä tiukemmin ja vasta Koiraniemen kohdalla katson jalelleni. Siina se vielä onkii, mutta sen mamma on alkanut lylleroitella pihaan. Nyt se ottaa matoastian ja keraa kalat ja juoksee jalesta. Nyt sita ei enää nay. Pappilan ruokakello soittaa vakea syomaan.

Penni on tullut Koiraniemeen ja vikisee siitä veneeseen. Otan sen ja panen pois melan ja otan airon ja alan tyonnella läheltä rantaa pohjasta, niinkuin Salomo. Minullakin on koira kokassa ja minunkin veneeni kokka kohisee ja laine lakoilee kahden puolen. Mina ajattelen koko ajan, että jos olisi punainen tyttö tuossa rannalla, niin nakisi. Virran nousu kay minusta vielä helpommin kuin lasku. On kuin olisi minulla moninkertaiset voimat, niinkuin olisin kohta aikamies. Saan veneen menemaan suoraan, niinkuin tahdon, eikä se nyt hipaisekaan sillan arkun seinään, vaan solahtaa yhtä vauhtia sen alitse. En ajattele sita, että sauvon, ajattelen vain sita, että punainen tyttö nakee, kuinka mina sauvon. Hei virstapatsas, punaruumis, valkohattu! Minut on vallannut sanomaton mielihyvä ja hyvänolon tunne ja illan viileys hivelee ohimoita ja tunnen, että otsatukka leiskahtaa joka kerta, kun kumarrun eteenpäin ja ponnistan.

Kun tulen kotiin, kysyy äiti, missä olen ollut. Sanon olleeni vain vahan ongella eikä äiti kysy missä.

Palasin usein Koiraniemen kainaloon odottamaan punaista tyttöä. Istuin ja ongin rytokuusen kupeella ja sain paljon isoja ahvenia ja sarkia ja sayneitakin, mutta en koskaan enää nähnyt punaista tyttöä. En saanut tietää, kuka hän oli ollut ja mikä hänen nimensä, enkä uskaltanut keneltäkään kysyä. En tiedä, enkä uskaltanut siksi, että hän oli tyttö, vaiko siksi, että hän oli punainen. Punainen oli meillä syntiä. Mina kuitenkin ajattelin hanta koko kesän, varsinkin pantuani maata ja luettuani iltarukouksen. En lukenut sitä enää aaneen yhdessä muiden lasten kanssa, vaan luin sen yksin ja hiljaa, ettei kukaan kuulisi. Pyysin joka ilta salaa Jeesuselta, että hän antaisi punaisen tytön tulla huomenna ongelle. Pyysin siihen aikaan kaikkea Jeesuselta, sitäkin, että hän munittaisi aapiskukolla minulle sokeripalan lehtien valiin. Mutta vaikka se tyttö ei tullutkaan, oli minun kuitenkin suloista kaivata hanta tulemaan pappilan laiturin paahan, heittamaan hopeista, valkahtelevaa salakkaa korkealle ilmaan. Unhotin hänet mielestäni vasta sitten, kun isä laittoi minulle jousipyssyn.

Käi olin jo joitain vuosia vanhempi. Vuosia en muista, ainoastaan tapaukset.

Meidän musta ruuna seisoo rappujen edessä, valjastettuna uusien Turun kiessien eteen. On kirkas, lämmin paiste. Sen karva kiiltaa ja valjaiden soljet ja pislait valkkavat ja istuinten hakkien puolapuut ovat sileät ja lampimat. Istun takaistuimella lahinna nuoremman veljen kanssa. Minulla on uusi koltti, uudet housut ja uusi lakki, jossa on oikea nahkalippa. Hypistelen sitä toisella kadella, samalla kun toisella pitelen etuistuimen kaiteesta, etten retkahtaisi selälleni, jos ruuna nyhtaiseisi, kun paarmat ja karpaset puree. Pikkuveli puristaa kaiteesta kahdella kadella. Se jo kerran pyllahti maahan, kun ruuna riipaisi. Isä istuu etuistuimella, suitset kadessa. Äiti vielä viipyy. Sen on ensin pitänyt imetä ja nukuttaa kaikkein pienin ja viedä vahan suuremmat puutarhaan huoneiden taa poimimaan viinimarjoja, etteivät nakisi ja rupeisi itkemaan, kun me lahdemme. Malttakoothan mielensä, kyllä tulee vielä heidänkin vuoronsa. Mikä sinne koko joukolla niinkuin mikäkin mustalaispartti, eikahan semmoinen joukko mahtuisi kieseihinkaan, eikä ruuna jaksaisi vetaakaan makisella matkalla.

"Eiko se jo ala joutua?" kiirehtii isä.

Samassa äiti tuleeekin, käy vielä toimittamassa jotain ja nousee sitten viimein isän viereen.

"Mina menen avaamaan porttia!"

"Et sinä paase alas."

Mutta minä paasen alas ja saan portin auki ja kiinnikin, ja keikautan itseni takaisin ylös ja olen aika miestä mielestäni ja hoidan koko matkan pikku veljeä pitämällä katta hänen selkansa takana.

Olemme matkalla Vanninmakeen, Repolaan, jossa meidän lehmat ovat kesalaitumella. Se on siellä jossain sydänmaan kylässä, jonne on hyvin mäkien maantie ja suuria soita mäkien valissa. Niiden vaet ovat meidän

parhaita ystäviä. Ne tuovat meille kirkossa käydessään keltaista paksua piimaa ja marjoja ja ohralettuja. Niilla on myös hyvin keltaista paksua voita.

Alkumatka on vielä tuttua. Jortanin kalliolle asti, jossa on oltu mustikassa. Siitä lähtee ison kiven kohdalta polku metsaan. Nytkin sieltä tulee lapsia mustikasta, suut, posket ja sormet sinisina. Tytöt niaavat meille, minullekin, mina nyökäytän heille paata niinkuin isä.

On kauhean paljon makia, jyrkkä ja pitkä. Isä nousee aina maen alla kavelemaan ja mina myöskin.--"Istuisit karryissa, eiko sinua vasytä?"--"Ei vasytä". Ruuna vetää mutkitellen. Mina ihmettelen sitä siksi, että silloinhan sille tulee pitempi matka. Isä selittää syytä siihen, vaikka mina en ymmärrä, mutta tottapaahan ruuna sen tietää, koska niin tekee. Miksi lienee tie maen kohdalla leveampi kuin muualla?

Tie laskee Holpanlahden rantaan. Isä ajaa veteen ja antaa ruunan juoda. Hyvin pieniä kaloja viilettaa vedessä rattaiden valissa. Kaukana siintää suuri järven selkä ja sen yllä näkyy livaara, jossa nyt ei olekaan enää Tapion linnaa.

Eraassa louhikossa tien vieressä on punaisia kivia. Äiti sanoo, että niistä saa sinistä varia. Toisessa paikassa on metsä kahden puolen tietä palanut mustaksi, rahtimiehet ovat sytyttäneet, ovat nekin huolettomia, kun jättävät tulen kuivaan sammaleen. On hirveän pitkä, suora tie rannattoman suon halki. Siinä tuntuu viileämmältä ja tuoksuu vakevalle. Äiti tahtoisesti panna villahuivin meidän hartioille, mutta ei meillä ole ollenkaan kylmä.

Se maki, joka näkyy suon takaa, ei ole vielä Vanninmaki, vaan Ryhalanmaki.--"Milloin tullaan perille?"--Isä ei sano sanovansa, sittenpähan naet. Ruuna lorottaa joka maen alla, vaikkei olisikaan lorottamista--soh!

"Isä, saanko mina nyt ajaa?"

Isä antaa minulle ohjasperat, mutta pitää myöskin itse ylempää kiinni. Se sillä aina kiusaa.

"Isä ei saa pitää."

Isä antaa ohjokset kokonaan minulle ja panee silläikää piippuun. Mina hoputan ja saan ruunan vahan juoksemaankin. Tulee vastaan rahtimies, jolla on suuri parkkikuorma. Mina saan sivuutetuksi sen omin avuin, vaikkei rahtimies ollenkaan kaanna.--"Ne ovat semmoisia junkkareita!"--"So, so", sanoo äiti, "kuinka sina niin?" Tie yhä nousee, mina saan yhä ajaa, koska osaan. Tulee taloja ja peltoja ja tuulimyllyjä, kokonainen kylä.

"Isän pitää sanoa, milloin minun pitää kaantaa Repolaan."

"Joka tahtoo olla ohjaksissa, sen pitää itsensä myös tietää, mihin ajaa."

Mina kuitenkin ajan, vaikkei tiedä. Luotan siihen, että isä kuitenkin sanoo. Ruuna kaantuu eraaseen taloon. Mina kaannan sen pois. Joku ukko seisoo portinpielessä ja portti on auki.--"Sivuko se nuori mies aikoikin ajaa?" Sehan on Repolan isäntä. Isä ottaa ohjokset ja ruuna riipaisee juosten pihaan.

Vai tama nyt sitten on se Repola! Olen ensi kertaa nain kaukana kylassa. Minut valtaa hilliton uteliaisuus nahda kaikki, mita taalla on. Taalla ei ole mikaan niinkuin meilla. Tama on korkealla maella eika missaan ole jarvea eika rantaa. Kah, niilla on viisi aittaa rinnakkain rivissa, toinen toistaan pienempaa. Kah, niiden valissa on sola, takana kasvaa tuomikko--siina sitten olisi mainio olla piilosilla. Kah, tallin oven paalle on naulattu suuri lintu, siivet levälleen ja jalat hajalleen. Kurki! Isanta on riisunut ruunan ja menee juottamaan sita niittynotkoon. Mina menen perassa.

Siella on suuri, syva lahde ja sen vesi on niin kirkasta, etta nakee pohjaan asti. Siita lahtee maanalainen puro, joka vie lampiin ja lampi laskee jokeen ja joki jarveen. Siina voisi olla kalojakin, onko siina kaloja? Onhan siina kaloja. Mita kaloja?--"Ruutanoita."--"Minkalaisia kaloja ne on, saako niita ongella?"--"Ela mene liian lahelle, sen reunat saattavat pettaa. Solahdat maan sisaan." Mina ajattelen: jos olisin Kihovauhkonen, hyppaisin lahteeseen ja harrisin maan alitse meidan jarveen. Sammal sihisee ja painuu allani ja minun sydanalaani vihlaisee somasti, kun hyppaan pois.

Isanta vie ruunan talliin ja niittaa sille heinia. Siella on pieni varsa emansa kanssa samassa karsinassa. Se pistaa turpansa ulos ja mina uskallan silittaa sen ylahuulta, joka on siloinen ja suloinen kuin Taaton tadin sametinsilkkinen ompelutyyny. Se imee emansa, ensin toista nisaa ja sitten toista. Minkatahden se niita muuttaa? Isanta sanoo, etta toisessa on syomista, toisessa juomista.

Tupatiella juoksee pikku koiranpentu vastaan, haukkua raiskayttaa ensin ja tulee sitten pyorimaan jaloissa. Mina tempaan sen syliini.--"Saanko mina sen?"--"Saahan sen."--Nyt se on minun koira. Sen nimi on Otti. Se potkaisekse sylistani ja ryntaa pirttiin, mina jalesta. Siella on pankon alla kolpperossa vasu, jonne se juoksee. Siina on toinenkin aivan samanlainen. Sen nimi on Anti. Ne ovat niin yhdennakoisia ja yhdenkokoisia, etten tieda, mika on Otti ja mika Anti. Pikku poika tulee karsinasta ja selittaa, etta sen tietaa siita, etta Otti on urosa ja Anti imisa. En tieda, kuinka sen sittenkaan tietaa. Poika selittaa. Ahaa! Sen pojan nimi on Taavetti. Silla on housuja kannattamassa nahkainen solkivyo niinkuin aikamiehilla ja vyosta riippuu tuppi. Silla ei ole milloinkaan ollut puupuukkoa. Saisivat ne jo antaa minullekin oikean puukon.

Tupa on kauhean suuri, taalla vasta voisi tavattomasti telmia. Hirvean isolle uunille vie portaat yhdesta ainoasta hirresta, johon on koverrettu astuimet. Uunin kupeella on luukku, josta mennaan lattian alle. Tupa on taynna ihmeellisia asioita. Vanha ukko istuu penkilla ja palmikoi tuohia.--"Mika siita tulee?"--"Konttihan tasta olisi tulevinaan, ei tieda, tuleeko." Mina seison ja katson, kuinka han napparasti pistelee pitkia tuohiliuskoja toistensa alle.--"Vieras on hyva ja istuu", sanoo ukko. Mina istun ja han alkaa puhutella minua kuin vertaistaan:--"Kuuluuko sita mita vieraalle?" Mina tiedan, etta silloin pitaa vastata:--"Ei tuota mitaan kiireelle kerrottavaa, mita vain teille."--"Ei tuota meillekaan mitaan erinaista, on ollut vain hyvät heinailmat."--"On meillakin ollut hyvät heinailmat."--"Tana aamuna tuo vahan sataa ramautti karjankyntein."--Olin aivan erikoisesti mielissani siita, etta han nain kohteli minua kuin aikamiesta ja istuuduin hanen viereensa penkille, vaikka olisi tehnyt mieleni lahtea telmimaan Taavetin kanssa ja kiiweta uunille ja menna katsomaan koiranpenikoita. Han keskeytti hetkeksi tyonsa ja alkoi kaivaa piippuaan rassilla, joka riippui kukkarossa, minka han oli vetanyt esiin housunkauluksen alta. Han tyhjensi sen kouraansa, kaari neulanauhan kukkaron suun ymparille ja moksautti, paataan taipain

keikauttaen, piipunperat poskeensa. Sitten han, mulauttaen minulle silmiaan, ruiskautti hampaitensa valitse pitkän mustan maran kauas keskelle tuvan lattiaa. Mina teen vaistomaisesti saman, mutta se päättyy vain sihaukseen.--"Pitää painaa kieli hampaita vastaan ja ponnauttaa kurkkulaellaan, niin se lentää. Ahah, jopahan lensi paremmin!"

On ilmaantunut kaksi pientä tyttöä meidän eteemme, molemmilla sormet suussa.--"Kah, etteko te alyä, sydänmaan kollot, pistää katta kirkonkylän nuorelle herralle." Tytöt sysäävät silloin katta ja niaavat minulle kuin aikaihmiselle.

Silloin aukeaa tuvan ovi ja eteisestä tulee tyttö kahvia kantaen. Joku toinen on avannut hanelle oven ja hän tulee keikuttaen tarjotinta ylhaalla paansa paalla. Hanella on ristikkainen hame ja ristikkainen lyhyt nuttu ja valkoinen esiliina. Hanella on keltainen tukka, keskea jakauksella, ja pitkä palmikko. Hän tulee minua kohti, tarjotin yhä ylhaalla. Sitten hän laskee sen minun eteeni ja katsoo minua hymyillen suoraan silmiin. Hanella on punaiset posket ja poskissa kuopat.--"Olkaa hyvä ja ottakaa kahvia." En ole vielä koskaan ottanut itse kahvia; aina kun ovat kylässä tarjonneet, on äiti pannut sokerit ja kermit sekaan ja lautaselle vehnaset ja asettanut kupin eteeni poydalle. Mutta kyllä minä osaan yhtä hyvin itsekin, ensin sokerin ja sitten kerman ja sitten vehnaset.--"Pänee enemmän sokeria sekaan", sanoo tyttö. Minä panen kaksi palasta. "Pänee vielä, kun ovat niin pieniä." Panen kolme ja otan sitten vehnaspalan.--"Ottakaa toistakin sorttia." Kun olen tehnyt senkin ja huomannut, että se käy hyvin, nostaa heiskauttaa hän taas tarjottimen paansa tasalle ja menee keikutellen ulos, ja joku toinen painaa oven hänen jalkeensa kiinni. Minulle on tuotu kahvia erikoisesti tupaan ja sitä varten on avattu ovia! Tytöt ja Taavetti seisovat ja tollottavat minuun. Pitäisiköhän minun antaa niille vehnasestani? Mutta minä olen jo ahtanut sitä poskeni pullolleen ja harpin kiireesti kahvia, vaikka se polttaa niin, että sitä laikahtaa koltilleni ja tahtoo vaantaa suuta itkuun ja vesi kihoo silmaan.

Taas tulee tyttö samalla tavalla tuomaan toista kuppia. Minä tiedän, että toinen kuppi aina ensin aiotaan ottaa ilman leipää ja että sokeri pannaan sekaan vasta, kun siihen kehoitetaan. Hän kehoittaaakin ja istuu viereeni odottamaan ja antaa lapsille kullekin sokeripalasen ja piparikakun.

Vasta kun hän on lahtenyt, muistan, että enhan olekaan kiittänyt, ja juoksen hänen jalkeensa. Minussa on herannyt vastustamaton halu saada olla hänen kanssaan. Hän tulee minua vastaan toisesta tuvasta, kadessa suuri kivikuppi ja toisessa myöskin kivikuppi. Seuraan hänen mukanaan. Hän menee saunakotaan. Siellä on suuri muuripata, tyhjana tulella.--"Tule vain, tule vain", kehoittaa hän minua. Hän alkaa paistaa otralettuja, nostaa kauhalla kupista lettuvellia ja lavayttää sen padan pohjaan, jossa se karahtaa ja lemahtaa hyvälle nenaan. Sitten hän kaantaa sen ja paistaa toisen puolen ja antaa sen minulle. Se on hyvää, vaikka vahan polttaa. Hän katsoo minuun, nauraa vahan uutta paistaessaan ja minä nauran myös. Minun pitää vain syödä niin paljon kuin jaksan, mutta enhan minä enää jaksa. Itse hän ei syö, kokoo vain napparasti kasaa korkeammaksi, lettua letun päälle. Pian on toinen kuppi tyhjä ja toinen kuppi kukkuranaan. Hän panee tyhjän kupin kumolleen täyden päälle ja antaa minulle kapustan ja me viemme ne yhdessä.

Minä juoksen hänen jaleksaan joka paikkaan. Hän menee aittaansa, siihen kaikkein pienimpaan, se on ihan hänen omi tuinen omansa. Se on kuin leikkihuone. Hanella on siellä hyvin pieni vuode nurkassa. Hän ei makaa siinä kenenkään kanssa, Taavetti vain makaa ylasillalla. Orsilla riippuu

hanen vaatteitaan ja monet ihan uudet kengät, uudet pieksut, uudet ruojut ja uudet lipokkaat, ja sukia ja sukkanauhoja, ja sen ukki on tehnyt sille virsut, jotka sopivat minunkin jalkaani. Aitinsa on kutonut ja ommellut sen vaatteet, mutta se on itse neulonut sukkansa ja kutonut sukkanauhat. Han ottaa orrelta paitain valista hajuheinapalmikon ja pistaa sen nenan alle ja kaskee haistamaan. Se tuoksuu ihmeen hyville.-- Tunsin sen tuoksun sitten aina, kun han muistui mieleeni. Sinakin sitten aina kerasit sita samaa tuoksuheinaa liinavaatteittesi valiin--ja sait sen mukaasi viimeiselle retkellesi.

"Mika tuo on?"

"Kannel--soitanko?" Han nappailee sita ja hyrahtaa lauluun. Sen silmat katsovat silloin jonnekin kauas aitan ovesta ulos minun ohitseni. Se kuuluu minusta hyvin kauniilta.

Meista tulee yha paremmat tutut. Hanen nimensa on Johanna.--"Lahdetaanko marjaan?"--Me juoksemme maantien poikki tuulimyllymaen taa aholle hakaan. Siella paistaa paiva niin lampimasti, etta kivet polttaa jalkaan. Johanna johdattaa marikosta marikkoon, kutsuu luokseen, kun loytaa uuden, ja antaa minun aina poimia parhaat. Han kaataa omasta tuohisestaan minun tuohiseeni eika auta, vaikka panisin kuinka vastaan.--"Tokihan, tokihan!" Pian ovat tuohiset taynna mansikoita ja vattuja ja on seassa muutamia mustikoitakin. Ne tulevat ensin pohjapeittoon, sitten melkein puolilleen, sitten enemmilleen kuin puolilleen, sitten piripintaan, sitten kukkuralleen.--"Nyt poimitaan suuhun." Mina poimin joka marjan suoraan suuhuni, han kouraansa. En loyda enaa.--"Tulehan tanne!... Suu auki, silmat kiinni!" Han nakkaa suuni tayteen marjoja ja lahtee kirmaisemaan pois. Saavutan hanet vasta tuulimyllyn alla.

Han istuu siella kivella ja siivoaa marjojaan. "Etpa saanut minua kiinni."--"Nytpas sain!"--ja laiskaytan hanta selkaan.--"Etpas saanut!" ja han heiskahtaa pois, ja kiertaa myllya ja kun olen saamaisillani hanet kiinni, hypahtaa han rappusille ja aikoo menna myllyyn, mutta ovi on lukossa ja han pujahtaa kaiteen alitse myllyn hannalle ja istuutuu siihen kahareisin. Mina teen samoin. Hivuttaun eteenpain, han vetaytyy selka edella saman verran pois. En saisi hanta kiinni, vaikka hanet tavottaisinkin, han ei pitele kasillaan, puristaa vain jaloillaan, mutta mina en uskalla irtauttaa kasiani. Siirrytaan, siirrytaan, hannan paassa mina hanet otan, han ei uskalla hypata alas. Mutta han uskaltaa ja seisoo jo maassa kivella kadet ojona minua kohti. Mina putoan hanen syliinsa, me kaadumme molemmat ja minulta paukahtaa otsa kiveen.--"Koskiko sinuun, natti poika?"--"Ei koskenut"--vaikka koski.--"Anna, kun puhallan."--Han puhalttaa otsaani, jossa on jo kuhmu ja painaa sita esiliinallaan. En itke, en vaikka, vaan nauran ja kayn kiinni ja sanon: "Sainpas kiinni!", johon han sanoo: "Saitpas."

Ja sitten han pyorii myllyna kantapaillaan, kadet siipina, hame kellona hulmuten, ja mina myos, ja me pyorimme niin kauan, etta kaadumme.

Ja sitten me olemme pallosilla pihamaalla ja se paiva menee kuin ryoppy, kunnes hanen aitinsa huutaa hanet lehmitarhaan ripsumaan. Me ripsomme yhdessa, toinen toisella puolen lehman. Sitten Johanna lypsaa oman nimikkolehmansa ja mina ripsun.

Isa ja aiti ja pikkuveli ja isanta tulevat ristiaisista toisesta talosta ja isanta taluttaa ruunan tallista ja alkaa valjastaa. Aiti huutaa minua tulemaan.--"Ela mene, jaa tanne", kuiskaa Johanna lehman alta. Mina nakkaan ripsuni pois ja juoksen sanomaan, etta tahdon jaada tanne iaksi

paivaksi. Kaikki nauravat ja isa nostaa minut takaistuimelle pikkuveljen viereen.--"Jai se Otti ottamatta", sanoo isanta porttia avatessaan, mutta ruuna riuhtaisee menemaan. Minulla on niin paha mieli, etten osaa edes itkea. En saanut heittää hyvästiakaan. On taysi tyo pysytellessani kiinni, kun ruuna karkaa taytta vauhtia alamaessa. Kun se viimein hiljentaa vauhtiaan vastamaessa, sanoo aiti kietoessaan harsohuivia ymparilleni iltakylmassa:--"Olisiko sinun kovin mieleesi tehnyt sita koiranpenikkaa? Tuodaan sitten toissa kertana." Sitten han sanoo isalle: --"Kovin siisti ja korea tytto se Johanna." Jos hyppaisin alas, niin etteivat nakisi ja karkaisin metsaan ja sitten juoksisin sielta sinne! Mutta isa ajaa kovasti illan viileassa. Tuulee vastaan milloin kylmaa ilmaa notkopaikoissa, milloin lemahtaa lampimampaa kovemmillla mailla.

En muista, miten tultiin kotiin. Minulla oli vielä maata pannessani niin ikava, etta rintaan koski.

Odotin, etta Johanna tulee pian meilla kaymaan kirkossa kaydessaan ja tuo silloin sen koiranpenikankin. Han tulikin, ei kuitenkaan sina kesana, vaan jonain toisena; mutta han ujosteli minua ja mina ujostelin hanta. Emme osanneet taalla meilla olla eika leikkia sunnuntaiaamuna. Minulla ei ollut mitaan nayttamista hanelle. Han meni kirkkoon ja sielta suoraan kotiinsa. Mutta se ei ollut se muisto, joka hanesta minulle jai, minulle jai hanesta ainaisena miellyttavana suloisena muistona jotain siistia, reipasta, ystavallista ja hellaa, joka oli sanonut minua natiksi pojaksi, joka oli puhaltanut otsaan ja kuiskannut lehman takaa, etten menisi, vaan jaisin--ja olisin jaanytkin, jos ei minua olisi temmattu pois, ehtimattani heittaa edes hyvastiani.

Heraan eraana aamuna siihen suloiseen tunteeseen, etta on tekeilla jotain erikoista, mutta en heti saa selville mita. Missa olen? En ole tavallisessa vuoteessani isan selan takana. Olen huoneessa, jossa ei ole ikkunaa. On kuin tuikkaisi tahtia, mutta jostain hyvin lahelta. Nenaani tuoksahtaa lampaan villan haju. Nyt muistan: olen aitassa nahkasten alla. Samassa muistan kaiken muunkin ja pollahdan pelastyksissani ylos. Olenko nukkunut liian kauan, onko myohastytty?--"Nouskaa, nouskaa! On lahdettava heti!"--Ovi aukeaa.--"Ei ole vielä mitaan kiiretta, vielä te ehditte." On pieni pettymys, etta tati sittenkin on nousnut, vaikka oli sovittu, ettei kukaan nouse herattamaan. Mutta hanella on aitan rappusilla kahvit ja maidot ja voipullat. Ja jospa nyt tati nousikin, kunhan eivat muut. Kaikki ne nukkuvat vielä, niinkuin oli sovittu ja paatetty, lehmatkin tarhassaan. On vielä puolihamara, en ole koskaan ollut ylhaalla ennen auringonnousua. On vahan kylma ja raput ovat marat.

On niin mukavaa, etta aiti vielä nukkuu, uutimet alhaalla, vaikka lapset ovat ylhaalla. Olisi mukava mennä naputtamaan ikkunaan. Mutta me liikumme hiljaa, varpaillamme. Ei saa puhua kovaa, hss! Juomme aaneti kahvia ja silmat tuntuvat jotenkuten suuremmilta ja kuin pyrkisivat yha vielä suuremmiksi. Siina on seinää vasten ongenvapani ja jokaisen meidan pieni evaskonttimme. Ne ovat kasteesta marat, mutta hiekka niiden alla on kuiva ja valkea.

Me olemme lahdossa koko paivan retkelle Suurelle suolle lakkaan. Se on maantien takana ja monen maen takana, mutta kylla me sinne osaamme. On siella oltu ennenkin aikaihmisten kanssa. Siella on lampi suon laidassa, josta saa kaloja, minulla on ongenvapa, muilla vain tuohiset, pikkulapset saavat poimia lakkoja, sillaikaa kuin mina ensin ongin ja sitten paistan

nauriita, joita sielta saa meidan halmeesta. Nain on aikoja sitten tarkkaan tuumittu ja päätetty.

Me lahdemme hirmuisen totisina, perakkain, kontit selassa ja marjatuohiset hattuna paassa, niinkuin marjamiehilla on tapana. Tie vie navetan taitse haan lapi notkoon. Metsan sisus on hamara, puista rapisee kastetta ja kumahtelee tuohisiin, oksain valit ovat taynna hamahakin verkkoja. Notkossa on usvaa, niin ettei nay suohauta eika liinaliko, vaikka ne ovat ihan tien vieressa. Siita puhalttaa tavi ilmaan ja lentaa meidan ylitse rankattaen jarvelle pain. Me hatkahdamme juoksemaan ja juoksemme yhtä menoa rinteen ylos, jolloin leipakannikat kolahtelevat konteissa. Yhtakkia on vastassa ulkoaidan veraja, niin tukeva ja juhlallinen ja ankara--koska sen lapi ei ole ennen saatu menna yksin--etta tuskin uskallan pudottaa alas verajapuun. Samassa kuuluu kotoapain rykimista ja kolahtelemista ja mina pujahdan pian lapi, niinkuin ehtiakseni jotain piiloon. Ollaan ulkometsassa, korkeassa harvassa hongikossa. Taalla naapurin vihainen harka aina mylvii. Vaikka mina tiedan, etta se ei nyt ole taalla, vaan sydanmaalla laitumella eika sita siis tarvitse pelata, niin mina pelkaan sita kuitenkin ja tunnen sen pohkeissani. Tekisi mieleni juosta, mutta mina en juokse. Jarvella rankattaa taas se tavi. Tie nousemistaan nousee ja tullaan sille korkealle harjulle, josta nakyisi kirkko ja pappila ja Koiraniemi ja meidan talon katot ja koko maailma, jos ei olisi niin sakea usva. Suurta suota ei nakyisi, silla se on vielä korkeamman harjun takana.

Laskeutaan alas ja toksahdetaan yhtakkia maantiehen. Se menee jonnekin hyvin kauas Kajaaniin, jossa on talvella markkinat. Kuuluu karryjen kolinaa. Emme ehtisi enaa maantien yli, ennenkuin se tulisi tormaa laskien kohdalle ja nakisi ja turmelisi marjaonnen. Pysahdymme nareikkoon. Se on isa, joka tulee pitajalta. Se ei huomaa, ei tieda, etta me olemme tassa. "Papp--!"--"Hss!" Se ei kuullut, se menee! Me sitten kiireesti maantien yli. Pikkusisar kaatuu ojaan ja aikoo purskahtaa itkuun, mutta ei purskahdakaan, kun me puhdistamme sen vaatteet ja irvistelemme sille, niin etta se viimein nauraa ja me nauramme kaikki. On kuin olisi oltu kauhean kauan matkalla. Koti on jossain hyvin kaukana missa lie.

On noustava hyvin jyrkka kivikkotorma, sakea nareikko ensin, sitten lepikko, sitten koivikko. Kun paastaan harjun laelle sen suuren kiven luo, nakyy siita jo vahan suurta suota haamoittaen metsan lapi. Toinenkin rinne on alussa niin jyrkka, etta on tartuttava vesoihin kiinni. Sitten se ei enaa ole niin jyrkka. Me lennamme suin pain suon reunaan ja nakkaamme tuohisemme eteemme maahan huutaen kaikki yhteen aaneen: "Kipperin kapperin marjoja tayteen! Sinun tuohisesi kumolleen, minun kohdalleen!"

Silloin kuuluu mahdoton parahdus, ensin yksi, sitten toinen, muuttuen pitkaksi parkunaksi ja kirkunaksi, ja lammen paassa suolla seisoo kurkilauma, kaulat kurkallaan, nokat aukeillen ja siivet iskien. Samassa ne nousevat lentoon ja kiertavat lammen ja tulevat meidan kohdallemme melkein puiden tasalla lentaaen, jalat roikkuen pitkina ja siivet havisten, ja kaannellen paitaan ja koukutellen kaulojaan. Muut lapset huutavat niille vastaan: kurkluu! kurkluu! matkien niiden aanta ja rynnaten heti lakkamattaaseen, mutta mina seison kuin tyrmistyneena enka paase liikahtamaan paikaltani. Kurjet vaakkuvat suota pitkin, kiertavat sita kohoten vahan korkeammalle, yha kirkuen ja kadoten viimein usvaan. Vielä kauan sen jalkeen, kun ne ovat menneet, kuuluu niiden huuto, ensin loittonemistaan loitoten, sitten taas niinkuin yhdestä kohti. Se kuuluu pitkin paivaa silloin talloin. Ne ovat yha kuin meille vihoissaan,

niinkuin toruisivat. Mina tiedan, etta siella on vielä toinen suo, niin laaja, ettei rantaa nay ja sen keskessa on lampi, jolle ei paase muuten kuin suksella, ja jossa on hirmuisen isoja haukia ja mustia ahvenia ja sen rannalla kauheasti lakkoja, etta niita saisi mattaista lapiolla lykat. Koetan onkia, mutta saan vain muutamia pikku ahvenia. Enka viitsi poimia lakkojakaan. Kuljeskelen metsassa ja koetan paasta semmoiseen paikkaan, josta nakyisi kurkien suo. Se nakyy koivun haarasta, johon kiipean, ja sen takaa nakyy vaara, josta nousee kasken savu, mutta kurkia ei nay. Nyhdan nauriita halmeesta ja teen risukokon suon reunaan, jonka tuhassa paistan nauriit. Kaikkien nenat ja posket nokeutuvat niita syodessa ja ne nokeavat niita vielä tahallaankin. Niilla on kauhean hauska ja kun kurjet kerran taas siella kirkaisevat, niin ne matkivat niita, mutta mina en voi. Tahtoisin vain paasta niita sinne nakemaan, ja vielä mina kerran paasinkin. Tama suo on kauhean pieni ja mitaton, tuommoisten pikkulasten suo.

Kun tullaan illalla kotiin, ovat aiti ja tati maantiella vastassa.--"Aiti ja tati, me on saatu hirvean paljon marjoja! Kaikki kontit tayteen!"--"Aiti ja tati, me paistettiin nauriita ja syotiin!"--"Sen olette nakoisiakin."--"Aiti ja tati, mepa nahtiin kurkiakin!"--Ne sanovat sen niin, kuin niiden nakeminen ei olisi ollut sen kummempaa kuin marjain poiminta ja naurispaistikkaiden paistanta. Minulle se oli semmoista, josta en olisi osannut kenellekaan puhua.

* * * * *

Maailmanrantani oli siirtynyt loitomma. Minussa oli herannyt halu paasta nakemaan sen taa, minun sydanalastani kuin vetaa sinne, suurille soille ja tuntemattomiin metsiin. Alkaa tehdä mieleni sinne yksin.

Minua ei mikaan elamassani ole kiehtonut niinkuin ne takalistot ja eramaat ja metsat ja metsajarvet ja kosket. En tiennyt vielä silloin, mita ne tulisivat minulle olemaan ja mita kaikkea siella oli minulle katkettyna. Siella oli salaperaiset saynevirrat ja loiskivat lohisuvannot. Siella oli minulle aina uudelleen loydetty autuuteni asunto ja kaikkien kaipuitteni hoiva. Siella vaeltelin ja soutelin yksin, siella sinunkin kanssasi, silloinkin kanssasi, kun et vielä ollut mukana. Siella oli lempiviikkomme lehtimaja. Kun sielta kosket laskettua ja vedet lehtipurjeessa viileteltya veneeni kokka karahti kotirantaan, seisoi sina rannassa, ihastellen kalojani ja riistaani.... Siella oli laulujen ja kanteleen maa. Siella uusiintui minulle ruumis ja sielu.

Minunhan on taytynyt pitaa perunkirjoitus sinun jalkeesi, sinun, muka vainajan, niinkuin jonkun jalkeen, joka muka olisi kuollut. Taytyy kaivaa esiin kaikki kellarista ullakolle asti ja merkita joka esine kirjaan ja panna niille raha-arvo. Sinunkin kultasi, hopeasi, sormukset, vaatteet. Tein sen kevealla sydarella, silla ethan ole kuollut. Tein sen melkein hauskuudekseni--kun ajattelin niita arvoja, mitka niilla on maailmalle ja mitka minulle. Mita vaivaisveroa tulisinkaan maksamaan, jos panisin niihin niiden todellisen arvon, niiden ainoan, sen, mika niilla on minulle. Ja tamahan on tavallaan perunkirjoittamista tamakin, mita kirjoitan, kalleimman omaisuuteni arvioimista, ainoan, mita minulla oikeastaan enaa on: muistojeni.

Muistatko--muistatko sen vanhan kirjan, Genovevan, joka oli kulunut minun kasissani ja joka myoskin kului meidan lastemme kasissa. Sina loysit sen

kerran ullakolta vanhasta kirjavasusta ja luit sen yhteen menoon siina polvillasi niilla sijoillasi ja osasit sen melkein ulkoa kertoessasi pojille uudestaan ja aina uudestaan, silla he eivät uupuneet sita kuuntelemasta, ja olivat siita yhta ihastuneita ja jarkytettyja kuin mina ja siskoni lapsuudessamme. Loysin nyt taas sen siita samasta vasusta ja minulle loiskahti vastaani laine voimakkaimpia lapsuuteni muistoja.

Olemme kaikki lapset yksin kotona talvisena sunnuntai-iltana. Vanhemmat ovat jossain vieraisilla. On kova pyry ulkona, lumi raiskyy ikkunoihin ja koivut kohisevat talon ymparilla, jaisten oksien raapiessa salin seinia. Meille on niinkuin usein ennenkin haettu kotimieheksi Laukkasen Anni, Satu-Anni, koulumestarin kivuloinen ja kalpea tytto, joka ei milloinkaan leiki eika hymyile. Han istuu kynttilan aadressa lukien milloin mitakin mukanaan tuomaansa tai meilta loytamaansa kirjaa. Han odottaa, etta olemme leikkineet loppuun ja telmineet itsemme uuvuksiin ja pyydamme hanta kertomaan 'juttuja'. Kokoonnumme hanen ymparilleen puolipimeaan saliin, jonka poydalla tuikkii yksi ainoa raiskyva talikynttila. Me suuremmat istumme tuoleilla, kyynarpaat poytaan nojaten ja leuat kasien varassa, pikkusisar pyrkii Annin syliin ja kietoo kasivartensa hanen kaulaansa, ettei hanta pelottaisi. Jo ennenkuin Anni alkaakaan, meidat valtaa varistys, meita pelottaa vahan, mutta on suloista samalla, silla me tiedamme, etta kaikki, mita Anni kertoo, paattyy niin, etta aina lopulta on hyva olla,

"Kerro juttuja, kerro juttuja!"

"Mistas mina nyt sitten kertoisin? No mina kerron vaikka tasta Kenoveevasta", sanoo han ja sulkee kirjan, jota oli lukenut.

"Kerro, kerro!"

Me tiesimme sen, me osasimme sen ulkoa, mutta me tahdoimme kuulla sen vielä kerran.

"No, mina sitten kerron Kenoveevasta ja hanen pojastaan Mertsista ja miehestaan jalosta Sikrista ja pahasta Kolosta."

"Ja kesysta hirvesta!"

"Kenoveeva oli yhden Rapantin herttuan ja hanen puolisonsa ainoa tytar", alkaa Anni. "Jo lapsena oli tytolla hyvin tarkka ymmarrys ja jalo ja lempea sydan. Kun herttuatar istui rukkinsa aadressa ja kehersi, istuutui myos viisivuotinen Kenoveeva kauniille jakkarallensa ja otti kiinni langan paasta ja taisi pian pienilla sormillaan kehrata kaikkein hienointa rihmaa. Kehratessaan han osasi asettaa aidilleen kaikenlaisia painavia kysymyksia, ja kun hanelta kysyttiin, han vastasi erinomaisen selvasti ja sievasti, niin etta kaikki sanoivat ihmetellen: tuosta lapsesta tulee varmaan jotain erinomaista. Han jakeli koyhille lapsille vaatteita, joita itse oli valmistanut, ja antoi aidilleen sen rahan, jonka oli saanut isaltaan omiin tarpeihinsa ja omiksi vaatteiksansa. Aamulla varhain ja illalla myohaan han kantoi sairaille virvoituksia. Ja kun han kasvoi taysikasvuiseksi, oli han yhta viaton ja herttainen kuin kaunis ja hanta mainittiin kaikkien hyvien avujen esikuvana."

"Entas sitten?"

"Sitten se oli niin, että Sikri, joka oli urhoollinen ritari, pelasti sodassa herttuan hengen. Palkaksi siitä hän pyysi Kenoveevaa puolisojensa ja vanhemmat antoivat ilomieliin hänelle tyttärensä vaimoksi. Kun se aamu valkeni, jolloin Kenoveevan täytyi aviomiehensä kanssa matkustaa pois, itki hän katkerasti ja hänen aitinsa sulki hänet vapisevalle sydämellensä ja sai itkultaan tuskin sanotuksi: 'Jaa hyvästi, Kenoveeva, Jumala johdattakoon sinua. Ela koskaan tee mitään, mitä sinun Jumalan ja vanhempiesi edessä täytyisi haveta.'--Ja piispa Hiltovi, joka oli pariskunnan vihkinyt, siunasi heitä ja sanoi Kenoveevalle: 'Elkaa itkekö, nuori jalo rouva, Jumala on teille suuren onnen valmistanut-- vaikka kokonaan toisenlaisen kuin yksikaan meistä tässä lasna olevista luulee. Se päivä tulee, jolloin kaikki tänne kokoontuneet Jumalaa siitä ilokyynelein kiittävät. Herra olkoon kanssanne!' Nama hurskaan miehen sanat täyttivät kaikkien lasnaolevien mielen kummallisella aavistuksella. Sitten auttoi kreivi ihanan, katkerasti itkevän puolisonsa komean ratsun selkään ja kumpikin ratsasti pois."

"Entas sitten?--Mitenkas sitten kavi?"

"Sikri ja Kenoveeva elivät onnellisesti ja rauhallisesti Sikrin linnassa muutaman viikon. Eraana iltana myöhemmin istuivat molemmat illallisen jälkeen arkihuoneessa; Kenoveeva kehräsi ja lauloi, Sikri soitti kanteletta ja saesti Kenoveevan laulua. Silloin kuului sotatorven soitto.--'Mita kuuluu?' kysyi kreivi sotapaallikolta.--'Sotaa kuuluu, saraseenit ovat hyökänneet maahan, he uhkaavat hävittää kaikki tulella ja miekalla. Kuningas kaskee jo tänä iltana lahtea sotaan.' Päivän vaietessa olivatkin jo kaikki Sikrin ritarit koolla linnan suuressa salissa. Kenoveeva astui esiin ja ojensi puolisojensa miekan ja keihaan ja sanoi:--'Kanna näitä aseita Jumalan ja isänmaan puolesta heikkojen ja turvattomien suojaksi ja hirmuksi pahantekijöille!' Näin puhuttuaan vaipui Kenoveeva kalpeana kuin kadessaan oleva silkinen nenaliinansa miehensä syliin. Surullinen aavistus tulevasta karsimyksistä täytti hänen sydämensä.--'Voi Sikri, jos et sinä enää palajakaan!' valitti hän.--'Ole turvassa, ilman Jumalan tahtomatta ei kukaan voi minua vahingoittaa. Lahinna Jumalan haltuun uskon sinut ja kaikki, mitä minulla on, tämän uskollisen palvelijani Kolon haltuun. Ja nyt, rakas vaimoni, jaa hyvästi.' Kreivi Sikri nousi komean ratsunsa selkään ja ratsasti, salatakseen kyyneleitaan, kiiruusti pois. Kenoveeva kiiruhti torniin ja katseli sieltä rakkaan puolisonsa jälkeen, sitten hän sulkeutui huoneeseensa eikä koko päivänä maistanut eiseen muruakaan."

"Kerro jo kesystä hirvestä!"

"Kreivin hoviherra, se Kolo, oli hyvin paha ja ilkeä mies. Kun ei Kenoveeva antanut hänen tehdä, niinkuin se tahtoi, vaan uhkasi ajaa hänet sentahden kokonaan pois, niin Kolo lähetti Sikrille sotaan semmoisen panettelukirjeen Kenoveevan päälle, että Sikri luuli paha rouvastaan ja kaski ensin heittää hänet vankeuteen ja sitten viedä mestattavaksi. Mutta ennenkuin Kenoveeva vietiin, kirjoitti hän puolisojelleen kirjeen, jossa vakuutti viattomuuttaan ja pyysi, ettei hän Koloa, tuota soaistua raukkaa, surmaisi vihassaan.--'Anna hänelle anteeksi, niinkuin minä hänelle anteeksi annan, sillä minä en tahdo pienintakaan kostonpyyntöä ottaa mukaani iankaikkisuuteen eikä minun kauttani ole yhtään veripisaraa vuodatettava.'"

"Eihan sitä mestattu, eihan?"

"Ei, sillä Jumala hellyytti pyövelien sydämet. Kun he tulivat noutamaan hantaa ja hänen poikaansa, joka hänelle oli syntynyt vankilassa--"

"Sen nimi on Mertsi ..."

"... niin Kenoveeva laskeutui polvilleen ja rukoili.--'Nouse ylös, Kenoveeva', sanoi jaykasti ja rumalla aanella toinen miehistä, jonka nimi oli Heintsi ja jolla oli tulisoihitu kadessaan. 'Ota lapsesi ja seuraa meita!' Kenoveeva vastasi: 'Jumala, ole minulle armollinen, mina olen sinun kadessasi', nousi ylös ja seurasi heita. Toisella miehellä oli suuri miekka kadessa. He veivat Kenoveevan suureen synkkaan metsaan. Taivaalla loisti lukemattomat tahdet, kuu oli laskeutumaisillaan, tuuli puhalteli kylmästi ja he tulivat lakealle paikalle, jota ikivanhat puut ympäröivät. 'Tassa', sanoi Kuntsi, se miekkamies, 'seisahdu, Kenoveeva, ja rupea polvillesi.' Kenoveeva laskeutui polvillensa. 'Nyt anna minulle lapsesi, ja sina, Heintsi', sanoi han sille toiselle miehelle, 'sido hanen silmansa.' Vaan Kenoveeva puristi lasta rintaansa vastaan ja katsahtaen ylös taivaaseen han huusi: 'Oi, Jumala, anna minun kuolla, ainoastaan pelasta lapseni!--'Ela turhia viivyttelä', sanoi julma mies. 'Minka kerran tayttaa tapahtua, se tapahtuu. Anna tanne.' Vaan Kenoveeva valitti ja rukoili yha: 'Oi, katsokaa tuonne ylös taivaaseen. Naettehan kuun, katsokaa, se peitakse pilven taa ikaankuin ei voisi nahda sita tekoa, jonka aiotte tehdä. Kuulkaa, kuinka tuuli nousee, etteko kuule, miten kauheasti puut heiluvat ja miten kovasti kaikki lehdet varisevat. Koko luonto kauhistuu viattoman murhaa. Voitteko Jumalan silmien edessa tehdä semmoista kauheata tekoa? Muistakaa, etta on Jumala, jonka tuomioistuimen edessa teidan kerran tayttaa tili tehdä!--Heintsi, joka oli ollut aaneti, pyyhkaisu veden silmistään ja sanoi: 'Annetaan hanen elaa. Jos sina tahdot verta vuodattaa, niin pista miekkasi Kolon rintaan, mutta tama ei ole elaessaan tehnyt muuta kuin hyvaa. Ajattelehan toki, kuinka paljon hyvaa han sinullekin taudissasi osoitti.--'Hanen tayttaa kuolla', sanoi Kuntsi. 'Jos me annamme hanen elaa, tayttaa meidan itsemme kuolla eika se auta hanta kuitenkaan.--'Voimmehan tehdä nain: annamme hanen tehdä valan, etta han jaa ainaaksi metsaan.' Ja kun toveri hanta oikein houkutteli ja hanen sydantaan hellytteli, niin sanoi Kuntsi: 'Olkoon niin.' Ja han vannotti Kenoveevalle valan, ettei tama ikina lahtisi pois eramaasta. Ja sitten kulettivat he Kenoveevan ja hanen lapsensa vielä kauemmaksi eramaahan vuorten ja laaksojen yli kaikkein kauheimpaan seutuun, jossa ei ihmisen jalka vielä ollut kaynyt. Siella Kenoveeva vaipui vasyneena ja voimatonna tammipuun alle ja miehet jattivat hanet siihen ja menivat tiehensa."

Oli ollut ihan hiljaista, sen kun Anni vain kertoi, koko ajan kynttilaan katsoen, tasaisella aanella, ja koivun oksat raapivat seinaa ja uunin pelti valista vongahteli.

"Milloinka tulee se kesy hirvi?"

"Kohta se tulee."

"Kerro pian!"

"Kenoveeva jai tunnottomana makaamaan tammen alle. Viimein havahti han ja kasitti olevansa yksin eramaassa. Kuu oli aikoja sitten laskenut ja pimeys peitti maan. Tuuli vinkui ja humisi metsassa. Etaalla ulvoi susi. Han jai lapsi sylissa istumaan puun alle ja odotti paivan nousua. Koko seutu oli viljelematon, karu ja kauhea katsella. Ei missaan muuta kuin kallioita, orjantappuroita ja sammalia. Kenoveeva varisi vilusta ja lapsiparka rupesi surkeasti itkemaan. Han lahti lapsi sylissa kulkemaan lumessa ja sateessa yha kauemmas korpeen, tietamatta minne. Vielä kerran kapusi han kallion yli ja naki nyt hirvittavien vuorten valissa laakson,

jossa kasvoi puita ja pensaita. Han kapusi alas ja huomasi taampana tammipuun oksien alla aukon. Tama johdatti luolaan ja Kenoveeva astui luolaan. Siella han oli lapsineen suojassa sateelta ja tuulelta, mutta hanen oli kauheasti nalka ja lapsi alkoi itkea. Silloin Kenoveeva laskeutui polvilleen, pani lapsensa viereensa, katsahti ylos taivaaseen, pani katensa ristiin ja rukouli: 'Oi, sina rakas taivaallinen Isa, ravitsethan sina kaarneetkin--'"

"Mita ne on kaarneet?"

"Ne on raamatunkielessa samat kuin jokapaivaisessa kielessa korpit ... 'ravitsethan kaarneetkin, jotka tuolla lentelevat, sina voit myoskin minut lapsineni elattaa tassa eramaassa, jos tahdot.' Ja katso, silloin pilvet akkia hajosivat ja aurinko paistoi lampimasti luolaan. Jotakin ritisi pensaassa ja samassa seiso i hirvilehma luolan edessa."

"Aih!" paasi meilta kuin yhdesta suusta odotuksen ja jannityksen jalkeen.

"Kenoveeva pelasty ensin, vaan tuli sitten rohkeammaksi ja silitteli sita. Hirvilehma nuoli hanen kattaan ja laskeutui maahan hanen eteensa. Susi oli repinyt sen vasikan ja sen utaret juoksivat. Kenoveeva otti poikansa ja antoi sen imea hirven utaretta ja lehma oli siita vain hyvillaan, kun liika maitonsa sita rasitti. Itselleenkin Kenoveeva lypsi hirven maitoa, asetti sitten lapsensa sammalvuoteelle ja laskeutui hanen viereensa ja nukkui.

"Ja uskollinen elain, joka sen jalkeen ei enaa luopunut hanesta, lepassi jaloissa ja lammitti niita."

"Siihenko se loppui?" haukotteli pikku sisar.

"Ei se viela loppunut, mutta eikohan pitaisi jo mennä nukkumaan?"

"Ei viela, ei, kerro, niinkuin se sitten kavi."

"Sitten kavi niin, etta ne elivat siella monta vuotta ja joivat sen hirven maitoa ja soivat mita loysivat juuria ja marjoja ja pahkinoita ja omenoita ja muita hedelmia, ja Mertsi kasvoi isoksi pojaksi. Mutta sitten, kun niille alkoi tulla vaatteista puute, niin yhtena paivana akkasi Kenoveeva nuoren metsakauriin, jonka kettu oli tappanut ja aikoi juuri syoda sen suuhunsa. Han hatyytti ketun pois ja nylki kauriin ja teki sen nahkasta Mertsilie pienen hihattoman turkin. Ja eraana toisena paivana, kun Kenoveeva oli etsimassa hedelmapuita korkean vuoren rinteella, tuli hirvittava susi vuotta ylospain kantaen lammasta kidassaan. Se seisahtui ja katsoi vihaisin, kiiluv in silmin Kenoveevaa. Kenoveeva saikahti niin, etta alkoi vapista, vaan pian hoksasi han, mita oli tehtava, kaappasi seipaan ja karkasi suden paalle ja antoi sille semmoisen kumauksen paahan, etta susi jatti lampaan ja heitti pyorriksissaan kipperon kapperoisiaan hyv an matkaa kuperkeikkaa vuorelta alas ja pakeni ulvoen. Sen lampaan nahkasta laitto i han itselleen lampiman turkin.

"Mutta kreivi Sikri oli jo aikoja sitten palannut sodasta ja saatuaan tietaa, etta hanen puolionsa oli syyttomasti mestattu, rupesi han sita suremaan niin, etta oli tulla mielipuoleksi. Eika hanta tahdottu saada millaan tavalla viihtymaan eika minnekaan lahtemaan, han vain istui puolionsa huoneessa ja murehti hanta. Mutta eraana paivana han kuitenkin lahti metsastamaan. Han tapasi hirven jalet ja lahti niita seuraamaan. Ne veivat luolaan. Han katsoi sisan ja naki ihmeekseen ihmisen haamun

makaavan luolan peralla.--'Jos olet ihminen, niin astu paivan valkeuteen!--Kuka olet ja mita taalla teet?' kysyi han sitten, nahtyaan naisihmisen tulevan ulos, jolla oli yllaan lampaan nahka ja hanen olkapaitansa peittivat pitkat hiukset.--'Sikri', vastasi nainen heikolla aanella, silla han oli sairastunut ja vasta juuri taudistaan sen verran toipunut, etta parahiksi pysyi pystyssa.--'Sikri, mina olen puolisoni Kenoveeva, jonka tuomitsit kuolemaan. Mutta Jumala tietaa, etta mina olen viaton.'--'Oi!' huusi han. 'Sina puolisoni eronnut henki, tuletko syyttamaan minua surmastasi?'--'Sikri', sanoi Kenoveeva itkien, 'rakas puolisoni, en ole mina mikaan henki, olen totisesti sinun Kenoveevasi, vaimosi.' Mutta Sikri vain tuijotti haneen, niinkuin olisi nahnyt aaveen. Viimein, kun vaimonsa yha puhutteli hanta ja tarttui hanen kateensa, han tointui kuin raskaasta unesta.--'Niin, totisesti, sina olet Kenoveeva!' huusi han ja lankesi polvilleen vaimonsa eteen. Silloin tuli Mertsikin metsasta.

"Han oli puettuna metsakauriin nahkaansa ja tarpoi paljain jaloin paksussa lumessa. Kun han naki kreivin kauniissa ritarivaatteissa ja iso hoyhentoyhto hatussa, saikahti han ja seisahtui. Nahdessaan kyneleet, jotka runsaina valuivat pitkin hanen aitinsa poskia, han huusi: 'Kuka tama on? Tahtooko han sinut tappa? Ela itke, aiti! En salli sinulle mitaan pahaa tapahtua.'--'Han on isasi', sanoi Kenoveeva.--'Poikani!' huusi Sikri, 'rakas poikani, tule syliini.' Han suuteli poikaa, otti hanet syliinsa, syleili toisella kadellaan Kenoveevaa ja katsahtuen kynelet silmissa taivaaseen sanoi:--'Jumalani, tama on sanomattoman suuri onni, lohdutus ja autuus murheelliselle sydamelleni, etta saan yhtaikaa nahda tassa lapseni ja rakkaan vaimoni, joka on minulle kuin kuolleista heratetty.' Sitten kreivi puhalsi torveen ja hanen ritarinsa ja palvelijansa kiiruhtivat joka taholta paikalle. Han lahti ratsastamaan linnaan ja tuomaan Kenoveevalle vaatteita ja jarjestamaan siella kaikki hanen vastaanottamistaan varten. Linnasta tuotiin vaunut, joihin he istuivat kaikki kolme. Heita vastaan tuli suuri joukko ihmisia. Mita lahemma linnaansa Kenoveeva tuli, sita suurempi ihmispaljous seiso kahden puolen tieta. Kaikki tervehtivat heita ilohuudoilla. Kun he tulivat maelle, josta linna nakyi, alkoivat siella kaikki kellot soida. Kansa naki Kenoveevan pelastuksessa Jumalan erinomaisen suojelun ja vietti hanen tuloaan pyhana juhlan."

"Entas hirvi? Jaiko se metsaan?"

"Eihan se jaanyt. Hirvi kulki koko matkan vaunujen rinnalla. Ja Sikri teetti sille sitten oman navetan. Siella se sai asua oisin, mutta paivisin se sai vapaasti kayskennella linnan pihalla, tulipa usein pyrkimaan portaita myoten linnaankin, pyrkipa aina Kenoveevan huoneeseen asti eika lahtenyt pois, ennenkuin se vahaksi aikaa paastettiin sisaan. Se oli hyvin kesy, soi kadesta. Metsastyskoiratkaan pihalla eivat sita hatyyttaneet eika kukaan tehnyt sille mitaan pahaa. Lapsilla oli suuri ilo tasta kauniista elaimesta, ne antoivat sille leipaa ja silittivat sita. Aidit sanoivat: 'Hyva Isa, jos tata elainta ei olisi ollut, olisi rakkaan kreivinnan ja nuoren kreivimme taytynyt kuolla eramaassa.'--'Senpatahden ei pida yhtaan elainta kiusata', sanoi sen hoitaja. 'Jos ei meilla olisi harkaa auran eteen valjastaaksemme eika lehmaa, joka antaisi meille maitoa, kavisi meille yhtä kolkosti kuin kreivittarellemme olisi kaynyt eramaassa ilman tata hirvea'."

"Siihenko se loppui?"

"Olihan sita siinakin taas kerrakseen."

Anni oli totinen, tuijotti kynttilään, niisti sen napillaan ja sanoi opettavasti, niinkuin tapansa oli, että siitä tasta tosikertomuksesta selviaa, miten kauheata on, että saattaa olla maailmassa niinkin pahoja ihmisiä, että syyttömät saatetaan sillä tavalla karsimaan. Mutta totuus ja oikeus voittaa ja paha saa palkkansa ja pelastuneille tulee vielä parempi olo kuin on ollut ennen.

Aisakello helahti ulkona ja aiti tuli sisään, pudistellen lumia vaatteistaan.

"Hyvät lapset, vieläko te valvotte, menkaa toki hetipaikalla nukkumaan! Sinun poskesihan palavat, niin että kateen polttaa."

Ne polttivat omaankin kateeni.

"Mita te olette taalla tehneet?"

"Me on kerrottu satuja."

Minulle se ei ollut satua, vaan totta. Kesä hirvilehmiä, semmoinen kesä hirvilehmiä!—oli totta. Olisin minäkin tullut toimeen sen maidolla kuinka kauan tahansa. Minäpä olisin vielä onkinut kalojakin suuren Kurkisuon lammista ja virittänyt ansoja janiksille ja linnuille ja etsinyt kurkien munia. Sillä metsä, johon Kenoveeva oli viety surmattavaksi, oli ihan meidän aidan takana ja erämaa, jossa hän oli elänyt, oli siellä suuren Kurkisuon takana, ja luola, jossa he olivat asuneet, oli siinä vuorella, joka näkyi sieltä soiden takaa. Silloin kun ne olivat siellä, oli siellä omenapuita ja saattaaapa olla vielä nykyin, koska metsässä kasvaa makeita herukoitakin, jotka ovat makeampia kuin aidin mustat viinimarjat.

Lapset kannettiin torkkuen vuoteeseen ja nukkuivat, ennenkuin heidät ehdittiin riisuakaan.

Mina valvoin vuoteessani vielä kauan, miettien, olinko nähnyt semmoista ihmistä, joka olisi ollut niinkuin Kenoveeva ensin vanhempainsa kotona ja sitten Sikrin linnassa ja sitten erämaassa ja jolle olisi voinut tapahtua niinkuin hänelle. En löytänyt hantaa tuttavistamme, mutta minun oli kuitenkin hyvä olla, että semmoinen ihminen on ollut, niin kaunis ja viisas ja hyvä ja jalomielinen, että rukoili vainoojiensa puolesta ja antoi surmaajilleen edeltäpäin anteeksi niinkuin Kenoveeva Kololle. Mina lupasin itselleni, etten enää koskaan lehmäni niittäessäni lyö niitä kepillä selkään enkä pistele sikoja pahnaan.

Mina luulen, että minulle siitä alkoi rakentua kuva ihmisestä, jossa en tahtoisi olevan mitään pahaa, mitään minussa ja muissa. Kai olin jo silloin nähnyt semmoistakin, mikä oli, niinkuin olin päätellyt, ettei pitäisi olla. Oli ihmeen hyvä ollakseni sadun pyhimyksiä ajatellessani. Eikö liene hän minulle ollut yksi edeltäjästäsi, sinä rakas siellä ylhaalla, missäpä lienetkin, sinä, joka rukoilit armoa niille, jotka surmasivat poikasi silmiesi edessä.

Lienee ollut niihin aikoihin, koska sen nyt samalla muistan—kun Konttiseta ensi kerran tuli taloon, tuli jalkaisin ja meni jalkaisin, avopain ja paljain jaloin. Ei tiedetty, mistä hän tuli ja minne meni, eikä kuka hän oikein oli, lempeasilmäinen, hymyilevä hissuttelija, yrttien kerailija, voiteiden keittäjä ja elukoiden parantelija. Taisi

olla hyvinkin kyyhky, koska sai aidilta lahtiessaan evästä konttiinsa ja isältä tupakkaa, ja kiitteli siitä liikuttuna moneen kertaan, ylistellen ystävällisiä ihmisiä ja anteliasta taloa.

Olimme hyvät ystävät, sillä hän vuoleksi minulle kaarnaveneitä ja kavi kanssani ongella, minä onkien, hän enimmäkseen jutellen. Minulla oli hanta aina ikävä, kun hän lahti, niinkuin Taaton tati ja Laukkasen Annia,--joka kuoli sinä samana talvena, jona kertoi Kenoveevästä.

Kerran istui hän konttiaan kiinni sitoen aitan rappusilla, kyyttäen kenkiaan kontin päälle, ja tarttui keppiinsä, joka oli paksu leppäinen roskalakeppi.

"Tässä talossa on hyvä haltija," sanoi hän, "ja se tulee tässä ehkä aina pysyväksi," sanoi hän, nousten ja katsahtaen ympärilleen.

"Mikä se on hyvä haltija?" minä kysyin.

"Se on se, joka toimittaa talossa kaiken, mikä siinä on kaunista ja hyvää."

"Mikä täällä on kaunista ja hyvää?"

"Vaikkapa sekin, kun kaikki ovat iloisia ja onnellisia ja ystävällisiä, kun kaikki saavat olla terveitä ja pysyvät hyvällä tuulella, kun lapset ovat kilttejä, kun niiden posket punottavat niinkuin sinun ja silmät loistaa, ja kun on kaunis näköala tuonne järvelle ja noin täyteläinen ruusupelto, ja on hyvä hevonen niinkuin teillä ja hyvalypsyisiä lehmia ja aina, milloin vain tulee, on puhtaat huoneet ja siisti pihamaa ja makea saunan loyly matkavaarinkin kylpeä, ja hiekkapohjainen uimaranta, ja näinpahan teillä kerrankin veneen, joka ei vuoda."

Minä aloin jo kasittaa ja jatkoin:

"Ja kun äiti antaa nisuleivan ja paljon voita sen päälle ja pyhina meillä on rusinasoppaa ja lettuja kermahillon kanssa--ja kun minulle tulee hyvä mieli, kun on ollut paha mieli."

"Jospa niinkin, jospa niinkin, näytpä tietävän."

Olin juossut, reputtanut hänen vierellaan maantielle saakka.

"Tässä talossa on semmoinen hyvä haltija, eli toisin sanoen henki. Minä sanoisin, että se on pyhä henki, mutta älä sano kenellekään, että olen sitä siksi sanonut. Uskovaiset voisivat pahastua."

"En minä sano."

"Sitä ei vain saa pelottaa talosta pois."

"Milla lailla ei?"

"Monellakin lailla, vaikkei aina tiedä tarkoin eikä arvaa olla varuillaan. Mutta sen, että se on pois lahdossa, huomaa siitä, kun kaikki alkaa käydä päinvastoin."

"Ettako silloin tulee sairaaksi ja pahalle tuulelle eikä lehmät lypsa...."

"Eika saa pyhana rusinasoppaa eika lettuja", hymyili seta.

"Ja kiukuttelee suotta eika tottele", saestin mina.... "Voi, jos se lahtee, jos kuka pelottaa sen pois."

"Se usein jaa, jos on jokukaan, joka ei ..."

"Mina en...."

"Sitten se pysyy."

"Minka nakoinen se on?"

"Ukon naama ja lapsen ruumis ja ripeys ... ja sen henki on esi-isain henki."

"Oletko sina nahnyt sen?"

"En muuta kuin unessa, mutta sen jalet nakee usein ... milloin niinkuin hiiren jalet hangella, tai niinkuin linnun jalet hiekassa tai oravan jalet vitilumella. Vieppas sille valista kaikkein parastasi, jota mielesi oikein tekisi ja jota et raatsisi mitenkään antaa pois, vie nuorta maitoa pikku tuokkosessa riiheen tai rusinasoppaa.

"Mina vien!"

"Ja pista kauralyhde talveksi aidanseipaaseen. Se hyvastyy uhrista ja jaa."

"Minne te menette?"

"Menen katselemaan, miten haltijoita muissa taloissa hoidetaan, ja neuvomaan, jos tarvitaan. Tulen taas tannekin tarkastamaan."

"Tulkaa pian taas!"

"Saatanpahan taas tullakin."

Mina paatin, etta mina olen tassa talossa se, joka en paasta pois hyvaa haltijaa. Eika se tasta paassytkaan. Mutta olisi kai se minulta paassyt montakin kertaa--ilman sinua.

Alan nahda hyvän haltijan joka paikassa, kaikessa, mika minusta on hyvaa ja hauskaa ja mieluista ja kaunista. Se juoksee edellani ongelle rantaan ja metsaan marjaan. Se on minulle toveri, mina haastelenkin sen kanssa. Palvelen sita ja uhrailen sille. En pyyda enaa Jumalalta, enka Jeesuseltakaan. Niista minulle yha paljon puhutaan, mutta ne ovat niin kaukana. Minulle on puhuttu myoskin enkeleista, mutta nekin ovat minusta kaukana. En paase niita lahelle, ne leijailevat siella ylhaalla ja laulavat jossain ylistysta karitsan kunniaksi. Ja joulutonttukin oikeastaan pelotti, niin kauan kuin siihen uskoin. Olihan kylla hauska, etta se tuli, mutta ehka vielä hauskempi, etta se meni ja paastiin jakamaan sen lahjoja.

* * * * *

Maailmani on laajentunut ulospain ja syventynyt sisaanpain. Mielikuvitukseni antaa minulle joka paiva jotain, milloin ylhaalta ja ulkoa ja kaukaa, milloin lahelta ja sisasta. Mina teroitin silmani kuumiksi lahteeseen ja kaivon ja muurahaispesaan ja se on kaikki yhtä ihmeellista. On ilo nain pyrkia pois, mutta samalla on, niinkuin leijan lienee turvallista tuntea, etta sen nuora on kiinni kotikartanon tikapuussa. Se ei paassyt minulta koskaan irti, ei ollut elamassani niin ankaraa myrskyä. Mutta kai se kuitenkin olisi katkennut, jollet sina silloin olisi siihen tarttunut ja vetanyt minua varovasti tanne alas. Teit sen tietamattasi silloin ja ehka monta kertaa ennenkin. Kiinnitat minut yha edelleenkin tanne. Enka nyt ymmarra suurempaa onnea kuin saada ja voida pysya ja elaa siina ymparistossa, missa olen syntynyt ja haaveillut ja nahnyt nakyja, joita hyva haltija on minulle taalla aina nayttanyt, nayttanyt keskipaivallakin.

Vahan mina olen maailmaa muualla nahnytkaan. Pienin paaskyenenkin, vahaisin vastarakkikin on nahnyt sita enemman. Nehan ovat nahneet sita paljonkin, outoja maita ja meria. Mutta tannepas ne nekin tulevat, sukupolvi toisensa perasta. Ne saavat taalta rahjaisen raystaan alta, kivirauniosta, jotain, joka tuo heidat tanne uudelleen ja aina uudelleen. Ei se ole aina emo, joka heidat tuo, se on paikka, joka vetaa. Ei ole minulla, niinkuin heilla--sukuni loppuu minuun. Mutta ehka on muita, jotka tulevat. Tyhja pesamme ei ehka sittenkaan jaa tyhjaksi. Tulipa kuka tuli, ne saavat naista nekin tietaa, kuinka taalla on oltu ja eletty ja iloittu ja voidaan elaa ja pitaisi elaa ja iloita. Myoskin sita varten mina tata kirjoitan enka vain omiksi iloikseni. En ehka olisi kirjoittanut mitaan, jos kaikki aina olisi kaynyt hyvin eika tata viimeista tullut. Olemme ehka juuri taten saavuttaneet elamamme tarkoituksen, sina ja mina.

Olisihan vielä paljonkin naita kukkia kevaiselta niitylta. Mutta eihan niita kuormittain eika sylen taydelta. Muistojenkin kukat ovat pantavat valikoiden kimppuun ja sitaistavat silkillä. Jos ne kaikki poimisin, olisi niita aina yhtä paljon jalella. Kasvaisi muistelleessa aina uusi poimitun sijalle niinkuin sadun lumotussa puutarhassa. Niita keraten en paasisi sinua sen lahemma. Haluan sinne, missa sina olet kaikin mukana.

* * * * *

Minulla ei koskaan ole ollut muuta ystavaa kuin eramaa ja sina. Ennenkuin elin sinun lumoissasi, elin eramaan lumoissa. Rakastin ensin sita ja sitten sinua ja sitten kumpaakin yhdessa ja vuoroon. Eika kumpikaan kadehtinut toistaan eika tunkenut toista tieltaan. Te minua tenhositte molemmat, rannattomat, pohjattomat, hamyiset ja haipyvat ja samalla laheiset ja tutut ja omat, sina ennen kaikkea sieluinesi ja sydamesi, --joihin halusin eksyakin ja joista en omin neuvoin pyrkinyt pois enka edes halunnut selvyuteen, siihen, mika minussa oli omaa. Ikavani teihin takaisin oli sietamaton, jos minun joskus taytyi elaa teista erossa.

Olin kierrellyt Kurkisuon ja sen takalistot ja tavannut siella kurjet ja sen muut ihmeet. Olin mattaalla maaten vaivaiskoivupensaansuojassa tahystellyt niita ja katsellut niita silmasta silmaan, kunnes ne tunsivat minut ja mina heidat, eivatka peljanneet, vaan koikkivat ja kirkuivat ymparillani vahan matkaa minusta. Eivatka ne nekaan, enemman kuin ne pikkulinnut ennen, olleet minulle, mita muille, vaan niinkuin henkia ja haltijoita ja semmoisia. Olin viritellyt ansoja ja tuonut kannannaiset kuormat teiria, pyita ja metsakanoja. Mutta ei minua viehattanyt niin paljon saalis kuin hurma saada hiiviskella siella ja kuukkia ja tuntea onnen tunnetta nautinnosta olla ja elaa siella yksin ja sulautua siihen

ja joutua sen lumoihin.... Ja niinhan mina oikeastaan olen kaikkea muutakin elänyt ja tehnyt, aatteissa, tunteissa ja tunnelmissa, henkisiä harrastaessani, muokatessani maata, kyntäessani ja kylväessani. Ja silloin minun tyytyi, eramaan rakkauteni ollessa tulisimmillaan, siitä erota. Mutta jos en olisi siitä eronnut, en olisi yhtynyt sinuun....

On kirkas syyspäivä kaupungissa. Istun kylmällä, keltaiseksi maalatulla koulun penkillä, edessä ruma, musta taulu ja jankkaava, ikävä opettaja. Ikkunasta näkyy suuri tyhjä kauppatori, mutta sen takana kohoo matalain puutalojen yli havumetsaisia mäkisiä, seassa keltaisen heleitä koivuja. Siellä, niiden takana, kymmenien peninkulmien paassa, mutta kuitenkin siellä pain, on koti ja kodin takana Kurkisuo ja sen takaiset kellastuvat vaarat. Kaikki ne näen samalla kertaa. Siellä olen mina samalla näen ja kuulen kaiken, mitä luokalla tapahtuu, seuratakseni kuitenkin opetusta. Vaan vastaellakseni minä kuulen kuhertelevat teeret, jotka arkoina pakenevat lähestyessä, näen pienen punaisen Anti-koirani vilahtavan puiden välissä hanta kippurassa. Kuuluu kohina kuin puu kaatuisi, kotkotusta ja kiihkeää, kimakkaa haukuntaa, metsäpoikue on puussa, ahon laidassa--ja minä olen taalla. Minulla on ikävä ja kaipaus, niin että rintaa raastaa, olen ensi kerran elämässä oikein todella onneton, sielussani sairas sydänjuuria myöten. Olen kuin vankina vierassa vihollismaassa. On kuin elämäni taalla tulisi menemään hukkaan, niinkuin olisin iati kadotettu. En ole osannut tutustua taalla kehenkään, ainoa oikea ystäväni, Anti, istuu siellä kotona rappusilla ja odottaa minua, ja kun minua ei kuulu, lähtee vihdoinkin yksin metsiin, vastahakoisesti, vain aikansa kuluksi, hyvin tietäen, ettei hän sieltä yksin mitään saa.

Minäkin menen suotta aikojani metsälle ilman pyssyä, joka iltapäivä, jokainoona sunnuntai ja lupapäivä, kaupungin ulkopuolelle, jossa kayskentelen, ja saanhan edes nähdä harakan, kuulla variksen, ja jos orava kurahtaa puuhun ja saan katsoa sen pieniin, ruskeihin silmiin ja sitä haastatella ja sille kirskautella niinkuin se minulle, niin on pitkäksi aikaa helpompi ollakseni. Se oleskelee samoilla seuduilla ja löydän sen sieltä toistekin--kunnes sitten en enää löydä.

Lumen tultua hiihtelen yksin enkä mene toisten poikien kanssa makeen. Löydän jäniksen jätet, etsin niitä myöten sen makuuksen, joka on jätynyt kovaksi, se paasee monta kertaa menemään, mutta laskee viimein niin lähelle, että näen mustat korvain kareet ja ruskeat silmät. En aja sitä ylös, hiivin ohi, jatan sen siihen ja käyn toistekin katsomassa, kunnes sekin sitten kerran on poissa kaikkine jalkineen.

Hankiaisten aika--on juuri se aika, jolloin mentiin isän kanssa kokemaan haukirysia Kurkilammen puron niskaan--enka saa olla siellä. Sainhan sitten--muistatko, minä ja Lauri, minä isänä, Lauri minuna--mutta sitä muistelen sitten, kun tulen siihen aikaan. Mutta nyt minä ... kaupungin lähellä on lampi, ja kaupunkilaisten rysiä rannan poreessa ... nyt minä aamulla varhain ennen kouluun menoa menen sinne ja saan nähdä vaajan tutisevan ja joskus itsekin nostaa ja tyhjentää jonkun rysän.

* * * * *

Aurinkoiset, kevaiset aamut kun istun ja luen avonaisen ikkunan aareissa, kun kiurut laulaa ja kaet kukkuu ympäristössä ja soitto vallitsee koko kaupungin, joka ei vielä ole herännyt päivälliseen pikku kolinaansa--on lauantai ja huomenna on sunnuntai. Ja sunnuntaina minä makaan aholla, lampiman kiven kupeessa, edessäni lintuverkko, jonka voin vetaista

nuoralla kiinni ja verkon keskella lintuhakki, jossa on hemppu, joka laulaa luokseen toisen hemppun, vaikka on hakissa, ja toinen tulee rakastettunsa luo, vaikka vankilaan. Mutta kun olen vienyt ne kotiin ja ruokkinut niitä päivän pari ja ne lakkaavat laulamasta, paastan ne ensin toisen ja sitten toisen ulos ikkunasta, kourastani, jossa ne varahtelee, ja lentavat peltojen yli toinen toisen jalkeen.

Sitten kohtasin _hanet_ siellä, taas yhden edeltäjästäni. Hän tuli minua vastaan kuin ilmestyksena minulle tuntemattomasta, semmoisesta, jota en ollut koskaan ennen nähnyt--hieno tyttö, jonka rikkaalla, ylhaisella isällä oli kaupungin komein talo sen laidassa, eristetty ja ylhainen, minne hän useimmiten ajoi, joskus vain kaveli, soittoalkku kadessa. Tiesin, milloin hän tulee ja menee, hiivin hanta kohtaamaan kuin metsälintua ja sain hanet nahda, mutta en koskaan tavata, en edes katsettaan. En tiennyt hänestä paljoakaan enemmän kuin tiesin punaisestakaan työstä, enkä mihin hän sitten joutui. Hänellä on kirkkopaikkansa heidän omassa penkissään ylhaalla kuorissa, minä asetun oven suuhun nähdäkseni hänen kulkevan ohi, ihan ohitseni, jotta hänen hihansa hipaisisi minun hihaani ja ehtiäkseni heti hänen jalessaan näkemään, kun hän nousee rekeen, huulilla aina samanlainen hieno hymy.

Tiedän, mikä ikkuna on hänen huoneensa ikkuna ja käyn joka ilta sanomassa sille hyvää yötä. Menen sen alle kuutamoiltoina, kuulemaan, kun hän soittaa. Käyn siellä viimeisen kerran varhaisena talviaamuna, rientäen toisten pukeutuessa, ennenkuin on astuttava rekeen lahteakseni joululomalle. Ikkuna on pimeä, ja uudin alhaalla; edellisena iltana se oli ollut valaistu, kaikki ikkunat, myöhan yohon, hänellä oli tanssiaisat. Nyt tuulee raskaasti, etelästä suurilta seliltä. Minulle on kaikki yhtä synkkää, pimeää ja toivotonta. Tiedän, ettei hän koskaan saa edes tietää minun olevan olemassa, mutta sittenkin minä siinä pysyn, jossain haaveessa, jossain tulevaisuudessa toteutuvassa ihmeessä--_jos_ hän sittenkin saisi tietää. Ei muuta kuin saisi tietää. Mutta vaikkei saisikaan, niin minä säilytän tämän tunteeni omanani. Se on minulle kallisarvoinen aarre, josta kenelläkään ei ole tietoa, oma kasvattini, hakkilintu, jota pidin kadessani ja jonka paastin, kun se pyrki, sentähden, että pyrki eika tahtonut olla minun enkä saanut sitä pitää. Paatan pysyä sille iati uskollisena, sillä minä en koskaan voi löytää ketaan toista semmoista kuin hän. Tietysti en! Nythän sille jo voisin hymyillä, mutta en tahdo, sillä nythän tiedän, että se oli siinä muodossa uskollisuutta vain omalle itselleni, tunteelleni, alkavalle, samalle, joka sitten pysyi ja pysyy yhä. Ihanteelle, semmoisena kuin se silloin ensi kerran ilmestyi. Se hetki on minulle nyt vain hauska, miellyttävä muisto. Silloin se oli katkera kuin ikuinen ero. Tuuli huohteli raskaasti ja kosteasti pimealta ulapalta. Tornikello loi viitta. Koko kaupunki oli pimeä, vain joku tyomiehen ikkuna jo valaistu.--"Minne se nyt juoksi? Siinähan se tulee. Missä sinä?"--Hevonen odotti jo valmiina valjaissa. Seurasi pitkä matka nytkyttelevän, ritisevän reslan pohjassa. Pitkä aamupuhde, lyhyt auringoton harmaa päivä ja taas pitkä puhde ja pitkä yö, pitkä matka pois,--valittava, nyyhkyttävä tiuku vanhan takkuisen hevosen kaulassa, umpikeli,--_pois,_ vaikka kotiin, sillä ei sielläkään nyt tuntunut olevan mitään lohdutusta eika viihdytystä eika korvausta. Vasta sitten, kun Antti ilosta ulvoen karkaa vastaan kotijärven jaalla, josta se on kuullut tutun tiuvun ja hyppää rekeen ja nuolee nenän, huulet ja posket,--ja minä sitten hänen kanssaan kaikki päivät hiihtelen Kurkisuon lumiset ulapat ja saaret ja takalistot, vasta sitten minä paasen hänestä rauhaan.

En kuitenkaan kaipauksestani haneen. Han oli poissa, kun tulin takaisin. Minulta unohtuivat hänen piirteensä, jai vain muisto vartalosta ja kasvusta ja palmikosta. Jai muutakin, jai kaiho johonkin, jota ei saa eikä usko koskaan saavansa, mutta jota kuitenkin ihmeena odottaa. Enka tiedä mitään sen kauniimpaa ja suloisempaa kuin sellainen kaiho, silloin kun se ei kalva, ensimmäinen tietoinen onnenkaipuu, selva ja maaratty, vaikka hamara, kirkas, vaikka utuinen, hyvin kaukaisen onnenmaan ikava, saavuttamattoman, mutta kuitenkin saavutettavan kaipuu, vaikkei sillä hetkellä tiedä, milloin ja miten. Ja sama se, vaikkei mitenkään eikä milloinkaan. On vain ilo kaivata ja nautinto kuvitella.

Vaistosin sentaan jo silloinkin tulevan, tietämättömän onnen yhden ehdon: että on vaaroja, joita on vältettävä, epäpuhdasta, josta on peseydyttävä, rietasta ja rumaa, jota on paettava, rikkaruohoa, jota on kitkettava joka ilta ja aamu, jotta sielu pysyisi hoidettuna kuin aidin taimilava, josta hän poimii pienimmän ohdakkeen ja vesiheinän enteen--ja minä paatin ja minä koetin ja minä voitin. Se oli uutta voittamista joka päivä, kilpasillaoloa, aina edistyvää ennatusta, mikä antoi varmuutta ja uskallusta ja myöskin ylpeyttä.

Ja silloin minä myös paasin kosketuksiin sen kanssa, mikä on kaunista, suurta, jaloa ja ylevää. Sina kai nyt taas tulit _siinä_ muodossa minua vastaan, kiersit taas sitä tietäsi eteeni, hiiviskellen hyvänä haltijana ympärilläni. Minne minä liikuinkaan, haparoiden, ojennellen sokkoisia sormiani, aina tulin kehaan, jossa kohtasin sen, minkä sitten saavutin. Vaikka vielä vaistytin, niinkuin haamu, niinkuin metsänneito, jota kuvittelin kuulevani, jonka vilahtavan viidakossa, vaikken koskaan saanutkaan nahda, et milloinkaan kaikonnut minusta ulkopuolelle sen kehan, jossa oli liikuntapiirini.

Jos osaisin, runoileisin tahan ylistysrunon runoudesta, siitä suuresta ja jalosta, joka selvittää omat hamarat aavistelut, tulkitsee, mitä ei ymmärrä, ottaa hoitoonsa sydämen hauraat, hapuilevat aaluvat, asettaa ne aurinkoon ja antaa niille siinä sijan, suuntaa vaistoilevan varren kasvamaan sinne päin, minne sen on kasvettava ja kostuttelee sen arkoja juuria. Harmaakattoisen, rakoseinaisen, nokiunisen, ikävän koulupoikakammion seinät hohtavat ja kuultavat lapi, se on kuin lasinen maja keskellä lumottua puutarhaa, missä eletään kaikki elämänilot, tapahtuu ja toteutuu kaiken maailman kaunis minun silmiäni edessä ja minä elän mukana, niinkuin kaikki olisi minun. Elän ihmetellen ja iloiten ominani toisten ilot ja onnet, joskus myös heidän surunsa surren, mutta ainoastaan sen verran, etten sorru.

Mistä lienen saanut luettavakseni ne kirjat--en muista--jotka lukitsivat ja iaksi liittivät minut sinuun ja siihen, jota minulla ei vielä ollut, mutta jonka täytyi tulla, ja ellei tullut _se_, olkoon mikaan tulematta, elän elämäni erakkona itsessäni, elän sen kuvitellen, että minulla se on, vaikkei olisikaan--tunteitten ihanne.

Enka ela ainoastaan tässä tunteiden onnessa, saan jo silloin ja rinnan sen kanssa aavistusta siitä onnen hurmasta, jonka antaa aate, kun herää halu ajatella ylevästi, pakko toteuttaa, mitä pitää oikeana ja totena, niinkuin se ja se sankari, ritari, marttyyri--taistella, kaatua ja kuolla. Minä sanelen: "enempi kuin elo moinen kuolo."

Haen ystävää innostuakseni naista yhdessä, en löydä ketaan, joka hehkuisi niinkuin minä. Katsovat minua kummanaan, pitävät minua joskus hauskuutenaan ja huvinaan, useimmiten pilkkanaan, olen heille haaveilija --niinkuin kai olinkin--mikä oli heistä sama kuin houhottaja, niinkuin kai myöskin olin.... Arkiuduin omiini. En tavannut vastakaikua mistään muusta kuin itsestäni, ainoastaan metsäni minulle vastasi, tämän oman maailmani ranta, _tama_ eramaani, tainna omia ihmeitäni. Siinä elin aina siihen asti, kuin se sittemmin oli myöskin sinun. Sillä elimmehan uudelleen nekin ajat yhdessä, sinä tahdoit sen, sanoit tahtovasi paasta toverikseni siinäkin ajassani, tutustuaksesi silloiseenkin sieluuni--muistatko ne talvi-illat, kun luimme yhdessä kaikki ne kirjat, nyt kultakirjaisiin kansiin sidottuina--tuossahan ne ovat vieläkin!

Oli torin varrella talo, rikkaan kauppaneuvoksen, ikkunat niin alhaalla, että voi nähdä kadulta sisään. Iltaisin paloi siellä aina lamppu pöydällä sohvalla edessä. Sen yläpuolella seinällä oli tauluja: metsöjä soitimella, teirä metsäpolulla, tyyni lahdella, jossa kellui vesilintuja, keskimaisena seinällä suuri kotka, joka nosti ilmaan valkoista jänistä kaatuneen hongan alta.

Joulun alla on siellä kerran taidenäyttely, kaikki mitä kaupungista on saatu kokoon, haveliäiden kyyhien hyväksi.

Mies kantaa neuvoksen portista yhtä ojakasin paansa päällä näyttelyyn, minä juoksen hänen jalessaan, kurkistan alle, seuraan kouluun saakka, hän asettaa sen hetkeksi käytävään ja minä saan katsella sitä siinä, kunnes hän lähtee noutamaan toista ja minä seuraan mukana ja odotan portilla, reputan taas miehen jalessa ja saan taas nähdä, seuraten kuin nalkainen leipäpalaa. Sillä tavalla minä saan nähdä kaikki taulut, jotka mies kantaa siitä talosta ja muista. Lopulta ne ovat kaikki rivissä, koulun käytävällä. On lupapaiva, siihen keräytyy muitakin poikia, mutta tulee myös joku herra ja ajaa meidat pois. Vaan minä olen nähnyt tarpeeksi sillä kertaa.

Olen saanut silmätä uusin silmin entiseen maailmaani, eramaahani ja sen elämään. Minulle alkaa kaikki elää tauluina, sekä se, mitä senjalkeen näen, että varsinkin se, mitä olen ennen nähnyt--kurjet, kun ne ojentelevät kaulojaan, koikkivat ja lentävät--koirani, kun se istuu pihamaalla minua odotellen--jänis makuullaan nareen juuressa. Minulle tulee palava jano nähdä tauluja yhä enemmän. En saa niitä nähdäkseni muualta kuin kauppaneuvoksen ikkunasta, johon ne ilmaantuvat taas, kun näyttely muutaman päivän jälkeen suljetaan. Sinne en päässyt, sillä minulla ei ollut sitä markkaa, minkä pääsylippu maksoi.

Sain sen sijaan kasiini kuvakirjoja, sen verran kuin niitä sain. Mutta yksi niistä avasi minulle koko Suomen. Sieltä löysin meidän oman kirkon ja pappilan ja Koiraniemen, virran ja vesilintuja siinä kaislikon reunassa, ja pappilan laiturin, puuttui vain punainen tyttö sen paasta, mutta sen minä sijoitin siihen itse.

Löydän vielä jostain kuvitetusta sadusta neidon kuvan, jonka alle on kirjoitettu 'totuuden jumalatar'. Sen otsarivasta loistaa tahti ja sen kasvot säteilevät oikeutta ja ankarautta ja ylevyyttä.

Oli kevainen paiva, jaat olivat juuri lahteneet ja kesalaivat tulleet. Puut tekivat lehtea koulun pihalla, aurinko lammitti seinaa ja kivijalkaa. Etelasta huokui leuto tuuli. Seisoin siina ja odotin muutamien muiden poikain kanssa laulajatarta, jonka tiesimme tulevan valitunnilla harjoittamaan juhlasalissa, laulaakseen siella illalla. Pyrahtaa portista sinivalkoinen neitonen, silkkiä kahisten, helmat hulmuten tuulessa. Han astuu valkoisin silkkikengin joustavasti kuin lintu kahisevassa vasta ajetuksessa hiekassa, kadessa paivavarjo, keltainen paalta ja punainen alta. Se rasahtaa suppuun. Han huomaa meidat, hymahtaa, nyokayttaa meille paataan ja ponnahtaa juoksuaskelin rappuja ylos.

Juhlasalin ikkunat ovat auki, kaikki. Hanen askeleensa kaikuvat ulos, nyt han on salissa meidan kohdallamme. Han laulahtelee siella kulkiessaan, vaikenee, helahyttaa pitkan savelen soittokoneesta, juoksutellen kimakimmasta karkeimpaan. Sitten han laulahtaa aantaan koettaen, keskeyttaa, alkaa uudestaan, visertaa, visertaa. Vahtimestari sulkee ikkunat ja sitten kaikki kuuluu heikommin.

Kun han palaa, olemme yha siina. Han kysyy hymyillen, mita varten me seisomme siina. Minua rohkeampi poika sanoo:--"Me kuunneltiin teita."--"Onko teilla lippuja?"--"Ei ole."--"Tassa on".--Han pistaa sormenpaansa pieneen samettisalkkuun ja ottaa sielta tukon lippuja, jotka antaa meille. Tuuli on paiskannut portin kiinni, me hyokkaamme sinne ja repaisemme auki molemmat puoliskot. Han nauraa heleasti ja valkoiset hampaat valkkaa.

Mina paasen laulajaisiin! Mina olen saanut hanelta _itseltaan_ lipun! Minun taytyy kiilloittaa kenkani, joita ei koskaan ennen ole kiilloitettu, lainata kaulus ja kravatti toverilta, jolla niita on monta, kayda leikkauttamassa tukkani.

Loydan seisomapaikan salissa uunin kulmassa, silla lippuni on seisomapaikka. Kateederi on siirretty nurkkaan. Koulun kello seisoo, sen molemmat luodit on pantu ikkunalle, lyomaluoti ja kaymaluoti, _koulun_

vanhan kellon, joka on yhtä arvokas ja yhdenarvoinen kuin rehtori, ja joka ei kenestakaan valita eika ketaan kunnioita, ei keneenkään mukaudu, vaan kaikki siihen, joka saa kayda rukoustenkin aikana ja lyoda rehtorinkin puhuesssa, sen on taytynyt vaieta, sen heilurin pysahtya, se tytto on sen niin maarannyt, hanta ei saa hairita.... Se laulahtaa lyhyen saveleen seinan takana rehtorin huoneessa, sen aani hulmahtaa oven taydelta sisaan, kun rehtori avaa oven ja kumartelelee siina taakseen huoneeseen ja tulee punastuen, vanha rehtori punastuen, saliin, jossa kaupungin hienosto ja koko opettajisto ja niiden rouvat istuvat koulun penkeilla, meidan penkeillamme, kuin koulupojat, harras, kunnioittava ilme kasvoillaan.

Lintunen liitaa sisaan ja astahtaa korokkeelleen, valkopukuinen, keltapalmikoinen, kadessa kimppu punaisia ruusuja, jotka han asettaa soittokoneen kannelle. Han tervehtii kaikkia, yli salin, katse kuin valoviuhka koskettaen kaikkia, minuakin.

Han on hymyillyt--sitten han yhtakkia on kaynyt totiseksi, melkein surulliseksi--sitten han riemahtaa--sitten han laulaa iloisen laulun, toisen vallattoman, veitikkamaisen,--sitten taas kaihoisan kansanlaulun--olen heti hanen vallassaan, han nostaa, laskee, heittelee, viehattelee mihin tahtoo--mina olen kuin lehti virran vietavana, tahdoton tyynessa

virissa, samoin kuohujen pyörteessä, samoin kiven huopeessa kieriessäni, nauttien siitä, riemuiten, meninpa mihin menin, odottaen yhä uutta, huieten pyörtymyksestä hänen vallassaan, voimatta, tahtomatta vastustaa--menettäen tajuntani kaikesta muusta.

Hän laulaa erikoisesti minulle, yksinomaan minulle--on tullut enkeli taivaasta ottamaan minua sinne. Olen kuin irtautunut jostain, luonut yltäni jotain, vapautunut aineesta ja maasta, minulla on uudet, kiiltavat vaatteet. Löydän itsestäni uusia tunteita, sanomattoman riutuvan onnen, itkun ja hurman--ei vain kaivattuna, vaan toteutuneena. En saa koskettaa hanta, en tarttua hanta kateen--voi autuutta, jos saisin!... Minusta täytyy tulla jotain muuta, jotain parempaa, jotain suurta ... mitä, en tiedä, ainoastaan tunnen.

Etta jotain niin ihanaa on!... Etta niin voi laulaa ja olla! Etta on sellainen ihminen! Tassa karussa koulusalissa, naisten kolkkojen vankilaseiniä sisällä!

Hänet saatettiin kotiinsa kauppaneuvoksen taloon ... ylioppilaat laulavat hänelle yllä, hän tulee ikkunaan, josta olen katsellut tauluja, kiittää, seisoo, niin kauan kuin laulavat, kiittää taas ja katoa. Vaeltelen koko kesäisen yön puistossa ja rannoilla, odottaen aamua, jolloin hän lahtee. Hän seisoo laivan kannella, syli kukkia täynnä, hän taittaa niitä ja heittää laivan loitotessa sulavalla liikkeellä niitä alas jaahyvaisia huiskuttavalle saattovaelle. Saan yhden lennosta kiinni--ei mikään satu ole ollut minulle niin kaunis.

Hän oli viimeinen edeltäjäni. Hän meni sinne, mistä sinä tulit. Ei ole enää pitkä aikaan siihen, kun tulit.

Aarretulet jo palavat katkojensa yllä.

Olen muistellut näitä pyhäisiä. Arkena minulla ei ole aikaa, sillä minulla on tässä talossa kaksikin verroin työtä nyt, kun lahdit, ja minä tahdon hoitaa sitä niinkuin sinunkin aikansa, ja yhtä hyvin yksin kuin me ennen kaksin. Olen yhä ainaisen valvontasi alla, ja ehkä minä juuri siksi naisissa toimissani niin viihdyn. Mutta pyhäni minä puhelen kanssasi. Pyhäthän olivat aina ennenkin näille pyhitetyt.

Katselin, mitä tähän saakka olen saanut poimituksi näitä muistojeni kukkia. En ole saanut sieltä esiin muuta kuin kukkia, eikä siellä liene muuta ollutkaan. Vai muistanko vain ne, kukat kevaiselta niityltä. Tahtoisin sanoa "pyhäiseltä". Sillä kukkaniitty pyhäni poimittaessa ei ole sama niitty kuin arkena. Oli aivan toinen helotus heinikossa, kun lapsena juoksin sinne pyhäamuna, pyhävaatteet yllä, pestyt ja valkoiset, ja itsekin pestyt ja puhdas. Ruiskukka sinertää sunnuntaina toisin kuin maanantaina. Mikä sen tekee? Oma juhlamieliko? _Juhlamieli_ sen tekee--sillä samoin oli juhlapäivänä minä tahansa, olipa nimi- tai syntymäpäivä, haat, ristiaiset tai--hautajaiset. Kun pikkusisar oli kuollut ja pantu valkoiseen kirstuunsa,--hän, joka syntyi silloin, kun kaki tuli pihaan,-- ja äiti sanoi: noutakaa lapset, kieloja!--niin me pyorahdimme niitä noutamaan, kilvan, hypellen ja viserellen, ja poimimme ne ja panimme sen pieniin, kalpeihin katosiin, jotka lepasivat ristissa rinnan päällä valkoisella kuolinliinalla--enka ymmärtänyt, miksi vanhemmat ihmiset itkivät. Silloin oli kesa ja aurinko paistoi--on muuten merkittävä, etten näiltä ajoilta muista ainoatakaan kesaista sunnuntaita, ettei olisi

ollut tyventä ja kirkasta ja herttaista, tai jos tuuli, niin aina etelasta. Niinkuin nytkin: hella tuuli liikuttelee uutimia, ikkunasta näkyy kirkko ja avatut tapulin luukut, asken siellä soitettiin yhteen ja nyt kai siellä on saarnan aika, koska kellot riippuvat liikkumattomina.

Kuinka monet miespolvet lienevatkaan tuon tasta nain nähneet, ja kuinka monet tullevat nakemaan! Tama sama ikkuna etelaan, sama tuuli, sama sunnuntaimieli--enka saa tahan iaksi jaada. Jos voisi nukahtaa poytansa aareen ja parta kasvaisi kuin Barbarossalla--olisin valmis lahtemaan vasta sitten, kuin saapuisi noutajatar nostamaan siita unesta toiseen, ikuiseen, jonka ei sanota olevan unta, vaan iankaikkista valvomista ilman uupumusta ja levon tarvetta.

* * * * *

Tahan saakka minulla siis ei ollut arkea elamassani.

Mutta nyt leviaa ymparilleni arki, niinkuin harmaa, yli koko taivaan rannan ulottuva pilvi, niinkuin hiljalleen kumoutuvan kattilan reuna. Ei kyllakaan kokonaan lapikuultamaton, mutta kuitenkin paivan peittävä, auringon ottava, harmenemistaan harmeneva ja harmentava. Ei linnut laula, ei haltijat hiivi. Se laskeutuu alas, sakenee heraiseksi usvaksi, ei niin sakeaksi, ettei lahimpia nakisi, mutta nakopiiri ei ulotu edemma kuin portinpieleen. Ei kuulukaan mitaan. Suhahtaa joskus kuin siipi--missa? Tulee joku lintu näkyviinkin ja menee--mutta minne? Ei istu puuhun, ei laskeu jarvelle, ei katoa kaukaisuuteen, vaan niinkuin nuoli ammuttuna huopateltan seinasta sisaan ja seinasta ulos, reikaa jattamatta. Harrin kuin kala veden pohjassa, ymparilla sen ontto, ahdas, aina yhtä pieni nakopiiri.

Aivan painvastoin kuin se lapsuuteni sumuharso, joka liikehti auringon alla, repeili, aukeili ja naytteli aukeamiensa lapi niemia ja saaria ja rantoja ja ulapoita. Tasta ei osaa mihinkaan ulos, tassa ei tee mieli edes haparoida niinkuin pimeassa. Ja kuitenkin pitaisi olla matkalle lahdon aika, ja olisi noustava siivilleen loytaakseen elamansa ja onnensa ja niiden tarkoitusten tien paan.

Tama on sita aikaa--ensimaisen ja ainoan ylioppilasvuoden--jolloin olin eksyksissa sinusta, en missaan kosketuksissa kanssasi, jolloin olin kadottanut kaipuunkin sinuun ja kaikkeen, mika oli yhteydessa kanssasi. Johdot entisyyteen, eramaahankin, kaikkein rakkaimpaani ja tutuimpaani, ainoaan ystavaan, olivat katkenneet. Sielta ei kuulu minulle mitaan. Minut oli maaratty siirtymaan muuante, tehtavani ja tulevaisuuteni ovat muka toisaalla, lukutiella, jollain semmoisella--mutta ei sinnekaan ollut sielun johtolankoja. Sisaani ei tunge mitaan ulkoapain herasumuisen ympyran ahtaasta piirista.

En saa sielta mitaan, missa tuntisin tarpeen uudelleen elaa, voidakseni edelleen elaa. Se oli tyhjyyden ja onton kumahtelun aikaa elamassani, silla siina ei ollut mitaan siita, mika siina sitten on ollut tarkoitusta, mika siina on ollut sinua.

Siina oli sinua vain sikali, mikali tunsin sinua menettavani, enka laheskaan aina tuntenut edes sitakaan. Olin uskoton kaikelle, mille olin, asken ylos aatteiden ja ihanteiden aurinkoon kimmotessani, lupautunut olemaan uskollinen. Tein melkein aina sita, mista tiesin, ettei olisi pitanyt. Menetin uskot, haaveet, heitin pois aatteet, niinkuin vanhat vaatteet. Menetin mielestani oikeuden haneen, johon olin vaistonnut tulevani yhtymaan, joka kerta kuin tein jotain, jota ei olisi pitanyt.

Mutta en siitä valittanut. En valittanut edes katua. Tapasin silloin talloin paremman itseni, pidin sitä hetkisen uteliaana kourassani, mutta kun se pieni lintu sykki ja alkoi lammittaa, kouristin sen kuoliaaksi, paastamatta sitä lentoon. Se ei saanut tulla takaisin toista minua muistuttamaan ja hairitsemaan. Hymähtelin parhaita muistojani, kun ne sittenkin joskus tulivat yllättäen. Nauroin itselleni ja muille lapsellisia tunteitani, kaihoisia kuutamohaaveiluja, ihastumisia ja puhtauden ihanteita. Huumaavin haaveeni oli ollut olla puhdas sille, joka oli tuleva. Mutta mikä oikeus kenelläkään on minuun? Mita velvollisuutta minulla on kayda tilille? Jos hän joskus kysyy, sen häneltä salaan. Saatoin silmaa rapayttamatta, kun minulle sopi ja etuni vaati, valehdella mita hyvansa, kenelle hyvansa. Ei ole mitään sitovaa eikä velvoittavaa yli sen, mihin ei itse tahdo itseansa velvoittaa. Sen verran olit vielä herrani ja mestarini, että näin ajatellen ja tehden tunsin sinut kieltäväni.

Olisin voinut pettaa, jollei olisi ollut pelkoa ilmitulemisesta. Täytyyhan maailmassa menestyä, mutta ei maailmassa menesty, ellei itse pida itsestään huolta. Itsekkäisyys ja itsensasailyttamisvaisto on annettu avuksi ja aseeksi. Asuintoverini, vanha ylioppilas sanoi: "Viettele tuo tyttö, hullu olet, jollet sitä tee--tekee sen kuitenkin toinen"--kai olisin senkin tehnyt, jos olisi ollut tilaisuutta--tein sen ajatuksissani. Tapaan itsessäni itsekkyyden, omahyvaisyden ja sydämettömyyden kuiluja, joihin katselen pyörtymättä, hapeamatta, punastumattakaan--sillä semmoisiahan ovat muutkin.

Se aika minua nyt tympäisee--alkoi muuten tympäistä jo pianikin, ja siksi kai sitä myös niin pian pakenin. Riennan sen yli kuin vetelan suon, joka _on_ rammittava, paastakseen toiselle rannalle.

Mistä se tuli tämä? Siitä kai, että olin heikko ja henkisesti turvaton. Kuljin siinä sumussa, ilman johtotahtea, ilman toverillista tukea mistään --ei mitään henkiheimolaisuutta kenenkään kanssa siihen, jota sielu ja sydän tarvitsee. Kaikki oli suunnattu ulkokohtaiseen. Elettiin isänmaallisuuden, suomalaisuuden humussa, puoluekiikkossa, joka repaisi ja innostutti--mutta se oli taistelua, kansalaissotaa, veljesvihaa, sotatilaa--se oli kuin leirielämaa, jossa ei ole aikaa sisäisen elämän arvoille. Juhlapiheinnostusta, kvartettilaulutunnelmaa, joukkohuumausta, ei mitään yksilöllistä ylentymistä. En saanut itseäni varten kiinni mistään erikoisesta, se oli kaikki ylimalkaista ulkonaista touhua. Ja kaikkein korkealentoisimmatkin juhlat päättyivät juominkeihin ja juomingit laitakaupungille.

Ei ollut henkiä ilmassa, eivät mitään salaperäisyyden siivet suhissee ympärillani niinkuin ennen tätä aikaa, ei näkynyt hyvän haltijan jalkia millään vitilumella--vuokra-asunnot, kapakat--katupoikaelämaa, oltiinpa sitten "talolla" tai toveripiireissa, teatterissa tai kapakassa ... oli tunnussanana: "Ei saa olla tuntehikas".... "Ei ole elämaa kuoleman jälkeen".... Ja me sanelimme sitä runoa, jossa mustalainen laulaa:

Entä jälkeen kuoleman?
Kukapa sen tietää,
tuskin tutkimistakaan
asia tuo sietää:
kuihtuu kukka, kaatuu puu,
linnun laulu lakastuu.
Niin kay elavitten.
Mikas tulee sitten?

En löytänyt henkiheimolaisuutta. Tovereita oli, mutta ei ystäviä eikä yhteisymmärtäjiä. Menen mukana, panen sieluni pohjiaan myöten semmoiseen, joka ei ole minun, ja ihastun siihen, valheellisesti, teennaisesti, vain tempautuen, ja on seuraavana päivänä tekokiihkoisuuden kohmelo. Ei ole tämä minua, sen tunnen, se on vierasta viero.

Olihan minulla tällainen saakka ollut olevinaan jonkunlainen uskokin, se kaikkein ihmisten yhteinen, kaunis kylläkin ja turvallinen--soudetaan suvisena sunnuntaiaamuna tyyntä salmea, ohi pappilan, kirkon rantaan, noustaan sen malle, tervehditaan juhlaaattaisia tuttavilla, pistetään ystävällistä kättä, kysytään kuulumisia, seisotaan katsomassa pappien tuloa lehtikujaa myöten ja heidän vieraitaan hienoja herrasvakkia--kajahtaa urkujen ensi sävel--mennään kirkkoon--istumme ja veisaamme ja kuuntelemme pappia, tiedämme, mitä hän puhuu, vanhaa ja tuttua, mutta kuuntelemme kuitenkin--mieli ylenee yhteisestä virrestä, käy hartaaksi rukouksista ja messuista ja heltyy ripistä ja on tyytyväinen vapauttavasta amenestä. Sama jokapäiväinen ateria, mutta ateria kuitenkin, jota mieli vaatii viikkokseen, ei muista nautittuaan, mutta kaipaa, jos olisi jäänyt ilman. Jota varten täytyy nähdä se vaiva ja nakeekin mielellään, että lahtee pitkiäkin matkojen takaa taipaleelle, samalla tosin muitakin asioita ajaakseen, olemaan yhdessä henkiheimosten kanssa, sanoakseen toisten kanssa kuinka koneellisesti tahansa: uskon,--yhteinen asia ja yhteinen usko, mikä antaa tukea ja turvallisuutta, karsina, aita, jonka sisällä on viihdykstäkin--oli minullekin, minkä huomaa siitä, ettei ollut viihdykstä, kun laumasta haihduin.

Oli hyvä, miltei huoleton olla, kun tiesi ja uskoi, että vaikka et omin voiminesi mitään mahtaisikaan, viimeisessä tiukassa tulee apu, että on se, joka ei hylkää eikä heitä, ei kaikkein kurjinta ja vaivaisinta ja avuttominta ja ansiottomintakaan. Kaikki on sovitettu, kaikki pestaan pois. Ei niin, ettei itseni pitäisi tehdä kaikkea voitavaani, ponnistaa viimeisimpanikin, vaan ettei tarvitse joutua epätoivoon, ei pelata lopullisesti sortuvansa, ei jäädä oman onnensa nojaan, ei kaatua oman avuttomuutensa ojaan. On kuin vakuutettu sekä tapaturmaisesta kaatumuksen varalta että jokapäiväisen lankeemuksen varalta ja iankaikkisen kadotuksen varalta--saaden voimiansa ja varainsa mukaan suorittaa vuotuinen eränsä, tietäen, että pyrkimys ja halukin merkitaan muistiin eikä vain saavutus. Mutta kun se ei ole vain armon, vaan myös ansion varassa, niin se ponnistaa pyrkimykseen ja saavutuksiin. Siinä yhteisuskossa oli minun hyvä olla.

Mutta sekin meni minulta siellä niinkuin sunnuntaipurjehtijan purje kaatuu kumoon yllättävässä niemen nenan salaviihurissa, toverien remussa. Syytin purjetta ja purtta niinkuin pakana epäjumalaansa, silloin kun tämä ei auta, uhreista huolimatta. "Mikä sinä olet, etän kyennytään palvojaasi pelastamaan, vaan heität oman onnensa nojaan?"--ja tapaa itsensä pulikoimassa emapuun päällä. Vanhan lapsuuden uskon viimeiset rippeet karisti tuo toveri, asuintoverini, vanhempi minua, rappiolle joutunut, vippivelkainen, joka ei uskonut mitään, mutta tiesi kaikki, oli pilkallinen, terava, kaiken arvostelija ja repijä, kaiken ivaaja, eniten itsensä. Paha henkeni--ja sittenkin hyvä.

"Jumalan uskon", puhui hän kerran, "omalla tavallani tosin, teoriana, joka tarvitaan selvittämään yhtä ja toista, mutta olkoon menneeksi, että Jumala on, ylin järkeä, ylin johto tai jotain semmoista, mutta ei hänellä ole poikaa, jonka muka lähetti maailmaan kuolemaan ihmisten syntien

edesta."

Uskalsin sentaan, hänen varmuudestaan huolimatta, tällä kertaa huomauttaa, että kun se kuitenkin on raamatussa niin, ja kun raamattu on jumalansanaa--?

"Ja sinä uskot?"

"Totta kai."

"No, olkoon sitten, mutta ei raamattukaan anna tukea sille, että Jeesus oli Jumalan poika. Hän oli ihmisen poika, siis ihminen, niinkuin hän itsekin sanoo."

"Sanoo hän itsestään toisinkin."

"Sanoo kyllä, luuli, ei ehkä tiennyt niin itseään, kuvitteli olevansa ja ehkä kuolikin siinä harhaluulossa, vaikka minä kyllä sitä suuresti epäilen, ettei hän sittenkin olisi tullut toisiin ajatuksiin, jos ei ennen, niin ristinpuulla, ylenannettuna, kahden varkaan väliin."

Hän kavi sitä todistamaan, että Jeesus ei ole jumalanpoika--hän toisessa vuoteessa, minä toisessa, oli aamuyo, oli oltu vuosijuhlissa.

"Mutta silloinhan menisi kaikki myttyyn, syntisen lunastus, pelastus?"

"Vaikka menisikin, minun puolestani menkoon ja on mennytkin--se nyt on eri asia, joka ei kuulu tähän. Mutta ei sen tarvitse mennä siihen. Jos sinun on välttämätöntä uskoa johonkin itseäsi parempaan, ylempään, valittujen avustajaan, syntisen koiran suosta nostajaan, niin usko Jeesukseen itseäsi parempana ihmisenä, ihanneihmiseksi, täydellisimpänä, joka on elänyt, koeta jalitella hantaa, jos voit--ja onhan niitä muitakin: Sokrates, Franciscus Assisi, marttyyrit, historia on täynnä niitä schutsmanneja--minä en valita. Mene yliopiston kirjastoon ja lainaa ja lue Bibeln lara om Kristus--Rydberg myös todistaa, en muista nyt, kolminaisuudestako vai Kristuksen jumaluudesta--että kasikirjoitusten jäljentäjät ovat lisänneet eräitä paikkoja--vississä tarkoituksessa, niinkuin on todistettu."

"Todistettu?"

"On, usko minua, _siitä_ ei ole epäilystakaan, että eräitä paikkoja on jalkeenpain lisätty, ensin sulkujen sisään, sitten viety tekstiin, sitten jätetty sulut pois, sitten alleviivattu ja lopuksi painettu ne paikat lihavalla raamattuun."

Hän sanoi sen niin varmasti, niinkuin se olisi ollut itsestään selvä vastaanvaimaton asia, tieteellinen totuus, aikoja sitten ratkaistu. Sitten hän haukotteli ja nukkui samassa.

Eikö siis olekaan lunastusta, ei pelastusta, ei mitään apua ulkoapain, ylhaalta pain, tassa kurjuudessa? Eikö ihmisellä olisi apua muusta kuin itsestään, eraasta esimerkistä, jota on koetettava noudattaa? Mahdollisuuskin, että niin voisi olla, huimasi, juuri kuin olin menettänyt yhden tuen, näytin saaneeni toisen.... Ryhdyn siis rakentamaan sille pohjalle. Alan jo huomenna, rupean pyrkimään ihanne-ihmiseksi, käyn toteuttamaan--semmoinen paattelemine käy pian sillä iällä. Heräsi uhmakin. Kaikki voimat kokoon, kaiken heikkouden uhallakin! En ole vielä suossa suuta myöten. Uin maihin omin avuin, vaikkei pelastusrengasta

ristinpuun korkeudesta minulle heitettäisikaan.

Mina yhtakkia luulin omistavani sen voiman, ihmisen oman voiman. Olin ainakin saanut oljenkorren. Miksei toinen ihminen voisi sita mita toinenkin? Han on voinut kuolla, miksen mina voisi elaa. Tuntui kuin minussa sina yona olisi tapahtunut suuri ihmeellinen herays.

Tahdoin sanoa sen hanelle heti aamulla, kuulla, mita han ajattelisi. Olin ollut hanen oppilaansa huonossa ja hyvassa. Han nukkuu ja kuorsaa. Herattyaan han on kartyinen, paivan han juoksee rahaa lainaamassa vekseliensa uudistuksiin. Vasta illalla han virkoo kapakassa ja on valmis aatteilemaan.

Vaikka pelkaan, etta han tavallisuutensa mukaan pilkkaa, en nyt valita. Han kuuntelee intomielista ihastustani elamani uuteen ohjelmaan. Han yhtakkia ei pilkkaakaan. Katsoo minuun surumielisesti ja saalien.

"Tee voitavasi, koeta parastasi, minakin olen koettanut useampaan kertaan silla pohjalla. En koeta enaa--ei ole ollut siitakaan apua. Henki on altis, mutta liha on heikko. Se on ihana paikka raamatussa, ylen ihana ja tosi kuin Jumalan sana. Mutta ehka sina onnistut. Mina en viitsi enaa, olen kaikessa tapauksessa mennyttä miestä. Mina kerron sinulle, missa maarin en onnistunut. Koetin viimeksi muutama paiva sitten--jaa, kai se oli pari kolme yota sitten--milloin mina olin viimeksi koko yon poissa ja tulin ihan markana kotiin?"

"Lauantaina."

"Niinpa niin, sunnuntaita vasten, se sopii. Paadyin lopulta sinne, 'Punaiseen helvettiin', Svean luo. Se on muuten ainoa helvetti, joka on olemassa ja jossa olen ollut ja jonne aina menen--sita toista ei, ikava kylla, ole, siella olisi sielun ainakin lammin olla. Nyt ruumis kuopataan kuin koira ja sielu menee kankaalle ja menkoon--mutta mina olisin ennemmin tahtonut menna mereen, ja johan mina sita varten meninkin sielta jaalle Ursinin kallioiden kohdalta, mihin Groohaaran punainen majakkatuli pilkottaa. Katso, mina olin herannyt siella--hyi!--tyhja kukkaro, tyhja ruumis, tyhja sielu ja paha maku suussa. Oli ihan tyven vastasataneen lumen jalkeen ja paistoi aamuyon kuu. Sirpalesaaren ulkopuolella oli musta meri. Pelastus, vapautus, unhotus! Ei, vaan oma voima, viimeinen ponnistus, nyt mina sen teen, kuolen pois kaikesta suuresti, jalosti, hienosti, naytan itselleni, naytan koko maailmalle, kuolen itse omien syntieni sovituksiksi, kuolen niinkuin roomalainen ammeeseen--Suomenlahden lainehisin. Rahja! Siita ei tullut mitaan.... Mika epatoivo ja hapea, ettei taaskaan ollut kestanyt, oli antanut jalkansa luiskahtaa, otteensa heltia--ratkaisevimmalla hetkella--ja kun se niin heltii ratkaisevimmalla hetkella, heltii se aina. Tiedatko, miksi mina olen tammoinen? Siksi, ettei minulla elamassani ole ollut ketaan, joka olisi minua rakastanut. Jokaisella pitaa olla elamassa joku, joka hanta rakastaa ja jota han. Solvejg! Lue se kirja. Onko sinulla tulta?"

Istuimme Esplanaadin kaiteella, jonne olimme joutuneet, kun ravintola oli suljettu. Han sai tulta ja sytytti. Putoili leppoisasti lunta.

"Mina tallustelin lumessa puolipolveen--saakelin raskasta talvipalittoossa ja kohmelossa.--Sinulla, keltanokalla ei ole aavistustakaan siita, mita on rakkaus ja kaipaus"--han on kai noin kuusitoista vuotias--"kaikki, kaikki, mika on ihaninta ja puhtainta, mina menen nyt kuolemaan hanta ajatellen, puhdistaan hanta ajatellen"--han kulkee takaperin niinkuin siella puutarhassa, jossa han hyppeli

kaytavalla, kirsikkamarja suussa ja toista minulle tarjoten, houkutellen juoksemaan jalessaan--"semmoista tyttomaista veitikkamaisuutta, niinkuin ne ... voi ihanuutta, voi kauneutta, voi puhtautta sydämen ja sielun! Nain hanet siinä edessäni jaalla. 'Han kantelo soitti ja laulun lauleli, han tunteheni voitti ja heltyi syömeni' ... ei han soittanut, vaikka kyllä han soittaakin ja laulaa, kuorossa, taalla, han on tyttokoulussa. Mina kiiruhdan, mutta hengastyn enkä jaksa edemmiä kuin Sirpalesaaren paahan. En voi astua askeltakaan paksussa lumessa ja talvipalttöössä ja kohmelossa, täytyy levätä, lyahtaa markaan hankeen, en jaksa fyysillisesti ... ja kun olen levannyt, en jaksa psyykkillisesti; kammon kuolemaa, vaikkei minulla ole elämästä odotettavana ei niin mitään. Mina sanoin silloin itselleni tekosyyksi sen, että huomenna lankee vekseli ja että kunnan miehen kunnia muka vaatii, että se on järjestettävä, ennenkuin järjestää tämän toisen--mutta se oli tietysti tekosyy. Mina en uskalla, minulla ei ole voimaa edes kuolla--lahdin Ursinin kalliolta ja paadyin Sirpalesaareen ... toivon, että sinä paaset pidemmälle, poikani ... mene ja tee toisin ... uusi uskosi sinua auttakoon. Amen. Nyt menään kotiin. Onko sinulla markka ... ei, minulla onkin. Ishvoshjik!"

Seuraavana päivänä minä lahdin--pakenin. Etten joutuisi siellä vierailu maalla omine voimieni hukkaan minäkin, koska ei kukaan minuakaan rakasta.

Sinähän olit silloin siellä, mutta enhän sinusta mitään tiennyt. Sinähän olit se tyttö, joka oli hypellyt hänen edessään puutarhan polulla. Hän ei saanut sinusta voimaa kuollakseen, minä sain sinusta voiman eläkseni--vielä kuolemasikin jälkeen.

Tulin tänne erämaahan enkä palannut sinne enää koskaan.

Saali, että meni tämä suloinen sunnuntai hukkaan naisissa. Kuuluu kirkonkellon loppukumaus. Jumalanpalvelus on päätynyt, kirkkoväki tulee, toiset ajaen, toiset soutuvaan.

* * * * *

Puhuimmehan naistakin menneistä joskus. Sinä, joka ymmärsit kaiken, et koskaan oikein ymmärtänyt, et päässyt perille siitä, miksi on tarpeen sellainen auttaja, pelastaja ja tuki. Sinä et koskaan ollut semmoista tarvinnut. Olit syntymästäsi sitä tekoa, että helahdit heti oman aanesi, niinkuin parhaasta metallista valettu kello--hopeakello. Se kello oli tietämättäsi soinnut hänenkin, vanhan toveriparan, sarkyneeseen sieluun. Sinulle ei ollut tuottanut mitään vaivaa olla hyvä, jalo ja puhdas, olit terve ja tahraton sekä ruumiillisesti että sielullisesti. Mikä ihana ihminen sinä siinäkin suhteessa olit! Ilman kiusausta korvessa, ilman taistelua, voittamisesta tarvetta tai tappion vaaraa.... Ei mennyt sittenkaan hukkaan tämä sunnuntai, saatuaani sanoa vielä tämän.

On vielä yksi taival, ennenkuin tulen perille, sinne, missä sinun aikasi alkaa. Se on vuosilta ja tapahtumilta pitkään, mutta elämyksiltä lyhyt, sillä niitä ei oikeastaan ollut kuin yksi ainoa: kaipuu. On kuin ajaisin ja ajaisin, yksin, talotonta taivalta, vaikka ajan paljonkin ohitse. Ajan paljon ohitse, näen tieni varrella taloja ja kylä, poikkean niihin, olen mukana tapahtumissa ja ihmisten touhuissa. Isä kuolee, saan haltuuni tämän talon ja hoidan sitä äidin kanssa. Me menestymme, otan osaa kunnallisiin ja kansallisiin. Uurtelen tavallaan uraakin, sillä minä

naytan heille, että herrastakin voi tulla talonpoikana mies eikä renttu, vielä parempi talonpoika kuin talonpoika itse. Minahan taalla yritän, neuvon ja otan aloitteita heidänkin hyväksyä. Pysyn pystyssä--omin voimin--olen täydellisesti hermojeni ja lihasten ja janteideni ja tunteitteni herra--tulien helposti toimeen ilman sitä vanhaa yhteisuskoo--saan itsessäni aikaan sisäisesti paljon enemmän kuin kukaan muu--katselen saalien heitä, jotka hakevat turvansa lunastuksista ja pelastuksista ja semmoisista. Mita lienenkin menettänyt, en ole menehtynyt. Tunkee joskus epäily: kannattaako? en koskaan saa palkkaani, en koskaan kohtaa hantaa? Missä minä taalla hantaa kohtaisin? Mutta vaikkei hän tulisikaan, en tee tata palkan vuoksi, minä sittenkin olen uskollinen; koska en saa olla hänelle, jota minulla ei ole, niin saanhan itselleni, ainoalle, joka minulla on.

Eikä kuitenkaan mikään kaikista tästä kaiu _muistelun_ arvoisena mielessäni eikä ole tämän taipaleen oikea sisältö. Sieltä tänne saakka soi senaikuisen elämän ainoana johtosävelenä se, mikä yksinäiselle matkamiehelle: reeni alati yksitoikkoinen ritmi, tiuku, kulkunen, joka soittaa aina vain samaa aihettaan: kaipuuta, kaipuuta, onnen ikävää, milloin vahan aamassa nousten, milloin vahan laskien--ylämaet, alamaet, metsätiet, viitatie niemestä niemeen, varsinkin talottomat taipaleet, loppumattomasti. Enkä tiedä, mihin matka on päättyvä ja milloin, tuskin minnekaan ja milloinkaan.

Kaikki muu kuin kuolee, kaippuu yksin elää, vuodesta vuoteen, aina tyydyttämätön, aina hivuttava, valista jätävään, se ainainen yksinäisyys, ystävän ikävä, ja toverin ja henkiheimolaisen tarve.

Sita elättää erämaa ja autiot ulaput, niiden avaruus, suuruus, hiljaisuus ja yksinäisyys ja matkojen kaukaisuus. Sita elättää kolkko viima, paahtaessaan pohjoisesta--tai on tyven ja revontulet palavat. Sita elättää kuikan huuto yli suurten selkien--kuovi, joka valittaen kutsuu soiden takaa omaansa,--halli, joka ulvoo haikeuttaan peninkulmien paahan, vaaralta vaaralle, toverilleen, jota ei koskaan ole tavannut, vaan jota kuitenkin vaistoo, niinkuin viimeisessä toivottomassa kaihossa, tienneeko itseään minkä, tai ulvoo sitä taivaalle kylmaan kuuhunkin, mihin sillä ei ole mitään mahdollisuutta paasta.

Sita elättää hankia sulattava paiva ja myöhaan yohon tippuva räystäs--puro, joka kevätynä soittaa--tai kun kesäkuu kulkee sihisten yli heilimoivan pellon--tai kun kay syysmyrsky ulapalta ja notkistaa vastarannan puut ja leppälehdet nurin, valkoisen puolen päälle päin.... Tai kun on tammoinen ypyksinäinen sunnuntai-ilta ja hanuri kuuluu sillalta ja heilläkin tuntuu olevan haikea ikävä, vaikka tanssivat.

Naista se elää ja naisissa se kasvaa--ja minä odotan ihmettä lumoja luomaan, odotan jotain tulevaisuutta, vaikka tiedän, ettei tule. Sillä minun täytyy, koska se on ainoa, jonka kautta olen kosketuksissa kanssasi. Kun sen joskus kadotan, sitä kaipa--kaipuutani. Se on kuin kytötuli lumen alla suossa, suitsutus tunteettomalle haltijalle, josta en tiedä, onko sitä, onneni haltijaa, enää minulle olemassakaan.

Vaan jos se sittenkin olisi? Jos yhtäkkiä olisit tullut, seisonut tiellä odottamassa ja pyytänyt pysähtymään ja noussut tähän rekeen ja sanonut: "Siinähan olet, loysinpas, saanko seurata?" Sita kuvitellessani:--että joku etsii minuakin, niinkuin minä hantaa--kaihon kulkunen lakkaa soimasta, yollinen viima puhaltamasta, tulee tyven ja sappi kuun ympäriltä katoaa. Näköhainnassa joskus tapahtuukin niin, olet tulevaisuusi, tinarinta tienkaanteessa, kuutamossa, samassa haihtuaksesi kuin vitilumi

hangella ... ja jainen kuusi tiepuolessa taas kohisee ja tiuku ja kulkunen yha itkee ja mina istun paa hupussa syrjin viimaan ja viluuni.

Ja kuitenkin olit jo--tiedanko kuinka monta kertaa--kulkenut tieni poikki, ohitseni siella, mista pakenin tanne, tietamattani, aavistamattanikaan, etta sinua oli olemassa. En ole voinut ikina ymmartaa, etten sinua jo silloin tavannut. Kuinka ei joka hermo tiedoittanut, etta tulit minua vastaan, kun tulit vastaani joka paiva, monta kertaa paivassa, kulkiessani samaa katua kuin sinakin? Kuinka ei sieluni soinnahtanut sinua, kuinka en erottanut aantasi muiden aanista ja nauruasi muiden naurusta, silmiasi muiden silmista, en kayntiasi, en palmikkoasi, kun tyttoparvi, jossa sinakin kuljit, hulmahti ohi?

Kuinka oli henkeni niin epaherkka, kuinka sieluni siihen maarin turto?

Eika henkeni sittenkaan ollut epaherkka--eika tuntoni sittenkaan turto....

Muistatko--?

Kuulen ensin aanen ja tiedan samassa, etta se on sinun. Naen sitten notkahtavan vartalon ja tiedan, etta se on sinun, ja kun samassa naen kasvosi ja katseesi, alhaalla laiturilla, pyorahtaessasi pain laivaan ja katsahtaessasi ylos kannelle, tiedan kolmannen kerran, etta se olet sina.

Seison alakannella avatun laivaportin kohdalla. Koivuilla koristettu juhlaiva, joka jarvea kiertaen on kulkenut sillasta siltaan, noukkien laulujuhlaan tulijoita, on pysahtynyt taas muutamaaan, ja laivan portti avataan.

"Vielako me mahdumme, herra kapteeni?" kysyy helea aanesi neitoparven keskesta.

Kumartaen ja tehden kadellaan keikailevan liikkeen sielta alas vanha, kohtelias kapteeni vastaa:

"_Teille_ taytyy aina olla tilaa minun laivassani, keijukaiset.--Seis!-- Takaisin!--Lankonki alas."

Teita on retkikunta nuoria neitoja, kaikki samanvarisissa ja -kuosisissa urheilupuvuissa, kukkia rinnassa, matkasauvat kadessa, selassa pienet reput. Teissa on jotain, joka ei ole takalaista. Ette malta odottaa porraslaudan laskemista, vaan hypahdatte, sina ensimaisena, sillalta suoraan laivaan. Tartut toisella kadellasi kaiteeseen, toisen saan mina ja nostan sinut sisaan.

"Kiitos," sanot sina, ehtimatta katsoa auttajaasi.... Sitten sina katsot ja toistat: "Kiitos!" saestaen sita silmayksella, jonka luulen sanovan, etta olit mielellasi antanut minun auttaa, niinkuin se olisi ollut sinulle iloinen yllatys. Sitten riennatte kaikki ylakannelle, josta teita tervehditaan ja huudetaan tulemaan.

Kun toinnun, olen tajunnut: elamani ikuinen onni--tai sen ikuinen onnettomuus--on kulkenut ohitseni ... kaikki on ratkaistu, en tieda, miten, olipa miten tahansa, mutta ratkaistu se on ... jos han ei ole se, ei hanta ole eika tule.

Tapaan sinut ylakannella laamannin vaen seurassa. Ne ovat ottaneet sinut haltuunsa niinkuin omansa, niinkuin sukulaisensa, nuoret herrat sinuttelevat sinua, kyselevat teiltä jalkamatkastanne, siina nauretaan ja ilakoidaan. He, nuo uusmaalaiset keikarit, ovat sulkeneet sinut piiriinsä, kohdellen sinua silla teennaisella, suojelevalla, itserakkaan ivallisella hienostelulla, joka minua heissa aina on tympaissy, noissa minulle kuin vierasverisissa, herrasrotuisissa, kyomynenissa, piikojensa pitajissa, isansa pojissa, tuon vanhan elostelijan, aina sikariaan imevan, punanenaisen ja -naamaisen, valkoliivisen totisedan. Joka kerta kun tulevat tielleni, mina vavahdan ja vaistan heita kuin metsanelava vierasta hikea. He koettavat olla minulle tuttavallisia, kun joskus tavataan, mutta ovat samalla suojelevaisia, jota en voi sietaa. Olet heidan saaroksessaan, lasket leikkia heidan kanssaan, naurat, olet hilpea, mutta samalla mina mielihyvalla totean, etta olet hienompi ja sivistyneempi kuin he, jotenkuten eristayt ja pidat heita valimatkan paassa.

Yhtakkia sina siella kaannyt, niinkuin etsisit jotakin, naet minut, saat hamillisen ja samalla iloisen ilmeen, ja virkat jotakin laamannin tadille. Han on ainoa siina perheessa, jota siedan, hieno, vanha rouva, aidin ystava, salaisesti herannyt, joka valista tulee meille puhumaan huoliaan. Han viittaa minut esiin ja esittelee meidat, laamannin herrojen vaistyessa silmiaan siristaen ja antaessa hitaasti tilaa minulle, kotikutotakille. Sina astut heidan piiristaan ja ojennat minulle katesi. Kasvoillesi leimahtaa elava, herkan sielun valiton valahdys, joka nayttaa ilmaisevan herttaista hyvaa sydanta ja pohjatonta, kirkasta hyvantahtoisuutta ja koruttomuutta, ujoa ja samalla avonaista ja iloista mielta--heijastaen sen pohjaa samalla kuin pintaa niinkuin kirkas lapikuultava poreileva lahde. Ethan osannut etka tahtonut koskaan salata etka peittaa mitaan etka olla muuta, kuin mita olit--tiesin aina, mita ajattelit ja tunsit--joka teki olon kanssasi turvalliseksi ja suhteemme suoraksi.

"Olemme oikeastaan vanhat tutut", sina sanot, ja katesi ote on luottava ja luja niinkuin toverin.

"Missa herrasvaki on tutustunut?" kysyy joku herroista.

"Minulla oli ilo auttaa neitia laivaan", mina sanon.

"Olen tuntenut teidat jo kauan sitten--te ette tietysti muista etteka voikaan?"

Ja sina kerrot nauraen, punastuen, mutta siita valittamatta, luontevasti ja avomielisesti, kuinka olin harva se paiva tullut teidan koulutyttoparveanne vastaan Bulevardinkadulla. Olitte "ihastuneita" kotikutosarkaiseen ja naapukkalakkiseen.

"Siis vanha flamma--onnitteleme!"

"Te punastutte molemmat!"

Ja he jatkoivat tahan tapaan, joka minulle aina on ollut sanomattoman vastenmielista ja epasivistynyttä. Sina et nayttanyt valittavan, vaan sanoit hilpeasti:

"Tiesimme, missa asuittekin ja kenen kanssa."

Mainitsit vanhan asuntoverini nimen--sinako siis olit se hanen kirsikkatyttonsa? Kerroit hanen olevan siella maalla, kansakoulunopettajana, naimisissa eraan kunnon talonpoikaistyton kanssa, jonka olitte hanelle toimittaneet ja joka oli tehnyt hanesta miehen.

Kuulin kaiken tuon, mutta koko ajan mina vain ajattelin tata yhtä: han on nahnyt minut, vaikka mina en ole nahnyt hanta, han tunsi minut ja han tahtoi tutustua minuun uudelleen, ja sen kaiken han sanoo noiden kuullen.

Kapteeni tuli samassa, saatuaan laivansa kayntiin, pyytamaan, etta sina olisit niin erinomaisen ystavallinen ja herttainen, etta antaisit juhlayleison kuulla kuorosi ihanaa laulua. Sina suostuit koreilematta. Asetuitte perimmalle kannelle pyorylaan hulmuavan lipun alle koivujen keskeen. Lauloit itse mukana. Kuorosi naytti tulkitsevan vain sita, mika silla oli sinua. Tyttosi olivat kuin toisintoja sinusta, niinkuin kamarineidot prinsessastaan, kasvojen ilmekin sama kuin sinulla.

Olin kai kuvitellut itselleni ulkomuotoasi ja olentoasi jonkinlaiseksi kaikkina naina kaipuuni vuosina. Koettaessani nyt saada esille kuvaa, jonka mahdollisesti olin luonut sinusta itselleni ennen tata tapaamista, en saa esille pienintakaan piirretta, joka olisi toinen kuin se, mika siina silmanrapayksessa, kun kuulin aanesi ja nain vartalosi ja kohtasin kasvojesi ilmeen, painui mieleeni olevaksi ja olleeksi. Sinua ymparoi siina viilea tuuli ja paivanpaiste ja siniset laineet ja liehuvat liput ja juhannuskoivut kannella. Terve vari, kylma hipia, mutta silma tumma ja lammin ja hymy monivaihteinen, silman ymparys herkka--paavaikutus raikkaus ja pirteys ja luontevuus ja hempeys.

Laulunne loputtua katettiin teille kahvipoyta kannelle, ne ottivat, laamannin vaet ja kapteeni ja muut herrasvaet, teidat haltuunsa ja sulkivat piiriinsa. Mina istuin syrjassa toisella puolella kannen, josta voin sinut nahda. Olit mukana, mutta kuitenkin niin, kuin et olisi ollut oikein kotonasi, omassa heimossasi, niinkuin olisi katseesi joskus etsinyt jotain, kurkottautunut toiselle puolelle jonkun esteen yli, kuuntelit, mita sanottiin, mutta hajamielisesti, ja kysyit uudestaan. Ja minulle riitti onni, niinkuin monesti ennen, nahda ja kuulla ja koota itseeni kaukaa. Olit omani, niinkuin laulajatar tai nayttelijatar on, hanen omalla ottamallaan oikeudella, sen, joka hanta ensin ihailee ja parhaiten ymmartaa. Vaatimatta hanta erikoiseksi omakseen han ottaa kaiken, minka se muillekin antaa, mutta han luulee ottavansa ja omistavansa samalla joukon erikoisuuksia ja hienouksia, joita muut eivat muka huomaa. Aloin omistaa sinun kaiken kansan kauniistasi sen, mika mielestani kuului vain minulle ja minka mina, vain mina, kykenin ottamaan ja olin oikeutettu saamaan: erikoisen vivahduksen aanessa, varahdyksen huulilla, paan ja palmikon viivan, tavan, milla veit kupin huulillesi ja nielit--lopulta kaiken, niin ettei sinussa sittenkaan ollut mitaan, mika olisi voinut olla muiden. Kun vaikutit minuun niin erikoisesti, niin voimakkaasti, et voinut olla toisen, sinun taytyi olla vain minun ja minua varten. Et voinut olla tarkoitettu muille kuin minulle, ei mikaan voinut olla olemassa sinussa ilman minua. Mina olin kuin sen olemassaolon ehto ja edellytys. "Et muille neito nuori, vaan minulle neito nuori!" Sinussa oli minulle jotain synnynnaista, salaperaista sukulaisuutta, omaa pyhittamaani ja itselleni vuosien kaipauksella vihkimaani, ansaitsemaani etuoikeutettua. Olit minun siksi, etta minulle sovit paremmin kuin kenellekaan. Noilla toisilla tuossa ei ollut aavistustakaan oikeasta sinusta. Olit heille luultavasti vain yleensa soma tyttö. Olit pian omani _niin,_ etta _otin_ sinut tuosta, vein sinut taalta oman ottamiseni oikeudella, sijoitin kotiini, tulevaan elamaani, nahden sinut salamannopein elamyksin kulkemassa pihapolulla reippaana emantana,

kantamassa lasta keveästi ja vaivattomasti tukevilla kasivarsillasi, vaimona, aitina heti samalla kuin morsiamena. Ohjelmoi siinä koko tulevan elämämmen onnen.

En tiennyt vielä edes, kuka oikein olit, en edes, mikä oli etunimesi. Ystavallinen, herkkävastoinen laamannin tati yhtäkkiä istui vieressäni ja kehoitti liittymään seuraan, hänen tuolinsa oli vapaa; mutta kun minä kiitin ja tein tilaa sivullani, hän jai ja alkoi kertoa sinusta. Olet orpopyttö, setasi, tuomarin tadin veljen, kasvatti, olet suorittanut kokeet jatko-opistossa ja myös seminaarissa, sillä aiot opettajaksi, joka ala sinua miellyttää, koska rakastat kansaa ja tahdot uhrata elämäsi sen valistamiseksi--jollat sitä ennen joudu naimisiin, niinkuin on hyvin luultavaa.

"Aini on niita tyttöjä, jotka ennen tai myöhemmin menevät naimisiin ja parasta se onkin; silläkin alalla heitä vielä tarvitaan, vaikka voihan olla hyvä, että he sitä ennen harrastavat muutakin. Hän on aitiityppi, meidän pikkutyöt olivat aivan rakastuneita haneen, niinkuin kaikki muutkin. Pappa ja pojat ovat miltei mustasukkaisia toisilleen. Pojat, jotka niin usein riitelevät, ovat olleet kuin enkeleitä keskenään."

"Hän on kovin hauska ja miellyttävä tyttö, ja kovin musikaalinen", jatkoi hän.... Meillä oli tavattoman hauska ... ne saivat aikaan sekakuoron ja lauloivat saarissa ja järvellä. Meillä oli aivan juhla- viikko. Minua hän oikein hemmoitteli--en ole, jumala paratkoon, semmoisella juuri pilattu. Toivon, ettet ymmärrä minua vaarin. Mutta kuinka aitisi jaksaa? No, nyt sieltä näkyy kaupunki.

Laamannin tadin puhuessa ja sinua katellessa sinä olit koko ajan ollut hymyily-yhteydessä hänen kanssaan ja siitä oli kuin pirahtanut jotain minullekin. Lahestyttaessa kaupunkia sinä jouduit liukumaan minusta ja tämä kosketus hammentyi.... En käyttänyt lyhyttä tilaisuutta paastakseni puhelemaan kanssasi. Seisoit hetken yksin katsellen kaupunkia, jossa liehui juhla- lippuja kaikilla katoilla sitä ympäröivien kukkulain tummaa taustaa vastaan, ja rannassa kiilsi vastamaalattuja laivoja ja parveili heleapukuista juhla- yleisöä, juhla- merkit rinnassa, ja nuoria ylioppilaita marsalkkanauhoissa. Sinulla oli kasvoillasi ihastunut, miltei haltioitunut ilme. Sitten katsahdit taaksesi laivaan ikaankuin hakien jotakin, jolle olisit tahtonut sanoa jotain, mutta katseemme eivät osuneet yhteen ja samassa olivat laamannin herrat taas takanasi tarjoutuen kantamaan tavaroitasi. Heillä oli tuttavilla rannalla vastassa ja he veivät sinut mukanaan. Emmehan saaneet koko juhlan aikana paljoakaan tavata emmekä vaihtaa montakaan sanaa. Mutta minä luulen, että sinä tiesit minusta niinkuin minäkin sinusta. En kadota sinua näkyvistäni. Asut samassa talossa puistotorin varrella, missä laulajatar silloin ennen, ja tulet samaan ikkunaan kiittamaan serenaadista, jonka ylioppilaat--kai laamannin herrojen toimesta--panevat toimeen sinulle ja kuorollesi. Teillä on juhlassa suuri menestys. Seurailen sinua juhla- kentälle ja laulajaisiin ja kaikkialle--kaukaa. En paase kosketuksiin kanssasi enka erikoisemmin koetakaan. On kuin tahtoisin vielä olla kiinni kaipuussani, pyrkimättä sen tyydyttämiseen. Valista on, niinkuin en hennoisi vielä sijoittaa sitä mihinkään oleelliseen. Etsin kyllä tilaisuutta, mutta en sitä valmista, vaan jatan sen tavoittamisen sattuman varaan. Olen yhä edelleen selvillä siitä, että kohtaloni on ratkaistu:--joko--taikka ... kaikki--tai ei mitään ... kolmatta ei ole.-- Mutta on kuin olisi arvan onnistumisen taikana, etten itse saa ryhtyä sitä vetämään enka ratkaisua kiirehtimaan. Hedelman pitää pudota puusta omasta painostaan minun sitä ravistamatta. Sinunkin pitää kaivata ja tulla, ainakin puolitiehen, minua vastaan, sinunkin on astuttava

askeleesi. Koska juhlakentalla ja muuallakin menet muiden luo, mikset tulisi minunkin luokseni, jos sinulla siihen olisi tarve? Olethan tietystikin huomannut, että seurailen sinua kaikkialle. Tiedat jo, mikä on tarpeen, voidaksesi ottaa jonkun kehoittavan askelen, vuorostasi sinakin. Ja mina odotan ja toivon sita.

On kaikkien kuorojen huviretki laivalla. Varaan jo ajoissa itselleni paikan, istun ja odotan, taalla varmaankin olen saava paremman tilaisuuden tavata sinut kuin juhlakentalla, jossa aina olet mukana jossain ohjelmassa tai omaistesi ja ihailijoihisi ymparoimana. Laiva on jo taynna vakea ja lahtovalmiina, mutta sinua ja kuoroasi ei nay. Odotan niin kauan, etten enaa voi poistua. Siita tulee ikava retki minulle valinpitamattomien tuttavien seurassa, minun tayttaa kuulla lakkaamatonta laulua, joka minua tympaisee, kun sinun kuorosi ei ole mukana, ja laulujen valissa iankaikkisia, isanmaallisia puheita, jotka pyrkivat lentoon, mutta eivat paase, rapyttavat vimmatusti, mutta eivat osaa nousta. Eivat muutkaan niita kuuntele, vaikka huutavat elakoota ja taputtavat kasiaan niiden loputtua kiitokseksi siita, etta vihdoinkin loppuivat--alkaakseen uudelleen.

Kun vihdoin viimein olimme kaantyneet ja olimme lahestymassa kaupunkia, tuli sielta vastaan toinen laiva, menossa etelaan, taynna juhlakansaa, joiden joukossa, laivan sivuuttaessa toisensa, nain kuorosi sen kannella. Tietysti sinakin olet siella. Olen nakevinani sinut, mutta sina et nae minua. Heilutat liinaa, niinkuin et oikein tietaisi kenelle, ikaankuin haparoiden, toiselta rannalta, ainoastaan olemassa oloasi ilmaisten-- kuvittelin, etta heilutit minulle, vaikken uskonutkaan. Mitapa sina minusta, mitapa minusta kukaan?

Naissa juhliissa on minusta yhtakkia jotain teennaista ja kieroja ja vaillinaista. Ne ovat olevinaan kansanvalistusjuhlia. Keta taalla on? Herrasvakea enimmakseen, tuskin yhtaan talonpoikaa, ei ainoatakaan tyomiesta ottamassa osaa. Suomen suuret salot eivat ota niihin osaa. Ei nailla tallaisilla Suomen kansan pohjakerroksia valisteta ja herateta eika niiden henkea ravita. Korpien katkoihin olisi mentava puhumaan ja soittamaan, kylasta kylaan, torpasta torppaan, koyhan kansan trubaduurina, niille, jotka eivat tieda, etta heillekin on jatetty kantelo jalelle. Jos minulla olisi ollut se pikkukuoro, olisin tiennyt, minne sen kanssa mennaa, en olisi tullut tanne, en mennyt laamannin herrojen huviksi heidan saariinsa soittamaan.... Mina siis saan puskea yksin sitakin turvettani, tasta lahtien niinkuin tahankin asti. Tunnen saavani siihen uutta sisua ja uutta kiristavaa voimaa. Ollappa minulla toveri, ollappa meita kaksi!

Mina jo paatan: tahdon saada sen selvaksi hanelle, joka meni minulle hyvastia heittamatta, lahden hanen jalkeensa sinne etelaan tallalla samalla laivalla, joka ilmoittaa lahtevansa tunnin kuluttua. Menen sinne sen vanhan toverini luo, sielta jollain tekosyylla sinun luoksesi, haen sinut kasiini vaikka maailman aarista.... Siirryin tietysti sittenkin omaan laivaan, joka sekin lahti tunnin kuluttua. Voitin itseni--muka. Silla oliko se nyt sittenkaan mikaan voitto? Eiko olisi ollut suurempi voitto voittaa itsensa toisapain, ottaa kerrankin kohtalonsa omiin kasiinsa eika antaa sen aina johtaa? Koska kuitenkin olin varma, peruuttamattoman varma, nyt sinun mentyasi, etta olit se ainoa ja oikea.

Kiduin kylman yon kippurassa laivan kannelle, pelastusvyo paani alla. Kavelin raskaan taipaleen laivarannasta kotiin.

Miksi sittenkin olin ollut niin saamaton, miksen sittenkaan tarttunut

onneni ohjiin?

Siksiko, ettei niin pitanytkaan, koska niihin on kenenkaan itsensa turha tarttua, turha koettaakaan temmata niita itselleen ja pakottaa omaan puoleensa sita, minka on mentava toisaanne? Ovat luulleet sen voivansa, maailman valtiaat. Ovat olleet olevinaan ohjissa. Olivatkin kohtalotarten ruoskan alla ja sen alla huohottivat, huohottivat ja sen alle naantyyvat. Ei kukaan ole oman onnensa seppa, vielä vahemman muiden. Ainoa, jolla voi tehdä tyhjaksi riippuvaisuuden tehon, on: ei ohjata, ei uhmata, vaan kyyristya ja kestaa.

Minulle yritti tulla tama taytymykseen tyytymisen mieli, mutta mina tyonsin sen silloin vielä ovesta takaisin.

Kapinoi tietamatta mita vastaan.... Menisinko sittenkin sinne etelaan?

Mutta mina puskin pohjoista kohti, minun taytyi saada jostain itselleni turvaa, ja mina painoin eramaahani ja eramaani taa niinkuin ennen.

Viimeinen erotaival alkaa.

Olin pannut hanta varten, kuviteltuani ja kaivattuani varten, taalla uuteen kuntoon vanhat huoneet ja liittanyt vanhoihin uusia, olin muokannut hanta varten maat, raivannut uutispeltoa, ojittanut suota, kyntanyt vaot ja kylvanyt hanelle niihin. Hanta varten kalkkoi kirves hirsimetsassa, soljui auringossa valkkavalla talvisella tiella rakennuspuu pihaan, sinkoili lastu uuden kesaaitan salvoksella maaliskuun auringossa kuin koskessa vesipisarain parsky. Han oli tulevinaan valipalaa tuomaan, nousevinaan telineille, piiluni iskeytyi levahtamaan hirren paahan ja mina istuin hirrelle ja minulle ojentui hoyryava juoma ja vastaleivottu lamponen, han viipyi ja ihasteli tyoaloja, suunnitellen apuna, miten tama ja miten tuo--han lahti omiin askareihinsa, notkahdellen, hyrahdellen ja kerta vielä jalelleen katsahtaen ja haipyi--mutta ei kadonnut. Oli taalla, vaikkei ollut, mutta oli tuleva kerran. Mina hanta varten rakentelin ja laittelin, se elamani ainoana tarkoituksena ja se tarkoitus ainoana ilona. Veistelin talvella soutuveneen, sivelin siihen ruskean tervan toukokuun paahteessa, lounastuulen liehtoessa kesaa, tein sille telat uuden uimahuoneen viereen--sorvasin talvipuhteella rukin sijansa katsojaa odottamaan, hoylasin sukset, raudoitin kahden istuttavan reen ja kahden ajettavat rattaat--oli kasvatettu kotivarsasta nuorikolle nimikkovirkkukin.

Oli tullut hyvät vuodet, pelto tyonsi ruista kuin kaislaa, kaikki onnistui, han oli se hyva haltija, joka hoiti taloa, hanta itseaan ei nakynyt, vaan jalet nakyi muuallakin kuin vitilumella ja rannan hiekassa, se sai minulta uhriksi parhaan, mita minulla on: ainaiset ajatukseni ja lupaukseni, eika muuta vaatinut, siihen tyytyi. Oli kysyvinaan, oli kaskevinaan kertomaan ja sai tietaa elamani aikaisimmatkin ilot, hilpeimmat muistoni--kun istuin yksin ehtoisin puutarhassa koivun alla ja kun iltarusko riutui ja lehmisavu halaili peltoa ja iltausva niitya ja ojensivat toisilleen katta aidan nurkassa pihlajan yli. Tiesin, etta han tulee ja ottaa iloiten vastaan, minka mina iloiten annan, en tieda, milloin, han voi tulla milloin hyvansa, siksi taytyy taman kaiken aina lamppuna palaa--kukkakimppu kuvan alla olkoon aina valmis ja aina tuores, joka aamu sama ja joka aamu uusi, jossa on kaikki kukkaset kevaiselta niitylta, kaikki toivot tulevasta ja kaikki muistot menneesta: hanelle

pyhitetyt lapsen nait, pojan haaveet, oudot linnut, ruskea elukka tuossa hernemaassa, valkoiset tytöt ja punaiset, Taaton Tati, Satu-Anni, Kenoveeva ja kesy hirvi, Johanna, kurjet ja joutsenet--ja etta olen saanut takaisin vanhat ihanteet ja omistanut uusia, ollut itselleni uskollinen--ja kuinka mielestani niiden kera kohosin ja kirkastuin, ylenin ansiokkaaksi ja arvokkaaksi sille, jota palvelen--nuorukaisen lupaukset ja saavutukset, taistelut ja voitot--kaikki nama tapaukset ja ajatukset ja tunteet soiden sanoina, kerran sinulle kerrottavina.

On nyt, niinkuin olisin kautta elamani valmistellut ja pyhitellyt ne kaikki kuin haalahjaksi, tervetuliaisiksi uuteen kotiin: iloisimmat ja ihanimmat ja onnellisimmat elamykseni kaikesta, mita minulla siihen saakka oli ollut.

Aitivanha on aavistanut aherrusteni salaisen tarkoituksen, arvannut tarmoni ja tyoiloni syyn, sen herkkaan korvaan on kai kuulunut jannittyneen tyojousen hermon varina, ja han sanoo istuessamme viikon viimeisena iltana uuden aitan kynnyksella, minulla kadessa sen avain, jonka mina, viilattuani sen lehden ja sita pajan jalelta sirosteltuani, olin pudottanut hanen helmaansa, sanoo:--"Olisi jo aika ripustaaksesi aittasi avain nuorikon vyolle."--"Ei ole vielä sattunut sopivata."--"Pitaisi katsoaksesi, olisi jo aika tuodaksesi."--"Olettehan taalla te, aiti."--"Pian minusta aika jattaa"--ja han alkaa taas esitella omia ajattelumiaan.--"Kun eivat minun kelvanne, etsinet itse", huokaa, kun vaikenen.--"Mistapa mina heita?"--"Menet juhille, siella heita karkeloinee kassapaita sinullekin."--"Jollei joskus lentaisi lintu raystaan alle minun liikkumattanikin?"--"Ei tule sekaan lintu liikkumatta."--"Tuleehan tiainen ja paasky, heraan paivana kesaisena ja siina se sirittaa."

Mutta laitto ai kuitenkin evaat ja lahdin--hanelle mieliksi, lienee ollut aavistukset itsellanikin. Kavi, niinkuin kavi.

En voi enaa jaada tanne, missa kaikki liiaksi muistuttaa sinua--joka olit taalla ollut, vaikket ollutkaan ollut--niinkuin muistutti tuonnoin, tanne haudaltasi palattuani, ennenkuin taas tulit takaisin. Tulet joka paikasta kummitellen vastaani, et enaa toivottuna haaveena, vaan menetetyt aaveena. En kuule enaa aanta, vaan aanen katoavan kaiun. Ei kukaan enaa voi asettua siihen, missa sina olit. On autiota, sisallotonta, on kaynyt kulo, ei pala enaa aarnituli katketyn aarten ylla. Kavaisit pesassa, hylkasit sen, pyrahdit pois eika kukaan toinen ole ottava sita haltuunsa. Ei ole taalla sijaa enaa entiselle kaipuullekaan, veit senkin viihdytykseni mennessasi, otit senkin, ja omasihan olikin. Ei ole siitakaan enaa, tarkoituksettomasta, toivottomasta, itseansa jaytavasta ikavasta. Minun taytyy siis taalta pois, autiosta ja tyhjasta talosta, itse aution ja tyhjan.

Minne, en tieda. Jonnekin toisaanne kuin mista tulin.

Anti-koirani, aina samaniminen, tyttaren tyttaren tytar, tietaa, on ollut vastassa laivarannassa, on kieppunut koko paivan kintereillani, mielitellyt, viekoitellut--juoksee rantaverajalle ja kutsuu, kulettelee kalakonttia pitkin pihaa, retuuttaa sen rantaan, kiertaa hantaa verkkovajan ovella, vakiutuu viimein uuden veneen kokkaan ja ulvoo--ensin ikavasta, kun en tule enka valita, sitten ilosta, kun tulen ja alan vaantaa hankavitsaa--tietaa kaiken, ymmartaa kaiken, jonkun vaeltavan ihmishengen katko.

Aitivanha kysyy puutarhan portilla:

"Menetko minne?"

"En tiedä niin tarkoin."

"Jos menet koskille kalaan, ota ruissakki myllyyn."

"Se sopii ..."

... sillä miksen menisi koskille yhtä hyvin kuin minne muuannekin.

"Ja älä tulekaan ilman lohia ja suuria sayneita--ota astia ja anna myllarin Johannan suolata, tulee pian heinanteko ja sarpimen tarve vaille. Kai otat verkkosi ja onkivehkeesikin?"

Aiti tietää, mistä poikansa mieli aina viihtyy. Aiti on nähnyt mielen mustaksi ja aavistellee syynkin: jos lieneekin juhliilla jotain etsinyt, ei ole löytänyt. Ei tiedä muuta, mutta ei utele, ei aiti koskaan utele. Tahtoisi parasta ainoalleen, viimeiselleen--kuolivat nuorina toiset. Aidilta ne vietiin, häneltä vietiin kaikki, minulta ei. Aiti eli heissa, minä aina omissani. Lienenko muistanut lohduttaakaan silloin, kun olisi pitänyt. Aiti katkee omat huolensa, kuta suuremmat sitä tarkemmin. Ei osaa nauraa, mutta ei myöskään itkea, ei ainakaan muiden nahden, aina tasainen, aina tyyni, yöllä vain joskus kuuluu seinän takana valvovan hiljainen huokaus, silloin surree, minkä surree, aamulla on taas ensimmäisenä työauransa kuressa. Ei hän muistojaan pakene eikä aaveitaan pelkaa. Havettaa itseäni naisten omien huolien haudonta ja pettymysteni paisutus ja oman onneni ikävän hemmottelu--enka sittenkaan voi olla sitä tekemättä.

Laittoi aiti taas evaat, lahden hänelle mieliksi, lienee ollut jotkut aavistukset itsellänikin.

"Varaja kivia koskissa--ja sano terveisiä Johannalle--tässä on vahan viemisiä sen lapsille."

Kaikki hän muistaa, sydän omasta tyhjä, täyttää sen toisilla, Lahdenko?--mutta onhan kuitenkin mentävä myllyyn.

Kun astun veneeseen, on kuin lahtisin pakoon, niinkuin pelkuri. Mutta kun tartun airoon, tulee taas tarve ponnistaa pois poistumisen vuoksi. Aiti on aiti ja minä olen minä, kumpikin hoitakoon itse huolensa, hän tehköön sen omalla tavallaan, minä teen omallani.

Ja minä soudan suuria tyyniä selkiä, eikä kuulu muuta kuin kaakkurin huuto ilmassa. Tulen laajaan virran suuhun ja ylhaalla airo sipaisee nuokkuvia ruohoja ja kumoo kaislikoita, sakeita kuin hankia, kun soudan harhaan. Vetelen virtoja ja vuolaita suvantoja, joiden rannoilla nukkuu suuria taloja ayrilla ja kuvastuu taivasta vastaan kaivonvintteja. Virran suu kapenee ja tulee ne suuret luhtaniityt ja niiden lukemattomat ladot aina etaiseen, matalaan metsänrantaan saakka, minkä takana ovat ne suuret kurkisuot, joilta kuuluu auringon noustessa silloin talloin pitkiä parhduksia. Aamuaurinko vetää kylmää kultaansa soitten yli näkyvalle eramaan vaaralle. Sen alla on se koski, mihin pyrin.

Raukaisee, haukkaan evaita. Mita minä oikein sinne? Keta minä pakenen? Maksaako vaivan? Enko ole raukka? Siinähan on ruissakki, niin--sitä vartenhan minä. Korven reuna lahenee, veden kulku kiihtyy, joki laajenee matalaksi sahiksi, jossa vesi varajaa kuin tuulen virin alla aina samassa

paikassa, ei murru, joskus vain jossain kulahtaa kuin nielevan kurkku. Lahden taas. Avartuu eteen suvanto, koommin kuin pieni jarvi, kalasauna rannan kaarteessa suuren kuusen alla. Olisi siina erakolle maja, mutta kauemmas kaipaa mieli. Vedet kapenevat taas ja niiden vauhti kiihtyy, vesi mustaa kuin Tuonelan joessa, rannoilla juuriltaan suistuneita honkia, ja alas ui vaahtopalloja, poyheita kuin kuontaloita, kosken irti tempomia ja sen sotkemia.

Soudan ja soudan, sauvon ja sauvon.

Paiva kallistuu iltaan, hytetyt hurisee, lohi silloin talloin loiskahtaa ilmaan. Anti-koira istuu kaiken aikaa peratuhdolla, vainuten vesille ja vainuten maihin, tuon tuostakin vilkaisten minuun:--Siinahan taas hyppasi lohi, mikset sina ongi?... Tuolla ui sorsa poikineen, mikset sina ammu?... Tuolla tuoksuu metsopoikue karpalomattaan kupeessa--etko nae--miksemme mene maihin?... Mika sinua vaivaa? Tiedan, mutta onhan tassa tarkeampiakin. Vai olet nyt taas silla paalla? Ja se haukkuu kiihkeasti.

"En ole millaan paalla. En pysahdy, en ammu, en ongi, koska minun taytyy toisille perille."--"Mille perille?"--"Mille perille tahansa!"

Vahtokuontaloita viilettaa yha tiheemmin alas, kuta ylemma tulen. Rannat kohooa, vayla kiristyy, koskitaival alkaa. On kaytava sauvoimeen kasiksi, on oteltava ase kadessa veneenalaisten eramaan vesien voimaa vastaan. On saatava nama rukiit myllyyn, vahat muusta! On saatava rukiit myllyyn ja sarvinta aitivanhan heinavaelle, vahat muusta--onhan juuri sita varten lahdetty. Ela vilkuta siella suvannon lehtosaarella rantapuiden valissa enaa sina, ei ole aikaa, et ole kuitenkaan sina, ja nakyja en tahdo enaa nahda. Tama on eroretken viimeinen taival, ole siella, minne jait. Ei ole nyt aika kuvittelujen ja kaipuun. On aika puskea hyrskysta hyrskyyn, sauvoimen ponnistaa pohjasta ja sysata suoraan kokka, kun koski kampeaa ja virta painaa vinoon. Tama sinun veneesihan nousee nivasta nivaan kuin linnunpoika rapyloin ja siivin. Nousee, kun taytyy--ja vaikkei olekaan muuta turvaa kuin oma itseni, niin ei ole, elkoonka tulko. Jottako nousisit, pursi, paremmin, jos meita olisi kaksi, jos toinen perassa, toinen kokassa, toinen pidellen, kun toinen vaihtaa sauvointa ja tyontaa? Nousen yksinkin--mista sina tiedat, etta kavisi muka paremmin kaksin? Yksin olen, itse ainoa omani. Sina menit sinne, mina menen tanne.

Sauvon vastedes elamani niinkuin nyt taman kosken. Suoriun siita, niinkuin tasta. Se on siina, miten vihaisesti sauvoim ponnistaa pohjasta, siina, miten painan ja painin. Ottelemme siis, sina elamanikin vastavirta, sina kohtalonikin kinahmi. Vaikka olkoonkin joka otteessasi uusi yllatys--mina voitaa. Nyt tiedan, mita varten tanne tulin.--Mutta kenen tassa voitaa? Sinutko? Sinunko kanssa nyt taistelen? Sinuunko kiukkuani pusken? Mita varten?

Siinahan onkin jo suvanto ja voitto ja lepo! Siina on leppoisa, silea suvanto, jota vene viilttaa, niinkuin sita nyt tyontaisivat samat voimat ylos, jotka asken painoivat sita alas, viimeisella vimmallaan. Olen saanut itselleni niiden voiman. Mitako varten taistelen kanssasi? Sinunko uhallasi olen tassa, sinuako uhmaten? Syytinko asken sinua? Mista? Eihan ole linnun syy, etta sattuu lentamaan tien poikki, jota mina satun kulkemaan, eika pysahdy, enka mina hanta sentahden saa.

Kuitenkin kaikitenkin--kosket on valilla ja virrat ja suunnattomat selat ja mahdottoman avarat maat, talottomat taipaleet. Ei mitaan tietoa toisella toisesta, eika tarvitse ollakaan. Eroko? Kaikenko ero? Ihanko uusi taival edessa? Ettako elaman onni ei ollutkaan siella, mista sita

kaiken elamani ensin vaistosin ja sitten tietoisesti etsin? Eipa siis ollut. Kun ei ollut, niin ei ollut.

Taas on tyyntä vettä, rannat nousee, aukee lampi, sitten virta, sitten pieniä järviä ja soilahteleva pitkä suvanto--ja siinä se nyt sitten taas on--kahden vaaran puristuksessa putous, jossa keltainen vaahto kaatuu kalliopaaden yli. Putouksen vieressä on pienoinen mylly, ratas parskeyttäen vettä mustaan markkaan seinään. Ylempänä myllarin tupa ja kiviäidan ympäröivät pellot. Takana on lehtoinen vaaran rinne, ylinna avopää kallio--joita kaikkia, putouksesta alhaalta vaaran laelle ylös, hehkuttaa ilta-auringon viimeinen ilotuli. Tulee aina mieleen, tänne naita vesia sauvoessani: Kas, mikä majatalo Tuonen tumman joen partaalla --sitako varten, että vasahtanut sielu saisi yopya matkallaan ikuisuuden ylavesiin, alkulahteelle, missä se sitten lieneekin, ehkä sokeana hetteen silmana jossain hiekkaharjujen tai honkanummien umpisuossa--tuo tuli ensi kerran mieleeni, tuli joka kerta ja nyt taas, verkalleen huovatessani perä edellä, perätuhdolla Anti, punertaen sekini, illan hohteessa, itsekin punainen. Anti haukahtaa. Vene viilettelee suvantoa alas, äiti perässä, myllarin emäntä, entinen Repolan Johanna, lapsineen, yksi tyttö kokassa soutaen, kaksi keskituhdolla, yksi kokkakaarella istuen. Tuntee tulijan ja huudahtaa:

"Voi minun paiviani--kun en ollut tunteakaan uutta venettä--oltiin menossa saunan lammitessa vastaksien taittoon--ka, soutakaahan, tytöt!"

Virta kantaa heidat ohi, ennenkuin ehtivät tarttua airoihin. Hän huutaa minulle, että soutaisin uuteen valkamaan niityn alle, missä on verkkovaja ja näkyy virepuut, siinä on parempi laskea maihin. Olen maissa ennen kuin he ja joudun kokastamaan heidän venettään, josta pipanat piipertavat maihin kuin vuonat karsinasta. Äiti kaskee antamaan katta ja notkahuttamaan, ja he notkahuttavat, kaikki samannakoisia ja melkein samankokoisia, vanhin ihan niinkuin äiti ennen, kaikki valkotukkaisia ja heleasilmaisia--minua vihlaisee nuorinta, ristityttöni, ilmaan keikauttaessani tunne: ollapa minullakin, mutta ei ole eika mahda tulla. Äiti itse on hamillaan ja hyvillään, kasvot valkehtien niinkuin aina, herahdaen vuoron nauruun, vuoron koettaen vakiintua totiseksi--ei tiedä oikein, mitä sanoisi, sitten sanoo:

"Juoskaa, tytöt, myllyyn sanomaan isälle, että tuli vieras ... että tulee ottamaan sakin.... Tultiinpähan taas ... ja kalaponttokin mukana, kyllä se pian saadaan tayteen ... loheta hyppiikin kuohun alla niin että ... nyt siellä taas yksi ja tuossa toinen!"--Ja vasta sitten hän tuli tervehtimaan, pyyhittyään katensa esiliinaan:

"No terve, no terve! Kyllä nyt Ville tulee iloiseksi, kun on odotettu jo pitkään ... tuli juuri kotiin salolta puita lukemasta metsäherran kanssa, maanantaina se taas lahtee.... Siinä se astuu, jankkailee, vaikka tiedän, että juoksisi, jos ilkiäisi--hei, astu ravakammin alamaessa! ela tuossa jarruttele!"

Mies, jantterra, tyyni, harvapuheinen, vaimonsa vastakohta, yhtä pidettyvainen kuin tämä eloisia ja puhelias, ensi nakemalta melkein tyyli, jos ei tietäisi--ainoastaan silmät ja suun ympärykset muhoilevat, ilmaisten mielihyvää ystävän tulosta.

"Maltettiinpas lahtea ... vaan lienee ollut tarkeitakin touhuja.... Ja

uusi vene? Ja omaa tekoa? Eika taida pahasti vuotaakaan."

Han tarkastelee saumoja, nostelee kokasta ja perasta.

"Sopii kiittää Villen oppilaansa työtä, niin kiittää itseänkin samalla,"
mina sanon.

"Se on Villen paras kiitos, kun ei moiti," nauraa Johanna.

"Ei ole hullumpi ensi tekeleeksi."

"Tekeleeksi! Se pitää sitten jo olla maailman mainio, joka ei ole
Villestä hullummaksi."

Ville vaantaa missakin selkaansa ja me kokoamme Johannan kanssa muut
tavarat ja nousemme pihaan. Koirat ovat löytäneet toisensa, heidän
Ottinsa ja minun Antini, sisarukset, samaa pentuetta, Repolan peruja,
yhdenkokoiset, pystykorvat, punaiset ja kippurahannat, että tuskin voi
toista toisesta erottaa, ja ryntäävät molemmat paalleni, ulvoen ja
nuoleskellen--sitten puree Ottia kirppu ja sen on istuttava perälleen
puremaan, jolloin Anti tarttuu hantaan ja alkaa laahata, ja silloin taas
alkaa kahina ja harina.

Pikkutyöt ovat turvautuneet aitiensa helmoihin.

"Ka, oletteko siinä, eihan vieraan Antia tarvitse pelata enemmän kuin
omaa Ottiakaan. Mina sitä sitten en ole saanut noista kakaroista rauhaa,
ensin aidi ja sitten omani...."

"Katsokaa, Konttiseta viepi vuonaa karsinaan!" huudahtavat tytöt ja
rientävät kaikki rinnettä pihaan, missä vanha aija, parevasua kantaen,
tulee tuvasta ja menee nurkan taitse navettaan pain.

"Mita se ukko kantaa?"

"Kun se tullessaan löysi vuonan louhusta, jalka poikki, niin sitä se
hoitaa. Se sen satoi ja on makuuttanut tuvassa ja nyt näkyy vievan
karsinaan, kalun se taitaa siitä saada.--Kaypi tupaan, mina menen
laittamaan lettutaikinaa."

"Ei nyt pidä turhaan sitä vaivaa nähdä."

"No, ei toki milloinkaan ilman, se kuuluu meillä asiaan niinkuin ennen
Repolassakin."

Heidän talonsa on pengermalla, tupa, aitat, navettarakennus, takana
jyrkästi nouseva jylhä, komea vaara, Kurkivaara. Pihalla on kaikkialla
kerppuja kuivamassa, nurkissa, tikapuilla, aidalla. Tupa on kuin
vihreällä verhottu. Tästä näkyy koski ja suvanto ja siintävät
kaukaisuudet yli pohjoisten salojen, soiden ja erämaan järvien. Istahdan
rapuille leivahtamaan. On yhä enemmän viihtyisää ollakseni. Ville kantaa
vetta saunaan, joka on vahan alempana, Johanna askartelee aitassaan.

Hän on sama kuin vuosia sitten, sama reipas, ystävällinen, huolekas ja
iloluontoinen--sama ilme, samat liikkeet--silloin pikku tyttö, nyt emäntä
ja äiti. Hän oli ollut meillä asuntoa rippikoulussa, joka käytiin
yhdessä, olimme olleet hänen veljensä Taavetin haissa, hän
morsiustyttona, mina sulhaspoikana. Hän joutuu naimisiin nuoren
metsänvartijan kanssa, miesten parhaan, kaikkitaiteisen, sepan,

kirvesmiehen, metsämiehen, joka oli rakentanut itselleen torpan ja myllyn tanne eramaahan. He elavat hyvin, molemmat aina työssä ja hankkimassa. Tulen tanne tuostakin kalastamaan ja metsastamaan, milloin koskitieta soutaen ja sauvoen, milloin suksella hiihdellen yli suurien soiden, Kurkisuon ja sen takalistojen, ja yli Kurkivaaran--ensi kerran silloin, kun lahdin itseani pakoon; silloin pois kevaisia hankia, pois kotoakin heti, silloin melkein niinkuin nyt. On uisteltu Villen kanssa lohet ja tuulastettu hauet, ammuttu teeret, metsot, janikset, on haasteltu monet yot nuotiolla, revontulten hulmutessa taivaalla, ja tuumailtu maailman menot ja taman oman maan asiat halki, joita metsavahti ja hanen vaimonsa seurailevat kuin omiaan, lukien kaikki kirjat, joita saan heille hankituksi. Ollaan ystävät Johannan ja hanen miehensä kanssa, Johannan ehka vielä enemmän kuin miehen. Viivyskelen taalla joskus viikkokaudet. Tuloni näyttää aina olevan heille iloinen, mieluinen yllätys, eivätkä tiedä, miten pitää minua hyvänä. Heissa on kaikkea sita, mika minulle ihmisissä aina on ollut miellyttävintä ja arvokkainta: ystävällisyyttä ja auttavaisuutta ja herttaisuutta ja osanottoa, tarve olla mieliksi ja aina antaa mita itsellä on--haastan heille kaikki asiani niinkuin hekin minulle--ollaan ystavia, minulla on vahan enemmän kirjatietoja, heilla enemmän elaman ja kokemuksen. Taalla mina aina paasen siitä, mika minuun muualla tarttuu epamieluisaa ja minulle kuulumatonta, tai kuormittuu raskasta. Taalla haihtuu haikeudet ja kattoo kaipuut. Taalla on minulla oma kesäaittäni, niinkuin erakolla maja, joka Villen kanssa yhdessä kalkuteltiin ja sammalsaumoille salvettiin--leikilla puhuen: minulle muka vanhain päivien varalle, kun aiti kuolee ja mina myon talon ja muutan tanne vaariksi, elakkeelle, ja Villen ja Johannan lapset saavat peria sen huoneen ja mita minulta muutakin jaa. Johon Johanna nauraa:--Omasi kanssa siihen tulet--ja olisi jo aika tullaksesi ... (han sita samaa, mita aitikin) ... johon mina:--Tuo Ville vei, ennenkuin mina ehdin. Johon Johanna:--Taisi tulla vakainen vahinko. Yksi tytoista tuiskahtaa nurkan taitse:

"Aiti, tulkaa katsomaan, se seisoo jo kolmella jalalla!"

"Hyva, hyva, mutta en mina nyt jouda," sanoo Johannan aani aitasta.

Tyttö tuiskahtaa sinne takaisin. Mina seuraan. Siella on vuona karsinassa, seisoen kolmella jalalla, neljas lastoitettuna ja sidottuna. Emo maakii kujassa, mutta vuona ei valita siitä, vaan tunkee turpaansa hakkioven lapi, jossa hoitajansa maassa istuen sita hyvailee ja sille haastelee, kiintyneena siihen niin, ettei huomaa, ennenkuin mina tervehdin.

"Paivaa, paivaa,--ka, kun ne olisivat sen tappaneet, kun eivät luulleet kalua tulevan, vaan tulipahan ... kohta otetaan lasta pois ... menkaa, tytöt, nyhtamaan nuorta heinan helvetta pellon pientareilta ... katsohan, kun ei valita yhtaan emastaan ... hoitajansa katta vain imee.... Kerran minulla oli koira, jota vahan aikaa hoidin, niin se seuraili niin, etta kun en saanut haihtumaan muuten, niin piti sitoa ja minun lahtea veneella suuren selan yli--jaa, jokos mina sanoin paivaa, terve, terve ... menkaa, tytöt, menkaa ... mina heitan sille vielä olkia vuoteeksi.... Kaydaan tuonne pihaan.... Istutaan vaikka tahan rappusille.... Mitas sinulle sitten oikein kuuluu?... Olitko juhliilla? Hyodyitko niista mita? Antoivatko laulannat lohtua sielullesi?"

"Enpa tieda."

"Sita minakin, ei niista meikalaisille ... olinhan tuolla minakin kerran ... en minakaan niista heidan torviensa toivotuksista ja rumpujen

parrytyksistä ja juhlapuheista ja paukutuksista ... enka mina sita huitomista ja kuin vakisin laulattamista ja kilvan kirkumista, jotta kuka paremmin parahtaisi ... se on minun musiikkiani, kun tuo Johanna soittaa kanneltaan tuvan hamyisessa karsinassa.

"Nyt saunaan!" hoikkasi Ville torman rinteelta.

"Tullaan, tullaan!" hoikkaa Konttiseta vastaan.

Joka kerta kuin tavataan, pitkienkin aikojen paasta, menee meilta heti puhe naihin tammoisiin. Han on ystaviani, niinkuin nama taalla, ja muitapa minulla ei juuri olekaan, eika ole ollut tarvis eika enaa tule. Han on melkein sama kuin silloin, kun kavi ensi kerran meilla ja haastoi minulle hyvasta haltijasta ja miten sita on hoidettava, etta se viihtyisi, ja yha han siita haastaa. Ei kukaan tieda, kuka han oikein on ja mista kotoisin, enka minakaan ole kysynyt. Kerran han kuitenkin: etta "olisi ehka voinut tulla vaikka pappi tai vaikka laakari, tai vaikka runoniekka eli rohvessori, jos en olisi sairastunut kovaan sielun tautiin ja tuskaan, jossa oli vahalla henki menna, mutta ei kuitenkaan mennyt henki, vaan tuli, tuli henki sanomaan nayssa, etta mina olen se kaiken hyvän henki ja kaiken kauniin henki ja sinun on seurattava minua ja opetettava minua muille. Siita ei siihen aikaan kukaan tiennyt, mutta nyt on jo niita, jotka tietavat ja ymmartavat tai ainakin aavistavat. Mina olen sen kuiskaava aani eramaassa." Han parantelee ihmisia ja elaimia luonnonlaakkeilla, hieroo, kylvettelee, laakitsee luun ja lihan vikoja ja tyynnyttelee ja viihdyttelee verien vihoja. Ei ota mitaan maksua vaivoistaan, mutta ruuan ja vaatteen ottaa, kun annetaan, ja evasta konttiinsa pitemmille taipalille. Ei han viihdy kauan paikassaan, katoo pitkiksikin ajoiksi, mutta kun palaa, on, niinkuin olisi ollut kaiken aikaa talossa, elanyt yhdessa mukana, ja tietaisi, mita on tapahtunut ja mita tarvitaan. Han on nakija, aavistelija, ymmartaja, joka virittaa ensin oman sielunsa sen vireeseen, johon yhtyy, ja siita vahitellen hanen sielunsa omaansa. Olemme soittaneet monet sielun savelet yhdessa, han tulee kuin kutsuttuna silloin, kun minulla on sen soiton tarvis. Han sanoo tietavansa, kuulevansa kaukaa, milloin kuka hanta kutsuu.

Istumme lauteilla, vastojen hautuessa, suloisessa lampimassa, ennenkuin loyly vielä on loyty.

"Olisin mina kuitenkin tahtonut siella juhlilla yhden laulattajan lauluja kuunnella," jatkoi siina Konttiseta.--"Olisin vielä kerran tahtonut kuulla niiden etelan tyttöjen kuoroa."

"Missa te heidat kuulitte?"

"Ka, oletpa kuullut sinakin ja nahnyt, koska sita aanesi vielakin varahtaa. Ja jos olet kuullut ja nahnyt ja ymmartanyt heidat oivaltaa, niin on heista ollut siella juhla sinullekin, niinkuin oli minullekin. Missako?--elahan, Ville, vielä lyo loylyä, annahan, kun haastellaan, tekisin siita runon, jos osaisin--tuli vastaani neitoparvi niemen kainalossa, haltijatar impineen valkealla hiekalla--ilakoivat ja lauloivat, mina metsan reunassa polulla ihmeissani istun ja kuuntelen--nakevat minut, eivat kirkaisten kummitusta pakoon, vaan huutaa tyttö evailleen--esitteleikse, sanoo nimensa, itsensa ja sisartensa--ei kysyta, kuka on tama aija ja minne hanella matka, niinkuin taalla aina muut yli olan ja nenan vartta pitkin, vaan tietä kysytaan, milloin laiva lahtee, onko kiire jos ehka tiedan, saavatko luvan kysya--he matkalla juhlille--on tultu Savon saloja ja jarvia ihantelemaan, tanne tahdottaisiin jaada, taalla aina olla, ei siella, mista he, naiden nakoalain vertoja.--Pitaa

tulla tanne olemaan, mina sanon.--Eihan tieda. Tekisi kylla kovin mieleni tulla, han sanoo ja katsoo herttaisesti kaihoten. Mina heidat neuvon siita eteenpain, saatan oikotien paahan, josta vie laivasiltaan--siita han kiittaa, ottaa omasta rinnastaan kukan ja kiinnittaa minun rintaani, ukkorahjan, tamannakoisen kulkijan ja kerjalaisen--ja laulaen lahtevat, ei kuulu tirsuntaa tienkaanteen takana naiden tyttojen, vaan vilkuttavat kadella ja liehuttavat liinoja harjun rinteelta. Sanon sinulle: en ole ihanampaa nahnyt--sinua aattelin: siina sinulle nuorikko taloosi--siita minullekin muistelemisen iloa koko taival tanne asti eramaan halki. Mina kun mita semmoista naen ja kuulen, sita tallettelen ja kantelen kuin linnunpoikaa povella. Ne olivat hekin sita hyvain ihmisten heimoa, olipa olevinaan heita ikavakin.... Nyt saat, Ville, lisata lamminta."

Kylvetaan verkalleen--Ville haastaa asioistaan, ja sitten istutaan ulkona rahilla saunan seinamalla illan viileassa, polvella puhtaata paidat, jotka Johanna on siihen pannut, kullekin omansa.

"Hohhoo," huokaa vanhus, "onpa taas hyva ollakseni, hyvain ihmisten hoivissa--onhan siina puhdas paita minullekin--se on tuo Johannakin sita hyvain ihmisten henkiheimoa--sita on Taaton mamsselikin--ei niita ole monta, vaan joitakin on--sita samaa valittua sukua ovat. Mina uskon, etta maailmassa on kahdenlaista heimoutta, ruumiin ja hengen. Hengen heimoudet kulkevat katkettyna vuosisatain, ehkapa tuhansienkin alitse--antiikista ja Egyptista ja Intiasta ja vielä kauempaakin historian aikain kautta naihien paiviin asti--yksiloityvat ja uusiintuvat ohi ruumiillisten periytyminen henkien periytyminen tietaja sen salavaylia ... niista ajantiedot ihmeissaan kertoo, pyhista miehista ja naisista, mutta paljon on semmoisia, joista historia ei mitaan tieda eika ihmiset tieda, mita aatelia he ovat--ei naita kaikki ymmarra enka osaa selittaakaan, mutta sina ymmarrat, sinulla on vahan semmoiset tuntosarvet kuin minulla.--Mina vielä siita tytosta--onko mitaan ihanampaa luomakunnan luomaa kuin hyva ja hieno ihminen, kun on vielä nuori ja kaunis nainen! Se on ruma tarina, etta se oli nuori nainen, joka vietteli miehen ja sai aikaan syntiinlankeemuksen ja ihmiskunnan kirouksen--ei ihmiskunta ole langennut eika kirottu, siina on vain hyvaansa, huonoansa. 'Uskotko, etta tuo nuori morsiamesi olisi voinut kaarmeeseen neuvosta sinut langettaa syntiin?' kysyin kerran apulaispapilta, joka oli kihlannut rovastinsa tyttaren. Jai siihen tuppisuuksi. 'No, jos ei se, niin kuinka sitten joku toinenkaan?' Miksi olisi pantu pahasta maailman perustus? Ei se ole siita pantu, vaan hyvasta on pantu. Ihmisen aivoitukset ovat hamasta lapsuudesta yhtä hyvin hyvät kuin pahat."

Johanna jo huikkasi tuvan rappusilta illalliselle.

"Tullaan.... Se olisi pitanyt tehdä tama tarina semmoinen, etta maailma oli alkujaan riidan, sodan ja turmeluksen ja pahennuksen eramaa, mutta sen keskessa oli rauhan ja rakkauden keidas. Niin siina keitaassa asuu luoja kaksia luomaa onnellista, ne syovat tiedon puun ja rakkauden puun ja kauneuden puun kaikista hedelmista, joka puu on yksi ja sama puu, ja saavat siita sen valistuksen, etta menevat portille ja puhuttelevat ohikulkevia ja ulkona olevia ja kutsuvat sisaan kaymaan ja katsomaan heidankin taloan, etta tulkaa nakemaan, mitenka taalla meilla eletaan, ja sita mukaa kuin tulijoita on, niin sita mukaa siina paratiisi laajenee niinkuin uudispelto ja sen muurit siirtyy niinkuin pellon aita ja kasittaa lopulta koko maailman, vaan joka ei osaa eika tahdo elaa, niinkuin paratiisissa pitaa, niin se menkoon takaisin maailmaan entiseen kurjuuteensa, kunnes tulee halu paasta uudelleen autuaitten asuntoon. Se olisi ollut silla tavalla se maailman luomisen ja ihmiskunnan ylennyksen taru kirjoitettava ja silla tavalla ajateltava ihmiskunnan alku. Sita on

herttainen sillä tavalla ajatella ja niin minä sitä ajattelen yksikseni talottomilla taipalilla. Mitä Ville sanoo?"

Ville vain kuunteli ja muhoili:

"Osanneeko siihen semmoiseen minunlainen mitään, mutta en minä siihen aituukseen sentään kaikkea maailmaa tahtoisi."

"Eika ole pelkoakaan, että koko maailma siihen pyrkisikään."

Verkalleen pihaan astuessamme virkkoi se vielä:

"Olihan se ihana neito--ajattelin sinua ... olisi siinä ollut taloosi emäntä, sillä oli niin tekevä näköiset kadetkin."

On illastettu tuvassa, Johanna letut ja kokkelit ja vasta kirnutut voit. Ville on vetäytynyt aittaansa, viikon raadannasta rauennut mies. Johanna on pannut lapsensa levolle, askarrellut viimeiset lauantai-ilta-askareensa, istunut karsinaan, polvella kantele, josta juoksu telee hauraita saveliaan, hämyhetken herättämiä. Sitten hän soittaessaan yhtäkkiä kysyy:

"Et tainnut siellä vieläkin tavata sitä mielestäsi, sitä viimeistä parasta, koska tulit tänne suoraan, vai tapasitko jo?"

Puhuin heille kaiken. Miksen olisi puhunut heille tätä niinkuin muutakin! Olin pyrkinyt ja luullut pääseeni siitä eroon, koska puski kotoa pois. Mutta olin kai siinä vielä kiinni jollain viimeisellä venyvällä toivon saikeella, koska oli tarve saada toivon apua toiselta. Jos Johanna ehkä näki sen toisin, jos hän löytäisi jotain mahdollisuutta--vaikkei muuta kuin uskoisi, ja vaikkei uskoisi, niin kuitenkin sanoisi uskovansa. Vaikkei sanoisi muuta kuin: eihän milloinkaan mitään tiedä. Mieli herähtää ja sulaa. Kerron kaikki viimeisestä parhaasta, ensimmäisestä ja viimeisestä. Sanon senkin, että piti tulla tänne paastakseni eroon.

"Vaan pitääkö nyt sitten antautua sen ainoan varaan?" sanoo Johanna, ei kuitenkaan niinkuin olisi todella tahtonut sanoa: ei pidä.

"Niin se nyt minusta vain on, että pitää."

"Ja niin sen on oltavakin!" hän yhtäkkiä sanoo lämpimästi.

"En osaa ajatella kuin muuta kuin: hän tai ei kukaan muu." On kuin olisi silmä huiennut näkemästä muuta, kuin mikä siinä on kuva siitä haikaisevan kirkkaasta, josta sattui siihen pisto niinkuin auringon sateesta....

"Ei sitä osaa eika ole tarvis--kun minä näin Villen ja kuulin äänensä, niin loi kuin sokeudella kaikkeen muuhun ja tiesin samassa, että jollet sinä, niin ei kukaan muukaan, vaikkei tiennyt, tokko tuo tahtoneekään. Oli pitkät erot, kun vanhemmat panivat vastaan tyhjälle miehelle menoa, eika luullut totta tulevankaan, vaan tulipas--ja tulee sinullekin."

Hän yhtäkkiä nappaili kanteleestaan iloisen savelen, haaveillen omia haaveitaan, kai oman onnensa muistoja, mutta niinkuin samalla olisi tahtonut soittaa ne minulle, minun puolestani, minun onnekseni--ja minulla oli siinä lyhyt hetkenen, niinkuin hänen ystävällinen uskonsa

olisi ollut minun.

Seta on noussut ja pistäytynyt pois. Johanna ripustaa kanteleensa naukaan ja katsoo ikkunasta ulos:

"Siella se taas sen vuonansa kanssa, se sitten on hyvä mies tuo seta. Ei taida han olla kaikkien mieleen, mutta minusta han puhuu oikeita, kun ajattelen vapaasti enka muista, mitä ennen on kasketty ajattelemaan ja uskomaan. Keventää niin ihmeesti mieltä, kun se tulee taloon. Saisi olla vaikka ikansa. Siella on tila aitassa, niinkuin aina ennenkin.... Mina vielä siitä askeisesta: on vain elettävä toivossa."

Mina elankin siinä taas--ja miksen eläisi--se voi olla yhtä hyvin mahdollista kuin mahdotontakin--ja minulle on tullut sinusta yksi kuva lisää, joka on niinkuin oma näkemäni: ilakoiva tyttökuoro järven rannalla--ja kuinka sinä kiinnität kukan vanhan miehen rintaan ja heilutat hänelle hyvästä, ja että olet sanonut:--Eihän tiedä, tekisi kovin mieli kerran vielä tulla.... Eikä kestänyt kauankaan, kun minä sinut sitten näin laivasillalla.

Heittäen vuoteeseeni, aitan ovi jaakoon auki, en voi nukkua--kuka tammoinena yonä voisi nukkua! On se aika yosta, kun taivaan valo on vaaleimmillaan illan viimeisen ruskon ja aamun ensimmäisen sarastuksen vaiheilla. Kaikki muut linnut vaikenivat, ja vain rastas laulaa. Koski rantojensa kuilussa kumajaa tummaa syvää saveltaan, yölintu kuusessa nakelee sen yli sirautuksiaan, milloin pitkiä kuin nauhoja, punaisia, valkoisia, keltaisia, milloin lyhyitä kuin helmiä, lasisia, hopeisia, kultaisia, ja kun se visertää, silloin ei kuulu koski, mutta kun se hetkeksi lakkaa, silloin kuuluu taas koski--hennon kurkun varina voittaa vesien kurimon tohisevan torven.

Seta hissuttelee pihalla, ei näytä aikovankaan nukkumaan--han muuten nukkuu milloin sattuu--ja kun nakee, että valvon, hän tulee, istahtaa aitan kynnykselle, tyhjä piippu kourassa. Ojennan hänelle kukkaroni.

"Kiitos, tekihan mieli tupakkaakin piippuun, vaikkohan ehkä olisi ilennyt heti pyytää--ja jos valitat, niin haastellaan vielä--vai menneenko koettamaan lohta--minä soudan?"

Setahan aina tarjoutuu soutamaan, mieliksi, vaikkei ole kalamies eikä malta soutaa halultaan haastella.

"Haastellaan tässä."

"Mina siihen askeiseen puheeseen vielä," alkoi hän heti--"että saahan toivoa ja pitaahan toivoa--mutta jos kavisi niin, ettei toivo toteutuisi, niin on osattava elää sittenkin. Se on annettava sekin uhriverona hyvälle haltijalle, joka meitä hoitaa, niin kyllä haltija maksaa sinulle velkansa takaisin. Saanko puhua--ethän pahene?"

"Puhukaahan--enhan toki."

"Sinä et ehkä enää tapaa hantaa eikä hän ehkä tule omaksesi sillä tavalla, kuin toivoisit, mutta elä siitä valita, ei hän sinua silti jätä. Hän jää sinulle hyväksi haltijaksi ja tulee asumaan talossasi, aina luonasi, vaikkohan hantaa koskaan näkisikaan. Hän tuli, oli ja meni, niinkuin lintu,

joka istahtaa eteesi polulle eika tieda, etta oli katsoja. Pysahdyit, katselit ihmeen ihania, puhtaita hoyhenia ja sen jalan kevytta nousua ja kaulan kaartaa ja sulavia liikkeitään. Se on siina aikansa, kaantelekse, katselee, ei huomaa sinua, kun olet ihan hiljaa, sitten yhtakkia pyrahti pois, et tieda, miksi, lieneeko tiennyt itsekaan, ehka kuuli kutsun jostain tai ilman vain, etka hanta sitten enaa koskaan nae. Mutta siihen jai hanesta sija, se paikka, jossa oli ihana ollut, ja jai lahdon humaus ja lehvan liikahdus. Se meni, mutta naky ei mennyt eika mene, sina vaellat ja tulet toisen kerran ja kuinka monta kertaa tahansa siihen pyhaan paikkaan ja luulet hanet nakevasi siina aina, ja sinulle on sitten sama, onko se siina vai ei, silla se on siina kuitenkin. Katsohan: niinkuin ei ole autuaaksi tullakseen valia silla, mita uskoo, kunhan uskoo, eika edes silla, onko olemassakaan se, johon uskoo, niin ei ole myoskaan valia silla, keta rakastaa ja miten rakastaa, kunhan vain rakastaa. Ei rukoileva lakkaa, vaikkei jumala rukoukseen vastaakaan, rukoilee vain sita hartaammin. Ei rakkauden tarvitse siihen raueta, ettei saa vastarakkautta. Kun voi rakastaa omanaan sitakin rakkautta, jolla muut ovat rakastaneet, niinkuin esimerkiksi Korkean veisun rakastajan ..."

"Ja Salamin ja Sulamitin--"

"-- ... niinpa niin, ja kaikkien runoilijain rakkautta, niinkuin ne ovat sita kuvitelleet, vaikkeivat olekaan sita itse semmoisena ehka kokeneet, niin miksi ei voisi rakastaa omaakin kuvittelemaansa rakkautta ja olla siita niin onnellinen, kuin se olisi totta, jopa vielä onnellisempikin. Runoile sina hanesta itsellesi ikuinen rakkaus. Niinkuin minakin siita kukasta, minka han minulle antoi. Ela hylkaa rakkauttasi haneen elaka pyri paasemaan siita eroon, vaikka taytyisikin ollaksesi erossa hanesta. Se on kylla vaikeata vielä sinun iallasi...."

"Oletteko tekin semmoista kokenut?"

"Lienenhan yhtä ja toista minakin, vaikka olen nyt tammoinen--en puhuisi, jos en tietäisi. Se on vaikeata, mutta se kay, ja ilo ihanteesta, jonka tuskissasi luot ja saat sailymaan ja kannat sielussasi, niinkuin aiti lasta povellaan, on suurempi ja tyydyttavampi kuin mistaan maallisesta ja todellisesta. Rakkaus voi olla yhtä kaunis, vaikkei sen esinetta olisikaan. Ajattelehan aidin rakkautta toivottuun lapseen tai kuolleeseen lapseen, kylla se on sama kuin elossa olevaan. Sen on niinkuin sen, minka ihmiskunta on runoilnut, runoillessaan itselleen uskon nakymattomaan, uskon elamaan kuoleman jalkeen, uskon Jumalaan ja jumalanpoikaan ja lunastukseen ja pelastukseen toisen avulla, kun omat voimat loppuu. En mina ole mikaan ateisti enka kieltaja, vaikka sanotaan. En mina tahdo ristinoppia repia, eika sita voikaan. Vaikkei se olisi milloinkaan toteutunut eika toteutuisi, vaikka se olisi vain haave, niinkuin se kai onkin, niin juuri siksi sita ei voi havittaa eika saa. Juuri samoin pitaa rakastaakin ja tullaan aina rakastamaan. Ja milloin on rakkaus toteutunut niin, etta se olisi antanut, mita on luvannut? Kysy kenelta tahansa, joka on sita saanut enemman kuin mina ja sina? Ja katsele, mita siita on kirjoitettu. Rakkaus toteutuu vain sille, joka ei ole sita saanut, vaan ainoastaan kuvitellut. En osaa tata niin jarjestyksessa kuin pitaisi-- mutta sina kylla ymmarrat."

"Ymmarran, mina alan jo ymmartaa."

"Oikeastaan mina vain sita, etta pida hanta ihanteenasi."

"Olin jo pitanyt, ennenkuin nainkaan."

"Ja pida hanta yha niin, etta toteutat hanen silmiensa alla sita, mita sinussa itsessasi on parasta, hoida hanta hyvana haltijana omassa itsessasi."

"Olen jo koettanut."

"Olet oikealla tiella. Silloin han on sinun eika hanta sinulta kukaan riista; vaikka haave, niin kuitenkin tosi. Sinahan loit hanet, ennenkuin hanet naitkaan. Jollei hanta sinulla olisi ollut ennen, et olisi hanta tavannut silloin, vaan ehka jonkun muun, olisit kulkenut hanen ohitsensa, niinkuin monen muun, ties kuinka monen, et olisi kuullut edes humausta hanesta, et tavannut hanta lintuna polullasi. Nyt kuulit hanet. Jos haaveesi olisi luonut toisen kuvan, et olisi hanta nahnyt. Ole sentahden yhakin nakevinasi, etta han sinulle elamassasi hymyilee, niin han sen tekee, etta han on joka paikassa, niin han on. Anna hanen muuttua elamasi visioniksi, niinkuin laulajalle ianikuiselle Pohjolan impi revontulten kaaren paalla, tai niinkuin se kuva siita tytosta, jonka otsalla loisti totuuden tahti, tai niinkuin se laulajatar, tai niinkuin sille Dantelle se Beatrice. Se on ihanaa semmoinen. Silloin se ei sinulle kuole eika katoa, etka pety."

Han oli haltioitumistaan haltioitunut, puhui milloin minulle aittaan, milloin ulos ovesta niinkuin nakymattomalle kuulijakunnalle siella ulkona jossain kesayon viileassa maailmassa. Olen jo aikoja sitten antautunut hanen lumoihinsa. Han tulkitsee kaikkeni, on sieluni salatietaja, ajatusteni lukija ja sanelija.

"Kaipaa," sanoo han hartaasti--"kuule, sina et saa tukehduuttaa kaipaustasi, et koettaakaan siita paasta, niinkuin sanoit tahtovasi. Kaipaa, ela katkerasti ja kivuloisesti, vaan suloisesti, hiljaisesti, viihdyttavasti, hartaasti. Sinun taytyy se itsesi tahden, pelastuksesi tahden, et jaksu muuten elaa, rupeat ehka juomaan tai tuskissasi muuten pahasti elamaan--tai kovenet tai tulet ahneeksi ja vaivut aineen orjaksi --ei pida unohtaa sita parastansa, minka on saanut, eika paatua, vaan tyytya taytymykseen."

"On viihtyisaa kaivata olematonta ja tulematonta, ottaa vastaan kaikki, mika annetaan, toivomatta itse mitaan, mika ei ole saatavissa, ja saada siita palkkseen rauha, ja kirkastus. Kun paaset sille polulle, noudattelet sita--otat vastaan kaiken niinkuin sateen ja poudan,--niin voitat silla kuolemankin. Kun se tulee harnailemaan: nyt otan, nyt otan! --sina vain sanot: sama se, ota, ota!--ja kuolema hammastyy semmoista vastaanulijaa ja luikkii tiehensa haveten, hanta koipien valissa. Kuolet tietysti, mutta kuolemaa pelkaamatta ja pakenematta. Et ollutkaan hanen saaliinsa, menit mielellasi, pyrit melkein pyrkimalla pois. Tulet sen luo, tapaat siella sen, tapaat kaiken, jota et taalla tavannut. Se on hyvän haltijan palkka, jota palvelit."

Ukon leuka varahti kerta pari, han pudistihe liikutuksensa lumoista, koetti turhaan hymahtaa, mutta onnistui lopulta voittaa itsensa.

"No, ka, nyt on pappi taas saanut saarnansa saarnata ... olen sinua valvottanut, olisit ehka nukkunut mielummin ... mahdoit paiskata oven kiinni, jos et kehdannut kuunnella--mutta kaipa mina silloin olisin paukuttanut avaimen reiasta ja olisi vain pitanyt koreesti kuunnellaksesi. Painanko oven kiinni, ettei tule itikoita?"

"Antaa vain olla auki ... tayttakaahan vielä piippunne."

"Tayty taas paimenen menna kaitsemaan karitsaansa."

Ja han tassutteli lamponavettaan pain. Ajattelin: hanen laisiaan kai olivat nekin, jotka ennenkin saivat luopumaan kaikesta ja seuraamaan hanta, saarnaveljet, jotka hoitivat vasyneita luostarien rauhaan.

Hanen laulunsa otti, minka toisen soitto asken oli antanut. Ja niista tuli kuitenkin molemmista, ainaisesta toivosta ja ainaisesta kieltaymyksesta, elamani vastainen sisalto. Minulle jai hanesta jalelle: Niin se on ja niin se on meneva. Heitin sinulle siina valkenevassa aitassa ikuiset hyvastit. Paiva nousee, joku varpunen tirskahtaa. Ei kuulu enaa rastaan huilu, kumajaa vain kosken tumma torvi.

On viikon mentya poutainen pyha ja taivaalla seisoo korkeat, liikkumattomat pilvet, ilmassa viileyden henki.

Lahden sielta kuin toivioretkelta, kuin pyhalta paikalta, tullakseni pian taas takaisin.

Palaan taas elamaan ilman sinua, lasken viiletellen alas samat kosket, jotka asken sauvoin ylos, soudan suvannot, laskettelen lehtipurjeessa suuret selat.

Koska se kai on niin maaratty ja on niin pakko, niin on kai myos niin parempi. Oli tapahtunut sellainen herays, annettu sellainen ilmestys. Olen kuin jattaytynyt kohtaloni virran vietavaksi airottomassa purressa, ilman mahdollisuutta enaa paasta omin voimin maihin, omakohtaiseen onneen, niinkuin olin sita tahan saakka kuvitellut. Ja ilman haluakaan, silla kuljethan nyt kuitenkin mukana, niinkuin lippu tangossa, niinkuin keulakuva laivassa, aina nakyvissa, edella ja ylla. Ethan ole kenenkaan niinkuin minun, kenen olletkin. Et ollut maaratty minulle sita varten, kuin olin toivotellut. Sinun tarkoituksesi minulle oli ollut toinen. Elamallani oli ollutkin toinen maara. Olit tullut tielleni suunnataksesi sen siihen. Olit tullut vain koskettaaksesi ruumiin koteloa, jotta sielu paasisi perhona ylos onnensa paivaan. Olit ollutkin vain herattaja uuteen elamaan. Sita mina, en muuta, niin valittomasti varahdinkin aanesi ensi kerran kuullessani. Siina puhuikin vain sielu sielulle, henki hedelmoitti hengen. Siksi kai en saanut pyrkia enka paasta sinua lahemma, vaan sina menit, niinkuin olit tullutkin.

Ei siis eroa, vaan hengen yhtymys henkeen. Vien sinut hyväksi haltijaksi takaisin, saat olla ja piilla ja tulla vastaan kaikkialla, josta tahdoin sinut pois, sinua paeten. Korotan sinut kuvaksi, johon katson, kun uuvun, auttajaksi, jota kohti ojennan kateni, kun en yksin jaksa--alttarille, jonka ymparilla aherran ja jonka aareissa uhraan kaikki, mika minussa on parasta.

Nakyvat kotirannan koivut. Alotan siella elamani uudestaan, panen tarmoni tyohon toisten hyväksi, kaiken hyväksi, joka minua tarvinnee, en ela itselleni enka omalle onnelleni, elan aidille, annan toisten lapsille, kun ei minulla itsellani omia. Ei saa elamalla olla yksityisen onnen tarkoitusta. En tieda silloin vielä, myotatuulen kantaessa minua veneessa, jonka olin sinuakin varten veistanyt, kotirantaa kohti, jonka hiekka jo kuumottaa ja uimahuone paistaa, en aavista silloin--vahaa ennen--taman kaiken lopullista tarkoitusta, en, mika on oleva taman kieltaymyksen pikainen palkka: etten menettanyt sinua, koska suoritin sinusta taman ansiotyön, koska olin valmis antamaan taman uhrin. Yhdyimme siksi, etta naytin voivani erota.

Olisiko voitu muutenkin yhtyä? En usko, sillä minä uskon, että jos et olisi annettu minulle palkkioksi tästä, ei elämästämme myöskään olisi tullut se, mikä siitä tuli ja miksi se oli tarkoitettu, eikä onnemme sisällyksi se, minkä se siitä sai. Sen langoista kehrattiin sielussani onnemme loimet ja sinä panit siihen sen onnemme kuteet, ja niin kudottiin, helskytettiin onnemme kangas.

Ettako se olisi voitu kutoa onnellisen sattumankin langoista ilman sen yliluonnollisempia ihmeitä ja edellakäyviä salaisia tarkoituksia? Ettako minä nyt jalkeenpain vain näin kuvittelen? En jalkeenpain, vaan jo heti silloin.... Eikahan sattumata ole. Senkin langat juoksevat kadesta, joka niitä edeltämaaratun johtaa ja niistä tietoisesti kutoo. Sattumattaretkin ovat kohtalotarten kaskylaisia. Ne sen asettivat, niinkuin niille määrättiin. Ne ne panivat minulle onnen koetehtävän ja elämälle sen velvoituksen. Sain sinut ensi kerran sitä varten, että elämäni ei olisi vain itseäni, vaan myöskin muita varten, ja toisen kerran sain sinut nyt tänne, koska se oli sitä ollut. Onnemme tuli onneksi myöskin muille, ja minä luulen, että sitä jatkuu, niin kauan kuin jaksan.

Tämä oli ensimmäinen elämäni suuria sunnuntaipäiviä. Monesko lienee tämä, jona tätä muistelen?

Veneen kokka karahtaa kotirannan hiekkaan, uimahuoneen viereen, lehtipurjeen kantamana puolitiehen maihin.

Olen siis taas kotona. Minut valtaa hetken heikkous ja voimattomuus. Miksi tulin tänne takaisin? Enko tullut takaisin maailmaan liian pian? On yhtäkkiä siinä rannalla, missä kylmän pohjatuulen laine loiskaa ja pieniä vaahtopalloja kiitelee ylös hiekalle, sanomattoman lohdutonta, kolkkoa ja arkista, niinkuin voi olla vain silloin, kun ilta-aurinko niinkuin nyt yli mustansinisen veden, pohjatuulen päältä pilvettomasta luoteesta, luo lahjomatonta kovaa valoaan niin, että näkyy jokainen lehti, jokainen rihva, jokainen salo ja rako ranta-aidassa. Airo kolahtaa koleasti, vesi veneen tapissa korisee melkein ilkeästi, Anti-koira on koko ajan maannut kappyrassa kokkatuhdolla, retki on ollut hänelle pettymys, ei mitään riistää, sinne jäi karkelokaverikin. Se loikkaa laiskasti maihin ja lahtee vetelästi edeltä pihaan saamatta hantaansa kayraksi.

Minusta on, kuin olisin tullut uutimettomaan huoneeseen, harsot ovat poissa, ei ole auerta ajatusten eikä tunteiden ympärillä. Elämän karu todellisuus viluttaa, sydän ja sielu varisee, ei mikään varaja. Nainko tuleekin olemaan? Jaksanko? En saa hanta jaamaan, en sillakaan tavalla kuin kuvittelin ollessani onnenlaulajan lumoissa. Hän on auttamattomasti poissa, puhallettuna kuin tahkasta heilimon helve, kuin kultapoly poutaperhon siiviltä.

Nakkaan lehtipurjeen kauas järveen, olkoon siellä, vesi viekoon. Nostan jauhosakin selkään ja lahden kumarissa sen raskaan painon alla nykyttämään rantapolkua ylös veräjälle. Pudotan toisella kadella alas sen puut. En viitsi sulkea niitä, tulenmahan sitten takaisin. Paatan menna huvimetsikon ja puutarhan lapi rakennuksen päitse suoraan aitoille. Tuijotan polkuun, hatunlippa on valunut silmille, en näe eteeni, mutta tunnen tien ilmankin. Jahka tulen pihlajamajan poytakivelle, täytyy siinä korjatakseni sakkia paremmin selkään ja saada parempi ote.

Kuka siina istuu, kuka nousee?

Sina! Sina siina seisot.

"Hyvaa paivaa," sanoo aanesi.

En saa vastanneeksi, silla ojentautuessani vyorahtaa sakki maahan, pitkakseen, sen suun side aukeaa ja jauhoja valahtaa maahan. Minun taytyy nostaa se pystyyn puuta vasten ja sina teet liikkeen kuin kumartuaksesi minua auttamaan. Olen siina edessasi ihan jauhottuneena avojaloin ja avopain, silla lakkikin putosi sakin kanssa.

"Ette tunne," sina sanot, hymyillen ystavallisesti, samalla hiukan hamillasi.

"Tunnenhan toki," mina sammallan hengastyksissani.

Sina ojennat katesi, en aio uskaltaa tarttua siihen, ennenkuin olen polyttanyt omani jauhoista, mutta sina tartut siihen siita huolimatta ja pudistat sita reippaasti.

"Oletteko te taalla?" saan mina vihdoin kysytyksi.

"Kai olen, koska olen," sina naurahdat ja pyorahdat ympari.

"Teko?"

"Niin, mina" ... ja sina pyorahdat takaisin.

"Jaa, niin, niinpa tietenk--antakaa anteeksi, etta isanta ottaa vastaan vieraan tassa asussa."

"Ei ole vaaraa, koska en aio teita syleilla!

"Ettepa tietenkaan."--Olen sen verran paassyt tajuihini, etta saan naurahtaneeksi mukana.

"Suokaa anteeksi hammennykseni, mutta--kuinka neiti on taalla?... Etteko siis mennytkaan?"

"Minne?"

"Juhlilta pois--'Saimassa'."

"Tyttoni siina vain menivat."

"Mina luulin nahneeni--"

"Naitte siis vaarin. Mutta minne te sielta katositte?"

"Minako?"

Mina olen istuutunut puutarhan penkille ja sina istut toiselle vastapaata.... En saa katsotuksi sinua silmiin, naen vain jalkasi, sirot ja lujat, ja voimakkaan nilkan ja kaunismuotoiset kengat. Sitten naen sinut vyotaisia myoten, joihin on kiinnitetty valkoinen ruusu, aivan

varmaan aidin ruusupenkista otettu, joita siellä oli vain yksi semmoinen suuri, minä tunnen sen siitä, että sen yksi lehti punertaa.

En saa sitten selväksi muuta ajatusta, kuin että minun pitäisi sitoa sakin suu ja viedä sakki aittaani ja mennä muuttamaan vaatteita. Mutta kun vieras istuu, olisi varmaan epäkohteliasta jättää hänet tähän yksin. Kasvoihisi vilkaisten minä näen, että silmasi hymyilevät, mutta ei huulet.

"Tu--tulitteko hevosella vaiko--?"

"Ihan laamannin oriilla, tädin kanssa."

"Se on siivo ja saysea--missä se on?"

"Tallissa."

"Oliiko taalla ketaan miehiä kotona?"

"Ei ainoatakaan, kuuluvat lahteneen jonnekin takamaalle heinaan."

"Vai jo ne menivät--ja niin, niinhan pitikin."

Sinä nähtävästi koetat pidattaytyä purskahtamasta nauruun--suusi ympärys varahtaa ja silmissä on veitikka--sinulla on pieni, soma olkihattu, kiinnitettynä paksun palmikon taa--sieramet elää.

"Kuka sen sitten riisui?"

"Jaa, oriinko?"

"Niin."

"Minä."

"Se on siivo ja saysea--jaa, johan sanoin sen," ja minä kysyn kiireesti:

"Onko se--tuota--saanut heinää--kun ei ollut kottakaan vanhoja heinää koko talossa, kun piti kevaalla syöttää kaikki ja repiä olkikatotkin?"

"Minä niitin aitinne luvalla apilasta."

"No, sehan sopi erinomaisesti!" minä melkein riemahdan.

"Olette ollut myllyssä," sinä sanot, kun en minä taaskaan tiedä, mitä sanoisin. Paassani on sisäinen paine, mutta ei mikään paase sieltä ulos.

"Kah, sakki valuu, minun täytyy viedä se aittaani"--ja minä melkein ryntään sen kimppuun, sitomaan sen suuta. Sinä pyydät saada pitää suuta, kun minä sidon.

"Elkaahan toki, te jauhotutte--kyllä minä."

Mutta sinä pidat kuitenkin, kiristat oikein lujasti, niin että rystyt menevät valkeiksi.

"Kas niin, nyt minä autan sen selkaanne."

Mutta sitä minä en salli, en, vaikka mitä tapahtukoon, minun on saatava

estetyksi sinut jauhottumasta hinnalla millä hyvänsä, ja ettet ehtisi, minä keikautan sen olalleni niinkuin heinasakin ja lahden puolijuoksua pihaan. Kuulen sinun seuraavan, riennat edelle, avaat minulle puutarhan portin ja painat siinä paahani lakin, ja olet uuden aitan rappusilla samalla kuin minä. Se nyt ei ole eloaitta se, mutta olkoon menneeksi, panen sen siihen.

"Mikä söpö uusi aitta!" sinä sanot. "Aitinne sanoi, että se on kivijalasta kattoon isännän itsensä rakentama."

"Olihan siinä minulla toki apulainenkin--täytyy noutaa avain."

"Se on suulla ... saanko avata ... olkaa hyvä."

Minä sitten sinun avatessa ovea keikautan sakin aittaan, satutan ulos tullessani otsani kamanaan, sinä sanot: Ai!--johon minä:--Ei se mitään!-- sinä otat avaimen suulta, sanot:--Siinäpä on korea avain, ja ojennat sen minulle. Olen sen verran selvinnyt, että ajattelen, että nyt voisi merkitsevästi sanoa:--Pitää se, se on teitä varten tehty,--mutta minä otan sen ja sanon:--Neiti on hyvä ja käy sisään--minun täytyy....

Mitä minun täytyy? Muuttaa vaatteet. Missä ne onkaan?

Seison hetken paasta edessäsi salissa, miten kuten pukeutuneempana, ainakin oli minulla, mikäli muistan, kengät ja jauhoton takki. Sinä istut sohvapöydän ääressä, toisessa kadessa paperikaaro, toisella selaillet valokuva-albumia. Minä katson velvollisuudekseni ryhtyä selittämään, keta ne ovat ne ja ne, se on isävainaja, se hänen sisarensa, joka vielä elää, ne ovat pikkusisaria, jotka ovat kuolleet.

"Onko isänne kauan sitten kuollut?"

Minä mainitsen vuosiluvun, sinun isäsi on kuollut vuotta ennen.

"Te asutte setänne luona?"

"Niin."

"Jaha, vai niin."

"Missähan äiti ja laamansa ovat?"

"Ne menivät jonnekin, jonkun sairaan vaimon luo. Kai he pian tulevat."

Te katositte niin pian sieltä juhliilta, yhtäkkiä ... en saanut teitä kasiini, kuinka koetinkin, minulla olisi ollut teille asiaa.

"Olisiko?"

"Olen nyt sitä varten täällä."

Sinä alat avata paperikaaraa.

"Olettehan kansakoulun johtokunnan esimies, eikö niin?"

"Olen kyllä."

"Teidän koulunne naisopettajan paikka on julistettu haettavaksi, hakemusaika päättyy tänään."

"Huomenna se vasta paattyy, taman kuun kolmantenakymmenentena ja ensimaisena kello kaksitoista yolla."

"No, sittenhan en ole myohastynyt, saan luvan jattaa hakemuspaperini."

"Haetteko te tanne opettajaksi?"

"Niin on aikomukseni--luuletteko, etta saan viran?"

"Se riippuu kanssahakijoista."

"Niin oikein, mina tarkoitin oikeastaan sanoa: onko minulla toiveita ... toisin sanoen: vaarallisia kilpailijoita?"

"Mina katson heti--"

"Elkaa vaivautuko--ehdinhan saada sitten sen tietaa."

"Kylla mina sitten heti ilmoitan, kohta kun--"

"Kiitos."

"Jaatteko tanne pitkaksi aikaa?"

"Kuinka tarkoitatte? Se riippuu siita, saanko paikan."

"Mina tarkoitan--jos saatte--tai jollette saisi," mina sammallan.

"Jollen saa, matkustan heti."

"Ja jos saatte viran?"

"Silloin jaan tietysti pidemmaksikin aikaa."

"Niin, tietysti."

Olen mielestani auttamattomasti typera, mutta sina katsot nyt minuun niin hyvantahtoisesti, melkein hellasti, etta yhtakkia taas saan rohkeutta sanoa:

"Mina kylla luulen, etta tulette saamaan viran, koska olette kaynyt jatko-opiston ja teilla myos on todistus seminaarista ... ja pannaan myoskin merkitysta laulunopetukseen. Olen ajatellut, etta kaikille suomalaisille kansakoululapsille olisi opetettava myoskin kanteleen soittoa."

"Soitatteko kannelta?"

"En mina. Enta te?"

"Hiukan."

"Sehan on suurenmoista--taalla on eras metsanvartijan vaimo, joka soittaa aivan erinomaisesti kannelta, ja sen mies osaa tehdä niita--saan muuten sanoa terveisia eraalta tuttavaltanne--tai oikeastaan niin, etta han varmaan olisi lahettanyt niita, jos olisi tietanyt ... eras ihailijanne."

Ja paastyani vihdoin puheen alkuun, en saa itseani keskeytetyksi ja mina

kertoa hulautan yhteen menoon kohtauksesta Konttisedan kanssa.

"Hanko, Tapioseta ... se herttainen aija ... me ristimme hanet Tapiosedaksi."

"Han nimitti teita metsanneidoikseen ... kohta sen jalkeen, kun han oli teista eronnut, han loysi lampaan vuonan, jolta oli jalka poikki."

"Ai."

"Ei se mitaan, han sitoi sen ja kylla se kohta on terve ... han on semmoinen luonnonlaakari, muuten sangen intressantti mies, tietaja...."

Nyt minulta loppui kaikki asiat. Mita ihmetta mina vielä keksisin? Sina vain katselet ja naut odottavan lisaa.

Onneksi tullaan, aiti ja laamanska tulevat.

"No, sepa mainiota," sanoo aiti. "Pianpa palasitkin, tulit juuri parhaaseen aikaan."

"Laskettelin lehtipurjeessa."

"No, Aini," sanoo laamanska, "saatko viran?"

"Hanan taytyy saada se," sanoo aiti, "mina puhun itse ukkojen kanssa, jos ei muu auta,--kun kerran on tarjolla tuommoinen korea tyttö, joka nayttaa olevan vielä hyvakin, seka aanesta kuullen etta silmiin katsoen...."

"Tati!" sina riemahdat ja kavahdat hanta kaulaan, "anteeksi, mutta enko saa sanoa tadiksi?"

"Saathan toki, lapsi kulta."

Teidan on lahdeettava. Mina valjastan hevosen, sina annat sille rappujen edessa sokeria kammeneltasi ja suutelet sen turpaa ja halaat sen kaulaa. Sina nouset jantevalla liikkeella tatisi viereen, tartut ohjiin, jotka ojennan sinulle, mina juoksen avaamaan portin--sina irroitat vyotaisistasi sen ruusun ja heitat sen minulle.

"Siina on porttipojalle vaivoistaan!"

Mina huudan hanelle, etta asia paatetaan ylihuomenna, ja sina huiskutat vielä maantielle kaantuessanne katta hyvastiksi.

Aiti sanoo:--Tehan olette jo kuulemma tutut etka maininnut siita minulle mitaan.

En osaa muuta kuin pyorayttaa aitia hartioista ja suudella hanta--ensi kerran elamassani.

Mita tama on? Mita on tapahtunut? Tiedan sen, etta olet tullut, etta olet ollut meilla--meilla, sina meilla!--mutta mita muuta on tapahtunut sen lisaksi? Onhan se vallan mahdotonta, ihmetta se on!

Minun taytyy saada ryhtya johonkin. Riennan rantaan ja siirran veneen hiekalta omille teloilleen ja aivot uimahuoneeseen, ja panen uimahuoneen lukkoon. Ja lehtipurje ei saa roikkua tuossa vedessa. Mina vien sen

halkovajaan. Siellahan ei ole ollenkaan pilkottuja puita. Pilkon kaikki, mita siina on pilkkomatta. Aiti sulkee aittojaan yoksi. "Etko tule jo illalliselle ja nukkumaan?"--"Tulen, tulen."

Mutta mina en tule. Naen viitakkeeni pistettyna tallin naulaan, sen tavalliseen paikkaan. Sen terassa on vielä siihen tarttuneita apilanlehtia sinun niittosi jalelta. Nythan on viilea niittaa ja alottaa samassa heinanteko. Mina menen apilaspellolle ja teroitan rautaani kauemmin, kuin ehka olisi tarpeen, koska metsanranta helajaa. Satakieli alkaa soittaa viidakossa ja soittaa koko yon. Niitan apilan maahan yhteen menoon ja kayn levolle vasta, kun aurinko nousee.

On semmoinen paiva, kun pohjatuuli on tyyntynyt eika etela vielä ottanut ilmoja valtaansa. Kay vain virit milloin mistakin ja herattelevat henkaykset.

Istun ja vuoleskelen piita haravaani ja nidoskelen viitakkeita halkovajassa, joka on avoin etelaan ja aurinkoon. Vahitellen alkaa kayda tuulonen yli peltojen ja pihamaan, valellen kuin aiti lasta lampimalla vedella yli koko ruumiin--enka tieda, mita enaa voisin onnentunteeseeni lisata. Eihan minulle oikeastaan ole vielä mikaan toteutunut, mutta minusta on, kuin minulle kuitenkin olisi toteutunut kaikki. Kaikki, mika on tapahtunut, on totta, mina tiedan sen, mutta mina melkein kuin toivoisin, etta se ei sita olisi, vaan olisi yhakin unta voidakseni siita herata siihen, etta se on totta.

Han on ollut taalla--han tulee jaamaan tanne--han on kayva taalla usein samalla tavoin kuin eilen. Ja mina, joka koetin karkoittaa hanet taalta, joka lahdin sita varten hanta pakoon, luovuin hanesta ja kaikesta omakohtaisesta onnesta--ja silloin han tuli tanne! Sen ihmeen jalkeen en epaile enaa mitaan. Kun se on ollut mahdollista, on kaikki muukin oleva, mika tahansa maailmassa. Mina tiedan ja tunnen sen. Mina uskon onneeni ja sen tahteen. Se on ilmoitettu minulle, vaikkei olekaan vielä annettu. Olen rauhallinen ja varma. On tapahtunut taika, jota ei mikaan voi purkaa. On kuin olisi kuultu rukous ja siihen vastattu, annettu kuin kohtalon korkea hyvaksyminen sellaisesta, missa minut on pantu koetukselle, tunnustuksena, kuin palkkiona siita, etta olen ollut uskollinen siina vahassa, mita minulla on, hanelle, se on: ihanteelleni ja itselleni. Minussa on voitokas varmuus siita, etta olen siis ollut ja tulen myos olemaan onnen erikoisen kaitsemuksen alainen. Mina naen ja selitan kaikki, mita on ollut ja tapahtunut, siina mielessa, etta sinun taytyi tulla, etta se oli niin maaratty siita saakka, kun minut ensi kerran kohtasit. Lahdit juhliille, ojensit minulle laiturilla katesi, et mennytkaan sielta pois, niinkuin luulin, vaan tulit tanne, ja istuit odottamaan minua puutarhan penkillä. Autoithan minua heti, sidoit yhdessa kanssani sakin suun, avasit portin, painoit hatun paahani, avasit aitan oven, heitit minulle portilla kukan.... Jos minulle nyt juuri annettaisiin jotakin muuta taman lisaksi, mina tuskin jaksaisin ottaa sita vastaan.

Sina olet jo taalla, olet taalla siksi, etta olet aina ollut. Olet ollut aina, elamani nakymattomana haltijana, monessa muodossa, nyt ilmestyit vain lopullisessa, siina, missa tulet aina olemaan, kaikkialla niinkuin kuultokuvana kirkon kaari-ikkunassa, jossa, taivaan ollessa harmaan ja tumman, siita ennen nakyi vain himmea hahmo, mutta jossa nyt, auringon sadehtiessa sisaan taydelta teraltaan, varit hehkuu ja aariviivat elavat.

Tata uskoani mina siina itsekseni juhlin. Tama on ensimainen niita onnen hiljaisia pyhia, semmoisia, jolloin ei olla kirkossa, vaan vietetaan se kotona, omassa yksityishartaudessa. Niita on ollut meilla--kuinka paljon! Niista ei toinen tiennyt, et sinakaan aina, vaikka olitkin aina niissa mukana. Kun ei nyt vain kukaan tulisi--mutta ei tule kukaan, ei aitikaan, istuu kai omassa huoneessaan ja pitanee omien aatostensa pyhaa hankin....

Tuli vielä pieni takatalvi siihen kevaaseen, satoi lumen onneni oraaseen....

Missa sina viivyt? Miksi et tulekaan, vaikka olet saanut tiedon?

Saithan heti tiedon, ja mina odotin, etta tulisit samassa, odotin uuden kotisi avaimet valmiina. Odotin paasevani sita sinulle nayttamaan, uutta, vasta valmistunutta, puhdistettua, maalattua.

Et tullut sina paivana, et toisena, et kolmantena, et koko viikolla. Katselin maantielle, kuulostelin jokaisen rattaan ritinaa. Ehka tulet sunnuntaina kirkkoon. Et ollut siella.

Oli mentava jokivarrelle heinaan, laamannin ohi. Ajattelin: ehka naet jo veneen ja riennat avopain rantaan, heilutat liinaa ja huikkaat. Hovissa on vieraita, lienee nimipaiva, syntymapaiva, voi olla vaikka kihlajaiset, niista mina tiedan heidan juhlansa. Istuvat valkoisissaan verannalla ja olkihatuissa, ja naiset harsohameissa, toiset heittavat ayraalla renkaita ilmaan, huudahdellen, hypahdellen, naurahdellen; sina lennatat rengasta tuomarin pojalle, vartalosi notkahtaa, palmikkosi heilahtaa. Et huomaa venetta, vaikka on viitakkeita kokassa ja haravoita perassa.

Menenko maihin? En.

Olisi ollut sinulla kiireempi kaydaksesi, jos tulit tanne sen tahden, kuin jo kuvittelin.

Satoi lumen mielen yli, kaiken taannoisen yli. On kolea olla, epailyn ja epavarmuuden vilu tunkee sieluun ja mieleen--silla en enaa jaksa uskoa mahdolliseksi mitaan siita, mita olin kuvitellut. Eiko siina ollutkaan mitaan taikaa, etta tulit, eiko merkinnytkaan mitaan, etta istuit ja odotit puutarhan penkillä, avasit portin, kiersit auki aitan lukon ja heitit portilla kukan ja huiskutit tien kaanteessa katta.

Mita sina minusta, semmoinen kuin sina, semmoisesta kuin mina, kompelo, saamaton, sina hieno toisen maailman tyttö, noiden suurellisten sukua. Olen hulluttelija, ainainen luulottelija, parantumaton haaveilija ja unien nakija--enka kuitenkaan jaksa paasta siita omin voimin eroon, en koskaan.

Raadan siella viikon paivat heinakuun helteessa, lepailen yot viileassa ladossa, saan sen tayteen parhaita heinia, ei ole kaynyt edes aamukaste karhon paalla--kaikki minulle onnistuu, ei vain se ainoa, mita enin toivon.

Kun palaan, ovat hovin ovet kiinni ja kaikki nakyvat olevan poissa. Kun tulen kotiin, kysyn:

"Onko uusi opettajatar kaynyt?"

"Ei ole nakynyt," aiti melkein arahtaa kankaansa takaa, iskien pirtaa, "ovat kuulemma olleet retkilla pitkin pitajaa ajelemassa vieraidensa kanssa.... Ja taitaa katsella sita omakseen tuomarin poika," aitinsa haastoi.

"Lieneeko jo saanut?"

"En tieda," tiuskaa aiti.

Tulee vasyneen tyomiehen raukea sunnuntai. En valita enaa mistaan. Ei siis ole mikaan muuttunut. Riutuva paiva paistaa iltaisia pihoja pitkin, ilottoman sunnuntain sanomattoman ikava ehtoo, kuva eletysta ja vielä elettavasta. Lepaan aittani ylasillalla ja luen lehtea. Varpuset narskuttavat katon harjalla. Aitivanha istuu kamarinsa ikkunassa, silmalasit nenalla ja tutkii sanaa.

Niin silloin narahtaa portti ja sina tulet yltyleensa valkoiseen puettuna siita sisaan. Sina tulet arasti liukuen kuin metsalintu joskus eksyessaan autioon taloon, niinkuin olisi vahan kiire, niinkuin pelkaisit myohastyvasi, silma tahystellen joka taholle, kummastellen, eiko taalla ollakaan kotona, kolkutat porstuan ovelle, mutta niin arasti, ettei aiti kuule, katsahdat aittaankin pain, huulilla utelias hymy ja silmissa kyseleva, melkein hataytynyt katse, mutta et huomaa minua, silla ylasillan luukku on vain puoleksi auki ja mina en liikahda. Menet puutarhaan, tulet takaisin, kadessa heinankorsi, jota heilutat, istahdat keinulaudalle, suorit helmojasi--ja mina katson sinuun ja naen silmasi, vaikkeivat ne nae minua, naen joka piirteesi, odottavan ilmeesi--kun tietaisin, mita ajattelet? Sina viimein rykaiset ja mina myos, ennenkuin astun aitasta ulos. Sina sanot:--Ah!

"Iltaa," sanon mina.

Olet noussut, ilostunut, punastut, varahdat--mita?

"Voi, annatteko anteeksi," sina sanot ja tarjoat minulle molemmat katesi.

"Mista niin?"

"Etten ole tullut ennen teita kiittamaan."

"Eihan siina mita kiittamista."

"Onhan--kun olette toteuttanut hartaimman toivoni."

"Sehan oli helposti toteutettavissa semmoisilla todistuksilla ja suosituksilla."

"Miten hyvansa, mutta kiitos kuitenkin."

"Kaymmeko sisaan?"

"Istumme tassa."

"Nahkaas, saanko kuitenkin selittaa. Siella oli koko ajan vieraita ja

retkia ja kaikenlaista muuta ... ja minun taytyi ... mutta nyt se saa riittaa ... mina melkein karkasin pappilasta. Olin tullessani koululla, mutta en paassyt sisaan."

"Olette saanut maalia hihaanne."

"Kiipesin ikkunaan.... Tahtoisin nyt heti paikalla paasta sinne--jarjestamaan ja toimimaan--milloin voin muuttaa?"

"Milloin tahansa ... kaikkihan on valmiina...." arvelin teidan muuttavan laamannista vasta syksylla."

"Ei, mina muutan sinne heti ... tulin pyytamaan avaimia."

"Ehka saan tulla teita saattamaan ja nayttamaan? Valjastan heti. Kaytte ehka siksi aikaa aidin luo."

"Emmeko mene mieluummin jalkaisin?"

"Niinkuin tahdotte."

Aiti tulee.

"Valkoinen kuin morsian--ja jos jo lieneekin--mutta jos olisi totta, mita puhuvat, olisi kai sulhanenkin mukana."

"Ei ole totta, tati kulta," sina sanot tyynesti hymahtaen, ja mina naen, etta se ei ole totta.

"Suottahan mina vain, ilman aikojani," sanoo aiti ja hanen ryppynsa sateilevat, suupielista ja silmain kulmista yli kasvojen.

Suli siihen sen takatalven lumi--eika sita sitten enaa koskaan satanut meidan onneemme.

Muistatko--?... kysyn, silla nythan meita on tasta lahtien naita muistelemassa kaksi--muistathan sen ikimuistaisen ensimaisen kavelyretkemme kesaisena iltana ja yona, aina uudelleen eletyn, joka kerta kun yhdessa kaantelimme onnemme kuvakirjan lehtia.

Silla kavelylla ja sina lampimana kesaisena iltana, joka vahitellen vaihtui viileaksi yoksi, ohi pappilan ja kirkon, ohi kirkonkylan talojen, oikopolkua peltojen lapi, vahan matkaa suuren tyynen jarven rantaa, sitten syrjatieta koulun lehtoiseen niemeen ja sielta takaisin maantielle ja viela raikasta, helahtelevaa hongikkoa siihen, missa erottiin, mutta ei erottukaan--silla kavelylla pantiin koko tulevan elamamme pohja, virisi yhteiselamamme johtosavel soimaan aina tahan paivaan asti.

Et aavistanut, mika riemu taytti rintani, kun mina maantielle tultuamme kysyin:--Menemmeko niittyja myoten suoraan pappilan kautta vai ympari?-- ja sina sanoit:--Menemme ympari, niin emme tapaa heita.--Ovatko ne siella?--Ovat--vaan en valittaisi nyt heista--tahdon olla nyt teidan kanssanne.

Sina kayt toisella puolen tieta, mina toisella, uusi, yltyleensa valkea pukusi tumman vihreaa havumetsaa vasten. Sina vaikenet hetken, sitten se

tulee purkautuen, kuin olisi se jo kauan ollut sydämellasi:

"Mina tata tietä siksi, että saisin kerrankin hairitsematta puhua totisista, joista taalla ei kukaan valita--sillä ne totisesti eivät valita muusta kuin niistä pienistä omistaan, nama taalla niinkuin heikalaiset kaikkialla, ei mitään yleistä harrastusta, ei isänmaallista innostusta--ei laamannissa, ei pappilassa ... ne melkein saalivat minua, että olen antautunut opettajaksi ... pitävät sitä paahanpistona ... olisi muka niin paljon parempaa ja arvokkaampaa semmoiselle kuin minulle--mina lopulta melkein suutuin ja laksin--oikeassa oli opettajani: 'ei tämän kansan kultuuria linnoista kasin luoda--aivan toisista keskustoista kuin kartanoista ja hoveista ja suurista pappiloista uuden ajan valo tulee sateilemaan Suomen saloille.' Ja se on totta--naina kahtena viikkona mina vasta oikein olen sen huomannut--mina olen siitä nyt niin varma, niin varma--kun vain voisin ja osaisin!"--ja sina taotit nyrkillä avoimeen kammeneesi.

"Te varmaan voitte."

"Luuletteko?" sina sanoit lampimasti ja astuit askeleen keskemälle tietä omalta puoleltasi, ja mina samoin omaltani, ja me kavelimme kohta rinnakkain, lahekkain, nopein askelin, sinun innostuksesi tahdissa, joka samalla oli tarttunut minuun.

"Taalla ei ole, vaikka toivoin ja luulin, minulle ketaan henkiheimoa, ei ainoatakaan ymmärtäjää...."

"Ei taalla ole, ei ole ollut minullekaan."

"Mutta meidän täytyy siis, ainakin meidän olla sitä toisillemme. Kyllä mina tietäisin, kuinka, kun vain saisin apua jostain. Koulutyö kyllä menee, sen tiedän, mutta minusta pitäisi muutenkin herättää, virittää--tahdotteko auttaa minua?"

Mina sanon--sydän sykkyralla--että mina, mitä suinkin voin, että mina kyllä--ja että kokemukseni ovat juuri samat.

"Katsokaa, se menee kyllä, kun on se tahto ja se henki. Voi, voi, sitä olisi niin sanomattoman paljon,--minun täytyy saada teidat mukaan--tehan olette seka talonpoika että herra--juuri niinkuin jokaisen olisi oltava tassa maassa, taalla maalla.... Mina heti nähtyeni teidat laivassa sain kuin ilmestyksen, että siinä hän on, jos missään, jota tarvitsen: ylioppilaslakki ja kotikutotakki.--Minne te sieltä juhlasta yhtäkkiä katositte?"

"Olitte siellä aina niiden minulle vieraiden ympäröimänä."

"Niin, niin, se oli sellaista touhua.... Mutta te ihan kuin kartoitte minua."

"Enhän tiennyt, mitä olisitte ajatellut, jos olisin tunkeutunut tuntematonna...."

"Te ette ole minulle tuntematon, sanoinhan sen jo heti laivassa!" sina sanoit melkein kiivaasti, ollen leikillä suuttuvina ja sitten sille naurahtaen, hiukan hamillasi.

"Mita te sanoitte?"

"Etteko enaa muista?"

"Tahtoisin kuulla sen vielä kerran."

"Niin tarkistakaa sitten korvanne ja kuulkaa, että meillä työillä oli siellä kullakin 'ihanteemme' ja 'ihastuksemme', ja te olitte langenneet minun osalleni. Nyt sen kuulitte--vielä kerran!"

"Saanko vielä kysyä: mikä minussa sitten oli niin ihannoitavaa ja ihastuttavaa?"

"Etteko katsonut siellä koskaan katuikkunaan? Tuommoinen totinen, hirveän totinen, ehkä hiukan ujo, avosilmäinen, otsa aatteellisissa rypyissa, suu asianymmärtävässä supussa, lakin reunan alla kahertynyt valkoinen tukan reuna--nyt se on jo hiukan kellertynyt, huomaan--olennoitunut kuva siitä, minkä olin luonut itselleni 'isanmaan toivosta', joka elää vain aatteissa ja ihanteissa, niinkuin minusta pitikin.

"En minä, valitettavasti kyllä, siellä juuri ollenkaan niissä aatteissa ja ihanteissa elänyt ... painvastoin minä menetin senkin vähen, mitä olin sitä ennen omistanut ... ainakin suurimmaksi osaksi."

"Ette te ole mitään menettäneet...."--Ja sitten sinä taas sanoit oikein totisesti: "Ja sentähden täytyy meidän, kahden ja ainoan takalaisen, tehdä liitto."

"Kuinka ajattelette?"

"Työliitto ... valistusliitto ... teidän täytyy vastata kaikkia toiveitani--toteuttaa se ihanteeni ... kuuletteko?"

"Mutta millä tavoin olette ajatellut?"

"Antakaa minulle ensin kätteni ... näemme sen sitten, millä tavalla ... pääasia on aluksi, etten ole täällä missään yksin. Jos ette lupaa, peruutan hakemukseni ja haen itselleni vaikutusala jostain muualta."

"Eihän toki, eihän toki--kyllähän minä tietysti teen kaikki, minkä vain voin."

"Kiitos."

"Mitä nauratte?"

"Pelastystanne--että ehkä jaisitte ilman opettajaa."

"Mutta ettehan minua ollenkaan tunne, mistä tiedatte, että minä kelpaan teidän tarkoituksinne?"

"Jos en tiedä, niin tunnen, aavistan ... kuulen aaneistanne ja näen ilmeistanne ... sitä päitse tati laamanska on kertonut teistä ja toimistanne täällä.--Sieltä niiden vaunut nyt ajavat ... painaamme tähän, niin ne eivät huomaa."

Laamannin vaunut ajoivat pappilan puistokujaa, jonka tienhaaraan me juuri olimme tulossa, ja me painausimme kiireesti ruispellon suojaan, kunnes ne olivat ohi.

Sinä nauroit:

"On kuin me jo olisimme liitossa ... salaliitossa heita vastaan...."

Me nousemme. Sina kurkotat ruiskukan aidan yli ja kiinnitat sen rintaan. Et puhu mitään, se tapahtuu kuin ohimennen. En saa edes kiitetyksi, kun sina samassa hyppaat takaisin maantielle.

Olen kuin suunniltani, kuin huumautunut, en ymmarra vielä, mita tama oikein on. Onko han tullut heidan luotaan kokonaan minun luokseni? Hanko minulle semmoista puhuu, minusta semmoista uskoo? Tietako han, aavistaako han, mita han oikein on minulle? Eihan tama vain olle mikaan nakohairio, eihan han vain vielä pyrahtane pois niinkuin lintu polulta--eika jaa muuta kuin oksan heilahdus?--Hanko pyytaa minua avukseen, minua yhteistyohon, minua liittoonsa, joka taalla kaiken ikani en ole muuta niin kaivannut kuin apua ja henkiheimoa ja ymmartajaa? Tuleeko han omakseni ... onko jo tulemassa? Olisiko se sittenkin mahdollista? Valiittaako han minusta muutenkin kuin aate- ja tyotoverina? Mutta sama se, vaikkapa vain sellaisenakin ... onhan ihmeellista, uskomatonta, etta tama on nyt nain, sittenkuin asken oli niin kokonaan toisin. Mina kysyn tata kaikkea, samalla koko ajan kuullen sinun puhuvan yha edelleen, ja mina vastaan ja alan itsekin suunnitella ja alan innostua--josta sina yha lampenet ja aanesi varahtaa ja povesi nousee ja silmasi tummuu.

Me ohjelmoimme yha edelleen kulkiessamme ohi kirkon ja kirkonkylan talojen. Se on haaveilua enemman kuin suunnittelua. Sinun suunnitelmasi vaihtuvat, sinulla on mielestani aate toinen toistaan onnistuneempi ja tarpeellisempi. (Ne olivat niita, joita kaikkia sitten koetimme toteuttaa.)

"En missaan ole kuullut niin kauniita aania kuin taalla, tuossa kirkossa --minka ihanan kuoron taalla voisikaan saada aikaan! Ja se on saatava aikaan! On ihmeellista, kuinka sellainen kuoro yhdistaa ja kuinka sen kautta paasee heita lahelle, kuinka se kokoo nuoria ja vanhojakin ja kuinka sen ohessa sitten voi heille puhua ja heita innostuttaa ja saada heita mukaan muuhunkin. Me ensin laulatamme heidat hereille heidan omalla laulullaan."

"Kansan laululla kansan."

"Juuri niin, mutta kuulkaa, eihan siella koululla kuulu olevan edes urkuharmoniakaan. Me ryhdymme heti hankkimaan arpajaisia. Ja siihen ainakin taytyy saada nuo herrasvaetkin mukaan. Meilla on tehtavia loppumattomiin, vaikka koko elinajaksemme!"

"Me--! Meilla--!--Vaikka koko elinajaksemme--!"

Tahdon olla, lupaan olla mukana kaikessa--mina sinun kanssasi--me kaksi--me, sina ja mina.... Heraa aatteita ja aloitteita, joista ei asken ollut aavistustakaan, loydan itsestani semmoista, jota en olisi uskonut olevankaan. Alkaa nyt, mika sitten jatkui kautta koko elaman, etta sina hedelmoitat, annat uskoa ja luottamusta. Mina aina aloin kuin kuivua, kun sina joskus satuit olemaan poissa.... Eihan se, mita suunnittelimme, ollut mitaan niin erikoisen nerokasta, ei mitaan itsessaan ihmeellista ja uutta, mutta siina oli minulle ihmeellista se, etta me molemmat aioimme samaa, ihailimme ja rakastimme samaa.

Kaikki kay niin luontevasti, olemme kuin vanhat tutut--olemme jo kauan sitten astuneet samoin askelin ja minusta tuntuu kuin olisimme jo kauan sitten sointuneet yhteen, naista jo monesti puhuneet ja sopineet, ja

voisimme kulkea kasikadessa. Mina sanon vaha valia: "Niin juuri, juuri sita minakin olen", ja sina sanot samoin--ja sehan se sitten on ollutkin elamanlaulumme ainainen kerronta. Mina sanon, etta juuri naitahan minakin olen kaiken ikani hautonut ja ajatellut, vaikkei minulla ole ollut henkiheimoa eika ymmartajaa.

"Ei minullakaan ole ollut sita, johon olisin oikein sointunut," sina sanot--"muita kuin vanha opettajani," sina sitten hetken kuluttua lisaat.

"Onhan tosin minullakin ollut Tapioseta ja metsanvartijan Johanna ja hanen miehensa."

"Keta ne ovat?" sina kysyt ja mina kerron heista hiukan, mina kerron, etta Johanna oli toinen rakkauteni, kun han oli pieni tytto ja mina vielä pienempi poika; ensimainen rakkauteni oli eras punainen tytto, joka onki tuolla pappilan laiturilla.

"Onko teilla ollut montakin rakkautta?" sina kysyt, hymahdat.

"On," sanoin mina samoin ... "oli vielä eras tytto koulukaupungissa, jota en edes puhutellut, ja eras laulajatar, joka oli kuin taivaan enkeli, ja Taaton tati, isani sisar."

"Eiko muita?"

"Ja eras, joka oli, mutta jota ei kuitenkaan ollut. Enta teilla?"

"On minullakin ollut--eras, josta en tiennyt, oliko hanta vai eiko."

Mina tahtoisin puhua siita enemman, kertoa koko elamani, paasta sinua vielä lahemma. Mina tahtoisin sanoa, mika minusta nayttaa olleen sen tarkoitus: se, etten joutunut taalta pois, voidakseni taalla olla apuna sinulle, kun kerran ehka tulet, etta taalla varta vasten valmistuisin kaikkeen siihen, mihin sina minua taalla tarvitset. Sinahan tarvitset minua, minahan kelpaan sinulle, ennen kaikkia muita, siksi etten ole samanlainen kuin ne muut taalla--ja jos en olisi jaanyt tanne, en olisi sinusta se, mika olen, vaan samanlainen kuin ne muut. Minun elamallani on siis ollut tarkoitus, edeltamaaratty, sinun tahtesi, sita varten, etta voisin olla sinulle apuna. Tahtoisin saada taman kaiken sinulle jotenkuten sanotuksi, jotta tietaisit, ja luottaisit....

Mutta on tultu koulun portille. Se on siina pikku niemessaan vahan yksinaisena, autiona ja suljettuna korjauksen ja puhdistuksen jalelta. Porttikin on tylysti lukossa. Joistain ikkunoista puuttuu vielä lasit ja niiden edessa on rumat laudat. Piha on nurmettunut. Mina avaan sinulle ovet ja me kaymme kaikki huoneet. Juhlasalissa sina laulahdat, koettaen sen sointua. Se on hyva, oikein hyva.... Sina huudahtelet ja ihastelet uusia, siisteja huoneita. Sinun huoneestasi on nakoala jarvelle ja yli kirkonkylan peltojen, ja sina huomaat, etta siella kauimpana nakyy meidan talon paaty ja sen katon yli koivut.

"Ehka nakyy sielta tuletkin talvella?"

"Ei nay, ikava kylla."

"Mutta lippu nakyisi."

"Meilla ei ole lippua."

"Laittakaa se lippu, mina laitan myos."

Suljemme taas ja levahdamme ulkoporstuan penkillä. On kuin innostuksesi yhtakkia olisi jotenkuten laimentunut, niinkuin olisit jostain alakuloinen, epavarma, mutta koettaisit kuitenkin koettamalla pysyä vireessa.

"Taalla on nyt tietysti hiukan autiota ja tyhjää, mutta jahka lapset tulevat--miksi koulu ei ala heti? On niin pitkälti syksyyn.... Tuohon taytyy laittaa puutarha--jotain siihen voisi vielakin kylvaa. Mutta mista mina saan hevosen ja miehen--tuletteko te auraamaan sen auki?"

"Mutta aiotteko todellakin heti muuttaa tahan autioon taloon--taalla on teille liian kolkkoa ja yksinaista."

"En voi jaada laamanniin--se on nyt vain niin--enkahan tieda, minne mina muuannekaan."

"Tulkaa meille siksi aikaa--aiti varmaan ottaisi teidat ilolla vastaan-- ja mina myos."

"Ja teko myos?"

Et vastannut sen varmemmin. En saanut selville, mita ajattelit ja aioit. Katsoit minuun vain pitkasti ja silmaa rapayttamatta. Sitten luomesi varahivat ja sina nousit ja me lahdimme. Tie kulki jarven rantaa, korkean hongikon viileata pylvastoa. Sina kavelit vaieten, katsahtaen vain kerran toiselle puolelle tien, missa mina kavelin, ja naytit olevan jossain kaukana.

"Kai mina nyt tulen toimeen koulullakin ... mutta jos tulisin teille siksi aikaa, kunnes koulu alkaa, voisinko olla teille joksikin hyodyksi--mina tarkoitan: jollain tavalla avuksi?"

"Jos valttamatta tahdotte auttaa--"

"Tahdon--valttamatta."

"... niin voittehan auttaa aitia kuinka paljon tahansa hanen kankaissaan ja puutarhassaan ja taloudessaan...."

"Mina osaan lypsaa, osaan kirnuta, osaan leipoa kuinka hienoja leivoksia tahansa!" sina yhtakkia riemahdat.

"Eihan meilla niita niin erittain hienoja."

"Osaan mina laittaa kalakukonkin!--Mina tulen!--Mutta voisinko auttaa myoskin teita? Osaan haravoida--"

"Ja niittaa--!"

Sina ryopsahdat sille puolelle tieta, missa mina kayn.

"Mina tulen! Kuule sina--en mina osaa enaa teititella--kuulehan, kun mina kesalla ensin autan sinua, niin sinako sitten talvella minua?"

"Sehan sopii."

Me kuljemme yhtakkia kasikadessa. Sina olet, en tieda kuinka, pistanyt

katesi kainalooni. En uskalla painaa sita kasivarrellani, en edes sita liikauttaakaan--se kangistuu siihen koukkuunsa, missä se oli, kun tartuit siihen. Et ota sita pois, ennenkuin olemme laamannin tiehaarassa.

"Nyt teidan taytyy--sinun taytyy--kaantya--kiitos, aatetoveri, tyotoveri, kavelykaveri!--Nakemiin!"

Alat menna kiireesti--kaannyt, kuljet muutamia askelia taapain, poskesi hehkuvat ja silmasi sateilevat, riennat puolijuoksua--sitten vielä kerran kaannyt.

"Kuule," mina sanon. "Ela mene sinne, tule meille heti!"

"Mita sanot?" sina kysyt ja pysahdyt vielä kerran.

"Mina sanoin: tule nyt jo meille!"

"Nainko myohaan?"

"Eihan nyt ole myoha--aiti kylla vielä valvoo."

Eparoit lyhyen hetken, sitten sanot:

"Mina tulen!"--ja tulet.

Ja me kavelemme takaisin saman tien, jonka asken olimme tulleet.

Aiti vielä valvoo, porttiaitaa vasten nojaten, valkotukka, villahuivi olkapailla, kaarittyna tiukalle kasivarsien ymparille.

"No?" sanoo han.

"Saako tama nuori neiti tulla meille yoksi?"

"Tottahan toki."

"Saanko jaada leipomaan ja kutomaan?--mina osaan!"

"Ja niittamaan ja haravoimaan?"

"Johan nyt toki--mutta aivanko totta, etta tulet meille?"

"Totta...."

"No, voi minun paiviani...."

Muistatko vielä--?--kun sitten jonain paivana sen jalkeen istuimme penkillä puutarhan lehtimajassa.

Minako olin sen ensin sanonut vai sina? Mutta kun se oli sanottu, sanoit sina:

"Tieda--etta olen rakastanut sinua siita pitaen, kuin sinut ensi kerran nain."

"Ja mina sinua jo ennen, kuin sinut nain ... sina olet minulle koko

entinen elamani, ja olet tama nykyinen ... ja olet oleva tulevakin ... minulla ei nyt nayta olleen mitaan elamaa, jossa sina et olisi ollut mukana, eika tule olemaan, jossa et olisi oleva mukana."

Sina tartuit heltyen ja sisaisesti haltioituen molempiin kasiini ja sanoit totisesti, hartaasti, melkein juhlallisesti, kasvot kiinteina ja kalpeina:

"Mina olen rakastanut sinua siita alkaen, kun kohtasin sinut siella vanhan kirkon puistossa, kun sina, valkolakki ja kotikutotakki, astelit ajatuksissasi ohitseni, ja vaikket sina silloin etka milloinkaan minua huomannut, niin mina sanoin itselleni: 'Siina han on' ... tai ehka: 'Semmoinen han on oleva' ... ja han oli seka se etta semmoinen. Ja vaikka sina yhtakkia katosit enka tiennyt minne, etka tullut enaa minua vastaan, vaikka odotin--ja vaikka olin menehtya turhan odotuksen ikavaan--enka tiennyt edes, kuka olit, niin sina et koskaan kokonaan haipynyt mielestani. Enka ollut koskaan oikeastaan siita onneton, silla olin varma, etta hanet kerran tapaan, etta aikanaan han tulee, kuinkas ei tulisi--minulle soi sinusta aina savel jostain niinkuin metsasta nakymattoman linnun viserrys."

"Rakas--sina--onko se totta?"

"Minun sielussani ja sydameessani ei ole koskaan ollut ketaan muuta--eika siina ole soinut mitaan muuta savelta kuin sinun eika ole voinut soida, silla se oli viritetty sinun sointuusi heti, kun se mihinkaan viritettiin. Ja jos siina joskus on pyrkinyt soimaan jokin muu, niin on se soinut vaarin ja tunne on mennyt umpeen."

Paastit kateni ja virkoit vielä:

"Ja mina tahdon vielä sanoa sinulle sen, etta mina tulin juhlille vain sita varten, etta ehka tapaisin sinut siella--ja kun kohtasin sinut laivassa, niin mina tiesin, etta kohtaloni oli ratkaistu, mutta en uskaltanut sinua lahestya, koska pelkasin, ettet ehka tulisi valittamaan --ja kun kadotin sinut taas, mutta en voinut mennä--ja vain sinua vartenhan mina tulin sitten tanne--ja kun odotin sinua tassa puutarhan penkillä enka tiennyt, tulisitko, niin en voinut kasittaa, mika minusta tulisi, jollei tama sinun talosi olisi oleva minunkin taloni ja sinun aitisi minun aitini.... Ja nyt olen sanonut mina, mita minulla oli sanottavana. Sano sina nyt, mita sinulla on."

"Jos mina sanoisin, mita minulla on sanottavana sinusta, niin pitaisi minun sanella sinulle koko elamani."

"Sanele."

Mina sanelen ne sinulle, aina iltaisin paivan tyon paatyttya, kaikki, nain kuin tassa. Mina tuon sinulle kaikki, mita minulla on ollut siihenastista itseani ja onneani--kaikki nama kukkaset kevaiselta niitylta. Sina sanot:--Tuo vielä, tuo vielä!--Ja mina tuon, ja kun tuon, sina sanot:--Kuule, on ihan kuin olisin nama ennen nahnyt, kuin olisin ollut siina kaikessa minakin mukana!--

Olitkin!

Kun toin sen siita taman talon hyvasta haltijasta, jota olin hoitanut ja palvellut ja jolle olin uhrannut parhaani, mita osasin ja ymmarsin, jotta han taalla viihtyisi ja menestyisi ja minua seuraisi elamassani onni, ja

kun sanoin, etta se haltija, jota niin olin hoitanut ja joka oli tata taloani ja minua vuorostaan hoitanut, sittenkin kai olit sina, niin sanoit:

"En mina ollut se, se oli enempi ja parempi kuin mina, mutta minakin tahdon sita hoitaa niinkuin sina, taalla ja sinussa ja minussa, itsemme ja muiden onneksi--hoidamme sita yhdessa."

Ja kuinka me sita hoidimme, kaiken hyvän haltijaa--omaksi onneksemme ja muiden ja kuinka koetimme koko taman maan ja kansankin onneksi--senhan sina tiedat. Mutta vaikka tiedatkin, niin mina vielä kerron siita sinulle, silla niin kauan kuin minulla on, mita kertoa onnesta ja sinusta, onni ja sina taalla pysytte. Ja kun minulla ei enaa ole niista mitaan kerrottavana, kun kerran paattuvat nama tuhannen ja yhden onnenpaivan tarinat, silloin paattykoon myoskin minun tarinani, ja mina lahden ja tulen sinne, missa olet, missapa sitten olletkin.

End of the Project Gutenberg EBook of Muistatko, by Juhani Aho

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUISTATKO ***

This file should be named 7muis10.txt or 7muis10.zip
Corrected EDITIONS of our eBooks get a new NUMBER, 7muis11.txt
VERSIONS based on separate sources get new LETTER, 7muis10a.txt

Produced by David Starner, Tapio Riikonen and Distributed Proofreaders

Project Gutenberg eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the US unless a copyright notice is included. Thus, we usually do not keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

We are now trying to release all our eBooks one year in advance of the official release dates, leaving time for better editing. Please be encouraged to tell us about any error or corrections, even years after the official publication date.

Please note neither this listing nor its contents are final til midnight of the last day of the month of any such announcement. The official release date of all Project Gutenberg eBooks is at Midnight, Central Time, of the last day of the stated month. A preliminary version may often be posted for suggestion, comment and editing by those who wish to do so.

Most people start at our Web sites at:

<http://gutenberg.net> or
<http://promo.net/pg>

These Web sites include award-winning information about Project Gutenberg, including how to donate, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter (free!).

Those of you who want to download any eBook before announcement can get to them as follows, and just download by date. This is

also a good way to get them instantly upon announcement, as the indexes our cataloguers produce obviously take a while after an announcement goes out in the Project Gutenberg Newsletter.

<http://www.ibiblio.org/gutenberg/etext03> or
<ftp://ftp.ibiblio.org/pub/docs/books/gutenberg/etext03>

Or /etext02, 01, 00, 99, 98, 97, 96, 95, 94, 93, 92, 91 or 90

Just search by the first five letters of the filename you want, as it appears in our Newsletters.

Information about Project Gutenberg (one page)

We produce about two million dollars for each hour we work. The time it takes us, a rather conservative estimate, is fifty hours to get any eBook selected, entered, proofread, edited, copyright searched and analyzed, the copyright letters written, etc. Our projected audience is one hundred million readers. If the value per text is nominally estimated at one dollar then we produce \$2 million dollars per hour in 2002 as we release over 100 new text files per month: 1240 more eBooks in 2001 for a total of 4000+ We are already on our way to trying for 2000 more eBooks in 2002 If they reach just 1-2% of the world's population then the total will reach over half a trillion eBooks given away by year's end.

The Goal of Project Gutenberg is to Give Away 1 Trillion eBooks! This is ten thousand titles each to one hundred million readers, which is only about 4% of the present number of computer users.

Here is the briefest record of our progress (* means estimated):

eBooks Year Month

1	1971	July
10	1991	January
100	1994	January
1000	1997	August
1500	1998	October
2000	1999	December
2500	2000	December
3000	2001	November
4000	2001	October/November
6000	2002	December*
9000	2003	November*
10000	2004	January*

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation has been created to secure a future for Project Gutenberg into the next millennium.

We need your donations more than ever!

As of February, 2002, contributions are being solicited from people and organizations in: Alabama, Alaska, Arkansas, Connecticut, Delaware, District of Columbia, Florida, Georgia, Hawaii, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Kentucky, Louisiana, Maine, Massachusetts, Michigan, Mississippi, Missouri, Montana, Nebraska, Nevada, New

Hampshire, New Jersey, New Mexico, New York, North Carolina, Ohio, Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, South Dakota, Tennessee, Texas, Utah, Vermont, Virginia, Washington, West Virginia, Wisconsin, and Wyoming.

We have filed in all 50 states now, but these are the only ones that have responded.

As the requirements for other states are met, additions to this list will be made and fund raising will begin in the additional states. Please feel free to ask to check the status of your state.

In answer to various questions we have received on this:

We are constantly working on finishing the paperwork to legally request donations in all 50 states. If your state is not listed and you would like to know if we have added it since the list you have, just ask.

While we cannot solicit donations from people in states where we are not yet registered, we know of no prohibition against accepting donations from donors in these states who approach us with an offer to donate.

International donations are accepted, but we don't know ANYTHING about how to make them tax-deductible, or even if they CAN be made deductible, and don't have the staff to handle it even if there are ways.

Donations by check or money order may be sent to:

Project Gutenberg Literary Archive Foundation
PMB 113
1739 University Ave.
Oxford, MS 38655-4109

Contact us if you want to arrange for a wire transfer or payment method other than by check or money order.

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation has been approved by the US Internal Revenue Service as a 501(c)(3) organization with EIN [Employee Identification Number] 64-622154. Donations are tax-deductible to the maximum extent permitted by law. As fund-raising requirements for other states are met, additions to this list will be made and fund-raising will begin in the additional states.

We need your donations more than ever!

You can get up to date donation information online at:

<http://www.gutenberg.net/donation.html>

If you can't reach Project Gutenberg,
you can always email directly to:

Michael S. Hart <hart@pobox.com>

Prof. Hart will answer or forward your message.

We would prefer to send you information by email.

****The Legal Small Print****

(Three Pages)

*****START**THE SMALL PRINT!**FOR PUBLIC DOMAIN EBOOKS**START*****

Why is this "Small Print!" statement here? You know: lawyers. They tell us you might sue us if there is something wrong with your copy of this eBook, even if you got it for free from someone other than us, and even if what's wrong is not our fault. So, among other things, this "Small Print!" statement disclaims most of our liability to you. It also tells you how you may distribute copies of this eBook if you want to.

***BEFORE!* YOU USE OR READ THIS EBOOK**

By using or reading any part of this PROJECT GUTENBERG-tm eBook, you indicate that you understand, agree to and accept this "Small Print!" statement. If you do not, you can receive a refund of the money (if any) you paid for this eBook by sending a request within 30 days of receiving it to the person you got it from. If you received this eBook on a physical medium (such as a disk), you must return it with your request.

ABOUT PROJECT GUTENBERG-TM EBOOKS

This PROJECT GUTENBERG-tm eBook, like most PROJECT GUTENBERG-tm eBooks, is a "public domain" work distributed by Professor Michael S. Hart through the Project Gutenberg Association (the "Project"). Among other things, this means that no one owns a United States copyright on or for this work, so the Project (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth below, apply if you wish to copy and distribute this eBook under the "PROJECT GUTENBERG" trademark.

Please do not use the "PROJECT GUTENBERG" trademark to market any commercial products without permission.

To create these eBooks, the Project expends considerable efforts to identify, transcribe and proofread public domain works. Despite these efforts, the Project's eBooks and any medium they may be on may contain "Defects". Among other things, Defects may take the form of incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other eBook medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

LIMITED WARRANTY; DISCLAIMER OF DAMAGES

But for the "Right of Replacement or Refund" described below, [1] Michael Hart and the Foundation (and any other party you may receive this eBook from as a PROJECT GUTENBERG-tm eBook) disclaims all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees, and [2] YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE OR

UNDER STRICT LIABILITY, OR FOR BREACH OF WARRANTY OR CONTRACT, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES, EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGES.

If you discover a Defect in this eBook within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending an explanatory note within that time to the person you received it from. If you received it on a physical medium, you must return it with your note, and such person may choose to alternatively give you a replacement copy. If you received it electronically, such person may choose to alternatively give you a second opportunity to receive it electronically.

THIS EBOOK IS OTHERWISE PROVIDED TO YOU "AS-IS". NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, ARE MADE TO YOU AS TO THE EBOOK OR ANY MEDIUM IT MAY BE ON, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR A PARTICULAR PURPOSE.

Some states do not allow disclaimers of implied warranties or the exclusion or limitation of consequential damages, so the above disclaimers and exclusions may not apply to you, and you may have other legal rights.

INDEMNITY

You will indemnify and hold Michael Hart, the Foundation, and its trustees and agents, and any volunteers associated with the production and distribution of Project Gutenberg-tm texts harmless, from all liability, cost and expense, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following that you do or cause: [1] distribution of this eBook, [2] alteration, modification, or addition to the eBook, or [3] any Defect.

DISTRIBUTION UNDER "PROJECT GUTENBERG-tm"

You may distribute copies of this eBook electronically, or by disk, book or any other medium if you either delete this "Small Print!" and all other references to Project Gutenberg, or:

[1] Only give exact copies of it. Among other things, this requires that you do not remove, alter or modify the eBook or this "small print!" statement. You may however, if you wish, distribute this eBook in machine readable binary, compressed, mark-up, or proprietary form, including any form resulting from conversion by word processing or hypertext software, but only so long as *EITHER*:

[*] The eBook, when displayed, is clearly readable, and does *not* contain characters other than those intended by the author of the work, although tilde (~), asterisk (*) and underline () characters may be used to convey punctuation intended by the author, and additional characters may be used to indicate hypertext links; OR

[*] The eBook may be readily converted by the reader at no expense into plain ASCII, EBCDIC or equivalent form by the program that displays the eBook (as is the case, for instance, with most word processors);
OR

[*] You provide, or agree to also provide on request at no additional cost, fee or expense, a copy of the eBook in its original plain ASCII form (or in EBCDIC or other equivalent proprietary form).

[2] Honor the eBook refund and replacement provisions of this "Small Print!" statement.

[3] Pay a trademark license fee to the Foundation of 20% of the gross profits you derive calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. If you don't derive profits, no royalty is due. Royalties are payable to "Project Gutenberg Literary Archive Foundation" the 60 days following each date you prepare (or were legally required to prepare) your annual (or equivalent periodic) tax return. Please contact us beforehand to let us know your plans and to work out the details.

WHAT IF YOU *WANT* TO SEND MONEY EVEN IF YOU DON'T HAVE TO?
Project Gutenberg is dedicated to increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form.

The Project gratefully accepts contributions of money, time, public domain materials, or royalty free copyright licenses. Money should be paid to the:
"Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

If you are interested in contributing scanning equipment or software or other items, please contact Michael Hart at:
hart@pobox.com

[Portions of this eBook's header and trailer may be reprinted only when distributed free of all fees. Copyright (C) 2001, 2002 by Michael S. Hart. Project Gutenberg is a TradeMark and may not be used in any sales of Project Gutenberg eBooks or other materials be they hardware or software or any other related product without express permission.]

*END THE SMALL PRINT! FOR PUBLIC DOMAIN EBOOKS*Ver.02/11/02*END*

Livros Grátis

(<http://www.livrosgratis.com.br>)

Milhares de Livros para Download:

[Baixar livros de Administração](#)

[Baixar livros de Agronomia](#)

[Baixar livros de Arquitetura](#)

[Baixar livros de Artes](#)

[Baixar livros de Astronomia](#)

[Baixar livros de Biologia Geral](#)

[Baixar livros de Ciência da Computação](#)

[Baixar livros de Ciência da Informação](#)

[Baixar livros de Ciência Política](#)

[Baixar livros de Ciências da Saúde](#)

[Baixar livros de Comunicação](#)

[Baixar livros do Conselho Nacional de Educação - CNE](#)

[Baixar livros de Defesa civil](#)

[Baixar livros de Direito](#)

[Baixar livros de Direitos humanos](#)

[Baixar livros de Economia](#)

[Baixar livros de Economia Doméstica](#)

[Baixar livros de Educação](#)

[Baixar livros de Educação - Trânsito](#)

[Baixar livros de Educação Física](#)

[Baixar livros de Engenharia Aeroespacial](#)

[Baixar livros de Farmácia](#)

[Baixar livros de Filosofia](#)

[Baixar livros de Física](#)

[Baixar livros de Geociências](#)

[Baixar livros de Geografia](#)

[Baixar livros de História](#)

[Baixar livros de Línguas](#)

[Baixar livros de Literatura](#)
[Baixar livros de Literatura de Cordel](#)
[Baixar livros de Literatura Infantil](#)
[Baixar livros de Matemática](#)
[Baixar livros de Medicina](#)
[Baixar livros de Medicina Veterinária](#)
[Baixar livros de Meio Ambiente](#)
[Baixar livros de Meteorologia](#)
[Baixar Monografias e TCC](#)
[Baixar livros Multidisciplinar](#)
[Baixar livros de Música](#)
[Baixar livros de Psicologia](#)
[Baixar livros de Química](#)
[Baixar livros de Saúde Coletiva](#)
[Baixar livros de Serviço Social](#)
[Baixar livros de Sociologia](#)
[Baixar livros de Teologia](#)
[Baixar livros de Trabalho](#)
[Baixar livros de Turismo](#)